

НАРЪЧНИК

Прилагане на Хартата на основните права на Европейския съюз при законотворчеството и разработването на политики на национално равнище

Ръководство

Подробна информация за Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) може да намерите в интернет. Тя е достъпна на интернет страницата на FRA: fra.europa.eu

Настоящият документ по никакъв начин не представлява обвързващо тълкуване на цитираното законодателство, а има за цел да послужи като документ за справка, предназначен за улесняване на използването. Не е задължително той да отразява позицията на Европейската комисия в нейната цялост или отчасти.

Europe Direct е услуга, предназначена да ви помогне да намерите отговори на въпросите, които си задавате за Европейския съюз.

**Единен безплатен номер (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Информацията, както и повечето обаждания са безплатни (възможно е обажданията от мрежата на някои оператори, от обществени телефони или от хотели да бъдат таксувани).

Снимка на корицата: © FRA

Допълнителна информация за Европейския съюз можете да намерите в интернет (<http://europa.eu>).

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2020 г.

Print ISBN 978-92-9474-882-9 doi:10.2811/652566 TK-04-18-616-BG-C
PDF ISBN 978-92-9474-873-7 doi:10.2811/041150 TK-04-18-616-BG-N

© Агенция на Европейския съюз за основните права, 2020 г.

Възпроизвеждането е разрешено, освен за търговски цели, при условие че се посочи източникът.

За използването или възпроизвеждането на снимки или други материали, за които FRA не е носител на авторското право, трябва да се иска разрешение директно от носителите на това право.

**Прилагане на
Хартата на основните права
на Европейския съюз
при законотворчеството
и разработването на
политики на национално
равнище**

Ръководство

Предговор

От 2000 г. Европейският съюз (ЕС) разполага със собствена харта на правата – Хартата на основните права. Тя стана правнообвързваща през 2009 г. и има същата правна стойност като Договорите на ЕС.

Като един съвременен каталог на правата на човека, Хартата съдържа много права, които не присъстват в установените харти на правата, и действително изглежда добре на хартия. Хората, запознати с основните принципи на правото на Съюза, обикновено цитират текста от Хартата, който гласи, че тя винаги е обвързваща за ЕС, а за държавите членки – само когато „прилагат право на ЕС“. Какво обаче означава тази често цитирана формулировка от член 51 на Хартата?

В действителност специалистите често не са сигурни дали Хартата е приложима към дадена ситуация и дали добавя някаква значимост. Дори и в експертните кръгове невинаги се разбира ясно какво попада и какво не в приложното поле на Хартата. Затова и не е изненадващо, че едно десетилетие след нейното влизане в сила прегледът на нейното изпълнение показва нееднозначни резултати. Практикуващите юристи – били те съдии, държавни служители, законотворците или създателите на политики – рядко се позовават на Хартата. Когато го правят, позоваванията са повърхностни и отразяват известно колебание.

В резултат на това Съветът на Европейския съюз насърчи държавите членки да обменят и определят най-добри практики за повишаване на осведомеността относно Хартата и да разработят инструменти за това. Той отбеляза също, че Агенцията за основните права би могла да спомогне за обучението на националните държавни служители и по-специално поиска от Агенцията да изготви наръчник относно националното прилагане на Хартата за специалисти и неспециалисти.

Този наръчник има за цел да се насърчава по-доброто разбиране за Хартата, включително когато тя се прилага при законотворчеството и разработването на политики. Винаги е полезно да се извършва подробна проверка на приложимостта на Хартата. Дори и ако бъде заключено, че тя не е приложима, такава проверка подчертава значението на правата на човека в контекста на законотворчеството и разработването на политики. Това само по себе си е постижение, тъй като спомага за повишаване на осведомеността.

Под ръководството на Агенцията и след консултация с група експерти, работещи в националните парламенти, д-р Мириям де Мол от Маастрихтския център по европейско право изготви предварителен проект на текст. Той беше преразгледан от FRA, като за целта беше извършена консултация с 28-те

национални служители за връзка — мрежа от експерти, които работят в националните администрации. Наръчникът беше завършен, след като бяха взети под внимание коментарите от нашия научен комитет. Бих искал да благодаря на всички, допринесли със своя ценен принос.

Майкъл О'Флеърти

Директор

Съдържание

ПРЕДГОВОР	3
СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ	7
ВЪВЕДЕНИЕ	9
ЧАСТ I: ОБЩА ОРИЕНТАЦИЯ.....	17
1. Система на Европейския съюз на основните права.....	17
Два източника на основни права.....	17
Общи принципи на правото на Европейския съюз.....	18
Харта на основните права на Европейския съюз.....	19
Приложно поле.....	20
Каква е обосновката на член 51 от Хартата?.....	21
Бенефициери	22
Гарантирани от Хартата принципи и права	23
2. Каква е връзката между Хартата и националните и международните инструменти в областта на основните права?	25
Европейска конвенция за правата на човека.....	25
Други международни инструменти в областта на правата на човека	27
Национални основни права.....	28
3. Причини за проверка на приложимостта на Хартата	29
Задължение за зачитане, спазване и насърчаване на прилагането на Хартата.....	29
Повече и/или по-силни права, осигурявани от Хартата	30
Национални съдилища, които прилагат Хартата.....	35
Съдът на Европейския съюз може да тълкува Хартата	39
Нарушаването на правата по Хартата би могло да доведе до производство за установяване на нарушение	42
4. Как се извършва проверка на приложимостта на Хартата	43
Откъде трябва да започне Вашата проверка?.....	43
Какво е необходимото изискване за прилагане на Хартата?	44
Наличие на връзка с право на Европейския съюз като минимално изискване.....	45

5.	В какви ситуации се прилага Хартата?.....	47
	Когато държавите членки изпълняват ролята на представител за Европейския съюз.....	47
	Кога е необходимо държавите членки да разчитат на разрешение съгласно правото на Европейския съюз.....	49
6.	Как се прилага Хартата.....	50
	Какви са съответните инструменти за тълкуване?	51
	При какви обстоятелства може да бъде ограничено упражняването на правата?.....	53
ЧАСТ II: ПРАКТИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТИ.....		55
7.	Контролен списък относно приложимостта на Хартата.....	55
	Изберете маршрут, който отразява Вашата отправна точка.....	55
	Маршрут А: Причината за националното законодателно действие е акт на ЕС.....	57
	Маршрут Б: Законодателни предложения извън процеса на транспониране на правните актове на ЕС.....	68
8.	Проверка на съответствието с Хартата.....	78
	Етап I: Определяне на ограничения на основните права.....	79
	Етап II: Оценка дали изобщо са допустими или не ограничения.....	81
	Етап III: Оценка дали са допустими ограничения.....	85
ПРИЛОЖЕНИЕ: ПРЕГЛЕД НА ПРАВАТА ПО ХАРТАТА.....		92
ИНДЕКС.....		111

Съкращения и акроними

CAT	Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
CEDAW	Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените
CRC	Конвенция за правата на детето
CRPD	Конвенция на Организацията на обединените нации за правата на хората с увреждания
ECPT	Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне
ESC	Европейска социална харта
ESC 96	Европейска социална харта (преразгледана версия от 1996 г.)
FRA	Агенция на Европейския съюз за основните права
ICCPR	Международен пакт за граждански и политически права
ICCPR – OP2	Втори факултативен протокол към Международния пакт за граждански и политически права, чиято цел е премахване на смъртното наказание
ICERD	Международна конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация
ICESCR	Международен пакт за икономически, социални и културни права
OPCAT	Факултативен протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
OPCRC – SC	Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография
ВДПЧ	Всеобща декларация за правата на човека

ДЕС	Договор за Европейския съюз
ДФЕС	Договор за функционирането на Европейския съюз
ЕКПЧ	Европейска конвенция за правата на човека
ЕС	Европейски съюз
ЕСПЧ	Европейски съд по правата на човека
МОТ	Международна организация на труда
ООН	Организация на обединените нации
ОСООН	Общо събрание на Организацията на обединените нации
Съд на ЕС	Съд на Европейския съюз
Харта	Харта на основните права на Европейския съюз

Въведение

Настоящият наръчник съдържа насоки относно използването на Хартата на основните права на ЕС (Хартата) на национално равнище. Съгласно член 51 от Хартата и за разлика от международните и националните инструменти в сферата на правото на човека „приложното поле“ на Хартата е ограничено до области, попадащи в обхвата на правото на ЕС. Тя няма за цел да разширява приложното поле на правото на Съюза. Както показва съдебната практика на Съда на Европейския съюз (Съда на ЕС) обаче, Хартата е инструмент от голямо значение за практикуващите юристи, включително всички, работещи в сферата на законотворчеството и разработването на политики.

Настоящото ръководство осигурява практическа ориентация относно обхвата на Хартата. Целта му не е да бъдат разгледани всички подробности или да бъде изчерпателно. Макар че се основава на съдебната практика на Съда на ЕС, то не може да замени оценката на всеки отделен случай и необходимостта от консултация с правни служби при необходимост.

„Отбранителният“ характер на Хартата

Макар че в Хартата се използва „неутрален по отношение на компетентностите“ език, това не се отнася за областите, в които ЕС не е компетентен. Освен това в различни разпоредби на първичното право на ЕС се подчертава, че Хартата няма за цел да постига изместване на компетенциите за сметка на държавите членки:

„За да не се допуска разширяване на компетентността на Съюза спрямо държавите членки, член 51, параграф 1 от Хартата предвижда по-специално че:

Прилагане на Хартата на основните права на Европейския съюз при законотворчеството и разработването на политики на национално равнище

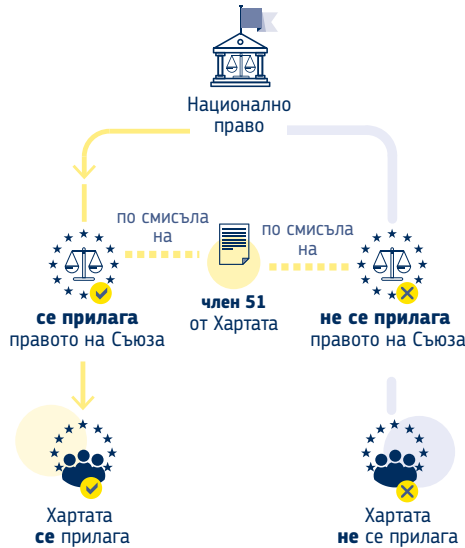
- *прилагането на Хартата не ограничава принципа на субсидиарност (член 51, параграф 1, първо изречение),*
- *Хартата се отнася за държавите членки единствено когато те прилагат правото на Съюза (член 51, параграф 1, първо изречение),*
- *зачитането и прилагането на Хартата предполага зачитане на предоставената в Договорите компетентност на Съюза (член 51, параграф 1, второ изречение)*¹.

Харта на основните права, член 51 — Приложно поле

1. Разпоредбите на настоящата харта се отнасят за институциите, органите, службите и агенциите на Съюза при зачитане на принципа на субсидиарност, както и за държавите членки, единствено когато те прилагат правото на Съюза. В този смисъл те зачитат правата, спазват принципите и насърчават тяхното прилагане в съответствие със своите компетенции и при зачитане на предоставените в Договорите компетенции на Съюза.
2. Настоящата харта не разширява приложното поле на правото на Съюза извън компетенциите на Съюза, не създава никакви нови компетенции или задачи за Съюза и не променя компетенциите и задачите, определени в Договорите.

1 Заключение на генералния адвокат Trstenjak, представено на 22 септември 2011 г., т. 72, във връзка с Решение на Съда от 21 декември 2011 г., *N. S. (C-411/10) срещу Secretary of State for the Home Department и M. E. и други (C-493/10) срещу Refugee Applications Commissioner and Minister for Justice, Equality and Law Reform* [голям състав], Съединени дела C-411/10 и C-493/10.

Фигура 1: Приложно поле на Хартата (което е ограничено в сравнение с Европейската конвенция за правата на човека)

Източник: FRA, 2018 г.

За кого е предназначен настоящият наръчник?

Настоящият наръчник е предназначен главно за лица, участващи в законодателни и политически процеси на национално равнище. Тези процеси са съществени за зачитането и насърчаването на основните права в Европейския съюз. Следователно основната целева група са всички служители в националните законодателни и административни органи, като например правителства, парламенти, регионални и местни органи. Настоящият наръчник обаче е от значение и за лицата, работещи в съдилища и институции по правата на човека в държавите – членки на ЕС.

Каква е Вашата роля в реализирането на гаранциите от Хартата?

Правата на човека се прилагат преди всичко на национално и местно равнище. Това е мястото, на което правата в действителност са от значение. Обикновено правото на ЕС се прилага на национално равнище. Следователно задълженията съгласно Хартата на основните права на ЕС са от особено голямо значение за националните създатели на политики. Обикновено законодателството на ЕС оставя на националната законодателна власт свобода на преценка при транспонирането и прилагането на правото на ЕС, която трябва да се използва по начин, съвместим с Хартата. Това задължение създава значителна отговорност за националните създатели на политики и законотворци.

Практикуващите юристи, работещи в националните парламенти и/или администрации, изпълняват ключова роля по линия на Хартата на основните права на ЕС при разработването на законодателство и/или политики, понеже трябва да изпълняват три основни задачи. Те трябва да определят:

- дали Хартата е приложима в дадено (законодателно) предложение;
- какво е значението на Хартата за националната законодателна власт/националната администрация от гледна точка на отрицателни и положителни задължения, за да се избегнат нарушения на Хартата;
- дали има потенциал в даден елемент от правото и/или разработването на политики не само да се зачита Хартата, но и активно да се насърчава, както се изисква съгласно член 51 от нея.

Националните участници като ключови „представители на Хартата“

ЕС признава първостепенното значение на националните участници за прилагането на Хартата. Европейският парламент например е подчертал, че „националните органи (съдебни органи, правоприлагащи органи и администрации) са ключови участници в конкретното привеждане в действие на правата и свободите, заложиени в Хартата“.*

Съветът на Европейския съюз изтъква значението на прилагането на Хартата като част от по-широк набор от приложими източници на основните права в национални контексти. Той подчертава „необходимостта да се установи приложимостта на Хартата в отделните обстоятелства“, както и „необходимостта националните органи да отделят специално внимание на онези разпоредби от Хартата, чийто смисъл и обхват не са определени от съответните разпоредби на Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ), с оглед на ефективното прилагане на Хартата“.**

Съветът също „приветства инициативите, насочени към повишаване на осведомеността и подобряване на практическото прилагане на Хартата сред лицата, които формулират политики, [и] практикуващите юристи“***. Настоящият наръчник е такава инициатива. Надяваме се той да допринесе за преодоляване на едно от ключовите предизвикателства, стоящи на пътя пред „прилагането на Хартата на практика“, а именно изясняването на нейния обхват.****

Източници: * Европейски парламент (2015 г.), Резолюция на Европейския парламент от 8 септември 2015 г. относно положението с основните права в Европейския съюз (2013–2014 г.) (2014/2254(INI)), Страсбург, съображение П

** Съвет на Европейския съюз (2016 г.), Заключение на Съвета относно прилагането на Хартата на основните права през 2015 г., приложение към Документ 10005/16 на Съвета от 9 юни 2016 г., параграф 6

*** Съвет на Европейския съюз (2017 г.), Заключение на Съвета относно прилагането на Хартата на основните права през 2016 г., приложение към Документ 11546/17 на Съвета от 28 юли 2017 г., параграф 5

**** FRA (2012 г.), *Bringing the Charter to life – opportunities and challenges of putting the EU Charter of Fundamental Rights into practice* (Прилагане на Хартата на практика – възможности и предизвикателства, свързани с прилагането на Хартата на практика); вж. също FRA (2018 г.), *Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights* (Предизвикателства и възможности за прилагането на Хартата на основните права), становище на Агенцията на Европейския съюз за основните права, Виена, 4/2018

Как можете да използвате настоящия наръчник?

- Наръчникът включва два вида текстове. Основният текст в обикновен черен шрифт осигурява бърз преглед за подобряване на разбирането на читателя. В сив текст са дадени примери и допълнителна информация.
- Наръчникът се състои от две части и приложение.
- **Част I** съдържа „Обща информация“, която осигурява въведение в Хартата за всички целеви групи, като се поставя акцент върху:
 - системата на ЕС за защита на основните права ([глава 1](#));
 - връзката на Хартата с други инструменти за защита на основните права ([глава 2](#));
 - основанията за прилагане на Хартата ([глава 3](#));
 - приложно поле на Хартата ([глава 4](#));
 - ситуации, в които Хартата е приложима ([глава 5](#));
 - тълкуване и ограничения на гарантираните от Хартата права ([глава 6](#)).
- За читателите, които все още не познават добре правото на ЕС, ще бъде полезно да прочетат глави 1–4, докато останалите могат да преминат направо към глави 5 и 6 и към практическите инструменти.
- **Част II** съдържа „Практически инструменти“, като предоставя два контролни списъка, предназначени за хора, участващи в законодателни и политически процеси на национално равнище:
 - контролен списък за оценка на приложимостта на Хартата по отношение на националното право и разработването на политики ([глава 7](#)): този контролен списък е съсредоточен главно върху националните законодателни и политически процеси. В него се разглежда приложимостта на Хартата чрез ситуации, за да се предоставят по-практически насоки;
 - контролен списък за придобиване на базово разбиране дали даден национален (проект на) закон е в съответствие с Хартата ([глава 8](#)).
- **Приложението** съдържа кратко резюме на гарантираните от Хартата права и на начина, по който те се отнасят до различни други каталози на правата на човека, като по този начин показва добавената стойност, осигурявана от Хартата.

Терминология, използвана в настоящия наръчник

- В наръчника често се споменават национални „законодателни предложения“ или „законодателство“, но той се прилага еднакво към всички видове национални мерки.
- Настоящият наръчник се отнася главно до Хартата, но се прилага и към основните права на ЕС като основни принципи на правото на ЕС (вж. [глава 1](#)).
- Когато се посочват разпоредбите на Хартата, това не означава задължително, че в Наръчника се прави разграничение между гарантираните от Хартата права и гарантираните от Хартата принципи. Моля, имайте предвид, че макар и двата вида разпоредби на Хартата да са обвързващи, правните последици от тях се различават (например вж. член 51, параграф 5 от Хартата и глава 1 в раздела относно [гарантираните от Хартата принципи и права](#)).

Имайте предвид, че в настоящия наръчник се използва фразата „общи принципи на правото на Съюза“, за да се назоват неписаните общи принципи, създадени при правораздаване. На тези принципи, присъщи за правовата държава, може да се прави позоваване пред съдилища като основания за извършване на правен преглед. Този източник на правото включва принципи, различни от основните права, като например принципа за правна сигурност, принципа на оправданите правни очаквания и принципа на пропорционалност. Фразата „общи принципи на правото на Съюза“, използвана в настоящия наръчник, не се отнася до институционалните принципи, като например принципа на субсидиарност или принципа за институционален баланс.

Част I: Обща ориентация

1. Система на Европейския съюз на основните права

Два източника на основни права

- В правото на ЕС има два главни източника на основни права: i) (неписани) общи принципи на правото; ii) Хартата². И общите принципи, и разпоредбите на Хартата представляват първичното законодателство на ЕС и се припокриват. Те се прилагат единствено в обхвата на правото на ЕС, поради което имат едно и също приложно поле³.
- Основните права на ЕС могат да бъдат намерени и в разпоредбите на Договорите⁴, и във вторичното законодателство на ЕС.⁵ Настоящият наръчник е съсредоточен единствено върху основните права като общи принципи на правото на ЕС и съгласно Хартата.

2 Европейски общности (2012 г.), Консолидирана версия на Договора на Европейския съюз (ДЕС) (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 6.

3 В разясненията към член 51, параграф 1 от Хартата („Приложно поле“) се пояснява, че тази разпоредба представлява кодификация на съдебната практика на Съда на ЕС относно приложното поле на общите принципи. Понастоящем Съдът на ЕС използва член 51, параграф 1 от Хартата по аналогия за общите принципи на правото. Вж. например Решение на Съда на ЕС от 9 март 2017 г., *Петя Милкова срещу Изпълнителния директор на Агенцията за приватизация и следприватизационен контрол*, С-406/15, точки 50 и 54.

4 Европейски общности (2012 г.), Консолидиран текст на Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 157.

5 Вж. например *Директива 2000/78/ЕО на Съвета 27 ноември 2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите* (ОВ L 303, 2.12.2000 г., стр. 16).

Фигура 2: Два източника на основни права

Източник: FRA, 2018 г.

Общи принципи на правото на Европейския съюз

- Това са неписаните принципи, определени от Съда на ЕС.
- Те съществуват от края на 60-те години на XX век⁶ и, също като други източници на първично законодателство на ЕС, „определят валидността на акт от вторичното право или приложимостта на национална норма“⁷.
- Съответната разпоредба от Договора е член 6, параграф 3 от Договора за Европейския съюз (ДЕС).

6 Решение на Съда от 12 ноември 1969 г., *Erich Stauder срещу Stadt Ulm – Sozialamt*, Дело 29-69; Решение на Съда от 17 декември 1970 г., *Internationale Handelsgesellschaft mbH срещу Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, Дело 11-70; Решение на Съда от 14 май 1974 г., *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung срещу Комисия на Европейските общности*, Дело 4-73.

7 Заключение на генералния адвокат Colomer, представено на 24 януари 2008 г., т. 19, във връзка с Решение на Съда от 24 април 2008 г., *Othmar Michaeler (C-55/07 и C-56/07)*, *Subito GmbH (C-55/07 и C-56/07)* и *Ruth Volgger (C-56/07) срещу Amt für sozialen Arbeitsschutz u Autonome Provinz Bozen*, Съединени дела C-55/07 и C-56/07.

Договор за Европейския съюз, член 6, параграф 3

Основните права, както са гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и както произтичат от общите конституционни традиции на държавите членки, са част от правото на Съюза в качеството им на общи принципи.

Харта на основните права на Европейския съюз

- Хартата е съвременна харта с 50 основни права и принципи. Допълнителните четири членове на Хартата се отнасят до тълкуването и прилагането на тези 50 разпоредби. За преглед на всички права, заложиени в Хартата, вж. [приложението](#).
- Хартата се състои от седем глави: Достойнство (5 члена), Свободи (14 члена), Равенство (7 члена), Солидарност (12 члена), Гражданство (8 члена), Правосъдие (4 члена) и Общи разпоредби (4 члена).
- Тя е изготвена от Европейски конвент, съставен от членове на парламентарите (от националните парламенти и Европейския парламент) и правителствата, като гражданското общество също е допринесло за изготвянето ѝ⁸.
- Прокламирана е през 2000 г. и е правнообвързваща от влизането в сила на Договора от Лисабон на 1 декември 2009 г.⁹.
- Съответната разпоредба от Договора е член 6, параграф 1 от ДЕС.

Договор за Европейския съюз, член 6, параграф 1

Съюзът защита правата, свободите и принципите, определени в Хартата на основните права на Европейския съюз [...], която има същата юридическа сила като Договора.

8 Конвентът беше съставен от 15 представители на държавните и правителствените ръководители на тогавашните 15 държави – членки на ЕС, 30 представители на националните парламенти, 16 представители на Европейския парламент и един представител на Европейската комисия.

9 Вж. Официален вестник на Европейския съюз (ОВ L 83, 30.3.2010 г., стр. 389).

Приложно поле

Харта на основните права, член 51 — Приложно поле

1. Разпоредбите на тази Харта се отнасят за институциите, органите, службите и агенциите на Съюза [...], както и за държавите членки, единствено когато те прилагат правото на Съюза.

- Основните права на ЕС се прилагат на национално равнище само когато държавите членки „прилагат правото на Съюза“. Това обаче е доста обширно понятие. „Практиката на Съда установява недвусмислено“, че това изискване обхваща „държавите членки, когато те действат в приложното поле на правото на Съюза“¹⁰. Глава 5 съдържа подробна информация в това отношение.
- Следователно основните права на ЕС са от потенциално значение за широк набор от тематични области, включително тези, които главно се обхващат от националното право¹¹.

Хартата може да се прилага към широк набор от теми. Това включва например правна помощ¹², санкции за митнически нарушения¹³, картели¹⁴, назначаване на полицаи в местната полиция¹⁵, кръводаряване¹⁶, експлоатиране на игрални автомати,¹⁷ подпомагане на развитието на селските райони¹⁸, излъчване на реклама

10 Разяснения на член 51, вж. Европейски съюз (ЕС) (2007 г.), Разяснения относно Хартата на основните права (ОВ С 303, 14.12.2007 г. стр. 17).

11 Вж. например Решение на Съда от 22 октомври 2013 г., *Jiří Sabou срещу Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* [голям състав], С-276/12.

12 Решение на Съда от 22 декември 2010 г., *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH срещу Bundesrepublik Deutschland*, С-279/09.

13 Решение на съда от 31 март 2011 г., „Аурубис България“ АД срещу Началник на Митница — Столична, С-546/09.

14 Решение на Съда от 14 февруари 2012 г., *Toshiba Corporation u др. срещу Úřad pro ochranu hospodářské soutěže* [голям състав], С-17/10.

15 Решение на Съда от 13 ноември 2014 г., *Mario Vital Pérez срещу Ayuntamiento de Oviedo*, С-416/13.

16 Решение на Съда от 29 април 2015 г., *Geoffrey Léger срещу Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes u Etablissement français du sang*, С-528/13.

17 Решение на Съда от 30 април 2014 г., *Robert Pflieger u др.*, С-390/12.

18 Решение на Съда от 11 април 2013 г., *Blanka Soukupová срещу Ministerstvo zemědělství*, С-401/11.

от операторите на телевизия¹⁹, оповестяване на счетоводни документи²⁰, задължение за снемане на пръстови отпечатащи за паспорт²¹ и пенсионна възраст²².

- Използването на Хартата от Съда на ЕС предполага, че определени области на политиката са особено податливи към възникване на спорове въз основа на Хартата²³.

Пред Съда на ЕС Хартата често се използва в следните области: социална политика (напр. заетост и условия на труд, несъстоятелност, прехвърляне на предприятия, родителски отпуск); убежище и миграция, защита на потребителите, съдебно сътрудничество по гражданскоправни въпроси (напр. юрисдикция и признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност); данъчно облагане (данък добавена стойност); интелектуална собственост; селско стопанство; околната среда; защита на данните; и съдебни сътрудничество по наказателноправни въпроси (европейска заповед за арест).

Докато на национално равнище няма пълна извадка от всички налични решения на националните съдилища, които се отнасят до Хартата, през последните години Агенцията анализира до три свързани съдебни решения, в които Хартата е използвана, за всяка държава членка за всяка година. Повечето от тези решения са определени в областите на граничните проверки, убежището и миграцията и съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси, но и в сферата на заетостта, недискриминацията и защитата на данните²⁴.

Каква е обосновката на член 51 от Хартата?

- Отправната точка на системата на ЕС за защита на основните права е задължението на Съюза да зачита основните права, изложени в член 6 от ДЕС.
- Понеже изпълнението и прилагането на правото на Съюза до голяма степен се осъществява на национално равнище, е необходимо задължението на Съюза да се разпростира до законите, приемани от националните органи,

19 Решение на Съда от 18 юли 2013 г., *Sky Italia Srl срещу Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, C-234/12.

20 Решение на Съда от 26 септември 2013 г., *Texdata Software GmbH*, C-418/11.

21 Решение на Съда от 17 октомври 2013 г., *Michael Schwarz срещу Stadt Bochum*, C-291/12.

22 Решение на Съда от 11 април 2013 г., *Blanka Soukupová срещу Ministerstvo zemědělství*, C-401/11.

23 В периода от 1 януари 2014 г. до 1 септември 2017 г.

24 Вж. главите относно използването на Хартата в докладите на Агенцията относно основните права през последните пет години.

когато за въпросните закони е възможно да се твърди, че допринасят за прилагането на правото на Съюза. Ако това не е така, Хартата не би се прилагала към редица ситуации, обхванати от правото на ЕС, и следователно в правото на ЕС би имало пропуск в защитата на основните права.

- Следователно задължението на държавите членки да зачитат Хартата съществува като естествено следствие от задълженията на ЕС в областта на основните права. То допълва задълженията в областта на правата на човека, които държавите членки имат съгласно своите конституции и международните договори в областта на правата на човека.

„[...] доколкото гарантираните от Хартата основни права трябва да се зачитат, когато националната правна уредба попада в приложното поле на правото на Съюза, не може да е налице положение, което се обхваща от това право, но при което посочените основни права са неприложими. Приложимостта на правото на Съюза включва приложимостта на основните права, гарантирани от Хартата“. Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., *Åklagaren срещу Hans Åkerberg Fransson* [голям състав], C-617/10, т. 21

„Освен това трябва да се има предвид и целта на защитата на основните права в правото на Съюза, която е да се гарантира ненарушаването на тези права в областите на дейност на Съюза, независимо дали поради действие на Съюза, или във връзка с прилагането на правото на Съюза от държавите членки.“ Решение на Съда от 6 март 2014 г., *Cruciano Siragusa срещу Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, C-206/13, т. 31

Бенефициери

- Когато Хартата е приложима, на разпоредбите ѝ могат да се позовават частноправни субекти. В зависимост от съответните права и обстоятелства това се отнася и за частни юридически лица, като например корпорации и други подобни правни субекти²⁵.
- Те могат да се позовават на Хартата в отношенията си с ЕС и/или държавата(ите) членка(и). За ограничената приложимост на Хартата между отделни лица („хоризонтален ефект“) вж. по-долу.

²⁵ Вж. например Решение на Съда от 22 декември 2010 г., *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH срещу Bundesrepublik Deutschland*, C-279/09, т. 52.

- Изглежда, че публичните субекти също могат да се позовават на Хартата при определени обстоятелства²⁶.

Гарантирани от Хартата принципи и права

- В член 52, параграф 5 от Хартата е направено разграничение между „права“ и „принципи“. Това са два вида разпоредби в рамките на Хартата (да не се бърка с разграничението между двата източника на основни права на ЕС, а именно Хартата и основните принципи на правото на ЕС).
- И двата вида разпоредби на Хартата са обвързващи. Правата по Хартата обаче трябва да бъдат „зацитани“, а принципите на Хартата следва да бъдат „спазвани“²⁷. Докато отделните лица могат да правят позоваване на правата пряко пред националните съдилища, това не се отнася за принципите.
- В разясненията относно Хартата (тълкувателен документ, първоначално изготвен под ръководството на президиума на Конвента, изработил Хартата)²⁸ определени разпоредби изрично са посочени като принципи на Хартата. Относно други разпоредби на Хартата все още не е ясно дали са права или принципи съгласно член 52, параграф 2 от нея. Бъдещата съдебна практика на Съда на ЕС ще осигурява все по-голяма яснота в това отношение. При всички случаи би било неправилно да се приема например че всички разпоредби, изброени в глава IV (Солидарност), имат статута на принципи.

Пример: Принципи на Хартата

Някои разпоредби са изрично определени в Разясненията относно Хартата като нейни принципи: Член 25 (права на възрастните хора), член 26 (интеграция на хората с увреждания) и член 37 (опазване на околната среда). В Разясненията някои разпоредби са посочени като съдържащи „елементи, отнасящи се до дадено право и принцип“: Член 23 (равенство между жените

26 Решение на Съда от 11 декември 2012 г., *Европейска комисия срещу Кралство Испания* [голям състав], C-610/10, т. 48–52; Решение на Съда от 18 февруари 2016 г., *Съвет на Европейския съюз срещу Bank Mellat*, C-176/13, т. 49 и 52; Решение на Съда от 21 април 2016 г., *Съвет на Европейския съюз срещу Bank Saderat Iran*, C-200/13 P, т. 47; Заключение на генералния адвокат Sharpston от 26 февруари 2015 г., т. 43, във връзка с Решение на Съда от 18 февруари 2016 г., *Съвет на Европейския съюз срещу Bank Mellat*, C-176/13 P; Заключение на генералния адвокат Sharpston от 20 февруари 2015 г., т. 34-47, във връзка с Решение на Съда от 21 април 2016 г., *Съвет на Европейския съюз срещу Bank Saderat Iran*, C-200/13 P.

27 Европейски съюз (ЕС) (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 51, параграф 1.

28 ЕС (2007 г.), Разяснения относно Хартата на основните права (ОВ С 303, 14.12.2007 г., стр. 17).

и мъжете), член 33 (семеен и професионален живот) и член 34 (социална сигурност и социална помощ).

Харта на основните права, член 52, параграф 5

Разпоредбите на настоящата Харта, които съдържат принципи, могат да бъдат прилагани чрез законодателни и изпълнителни актове, приети от институциите, органите, службите и агенциите на Съюза, както и чрез актове на държавите членки, когато те прилагат правото на Съюза при упражняване на съответните им компетенции. Позоваването на тези принципи пред съд е допустимо само за тълкуване и проверка на законността на такива актове.

- Включените в Хартата принципи могат да бъдат прилагани чрез законодателни и изпълнителни актове на Съюза и чрез актове на държавите членки, когато те прилагат правото на Съюза²⁹. Позоваването на принципите на Хартата пред съд е „допустимо“ само за тълкуване и проверка на законността на такива актове в съответствие с изискванията на Хартата, тоест само при обстоятелства, в които пред национален съд може да се направи позоваване на принцип на Хартата³⁰. С други думи, принципите на Хартата не пораждаат непосредствени права за позитивно действие от страна на институциите на Съюза или на органите на държавите членки: на тях може да се прави позоваване само в комбинация с акт за изпълнение, приет или от ЕС, или от националните органи³¹.

29 ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 52, параграф 5.

30 Пак там.

31 Заключение на генералния адвокат Cruz Villalón, представено на 18 юли 2013 г., точки 49 и 50, във връзка с Решение на Съда от 15 януари 2014 г., *Association de médiation sociale срещу Union locale des syndicats CGT и др.* [голям състав], С-176/12.

2. Каква е връзката между Хартата и националните и международните инструменти в областта на основните права?

Европейска конвенция за правата на човека

Харта на основните права, член 52, параграф 3

Доколкото настоящата Харта съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция. Тази разпоредба не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита.

- В Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) е установен минимален праг на защита. В правото на Съюза може да е предвидена по-обширна защита.
- До присъединяването на Европейския съюз към ЕКПЧ Конвенцията не представлява правен инструмент, който е официално включен в правото на Съюза³².
- В съответствие с член 6, параграф 2 от ДЕС Съюзът се присъединява към Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. В своето заключение 2/13 обаче Съдът на ЕС заключава, че присъединяването съгласно предложеното споразумение за присъединяване не би било в съответствие с първичното законодателство на Съюза. Следователно сама по себе си ЕКПЧ не е източник на правото на ЕС, а Съдът на ЕС тълкува правото на ЕС самостоятелно.

³² Решение на Съда от 21 декември 2016 г., *Telez Sverige AB u Secretary of State for the Home Department срещу Post- och telestyrelsen u др.* [голям състав], Съединени дела C-203/15 и C-698/15, т. 127; Решение на Съда от 15 февруари 2016 г., *J. N. срещу Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* [голям състав], C-601/15 PPU, т. 45; Решение на Съда (пети състав) от 18 юли 2013 г., *Schindler Holding Ltd u др. срещу Европийска комисия*, C-501/11 P, т. 32; Решение на Съда от 24 април 2012 г., *Servet Kamberaj срещу Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) u др.* [голям състав], C-571/10, т. 59–62.

- Признатите в ЕКПЧ основни права обаче представляват общите принципи на правото на ЕС и следователно изпълняват ключова роля в правната система на ЕС³³.
- Хартата и основните принципи на правото на Съюза са основните инструменти в областта на основните права при оценяване на правото на ЕС и националните мерки в приложното поле на правото на ЕС³⁴.
- Хартата съдържа права, съответстващи на гарантираните от ЕКПЧ права (вж. [фигура 2](#) и [приложението](#) за преглед на съответните права). Значението и обхватът на тези съответни права по Хартата (както и степента, в която те могат да бъдат ограничени) са същите като тези, изложени в ЕКПЧ³⁵.
- Позоваването на ЕКПЧ обхваща както Конвенцията, така и протоколите към нея. Значението и обхватът на гарантираните права се определят не само от текста на тези инструменти, но и от съдебната практика на Европейския съд по правата на човека, и на Съда на ЕС³⁶.
- Добавената стойност на Хартата в сравнение с ЕКПЧ, особено във връзка със социално-икономическите права, е илюстрирана във [фигура 3](#). Имайте предвид обаче, че реалният обхват на ЕКПЧ надхвърля формулировката на нейните текстове, тъй като Конвенцията е „жив инструмент“ и разпоредбите ѝ са изтъкувани в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека.

33 Вж. Европейски общности (2012 г.), Консолидирана версия на Договора на Европейския съюз (ДЕС) (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 6, параграф 3.

34 Решение на Съда от 21 декември 2016 г., *Tele2 Sverige AB u Secretary of State for the Home Department срещу Post- och telestyrelsen u др.* [голям състав], Съединени дела C-203/15 и C-698/15, т. 128.

35 ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 52, параграф 3.

36 ЕС (2007 г.), Разяснения относно Хартата (ОВ С 303, 14.12.2007 г., стр. 17), на стр. 33.

Други международни инструменти в областта на правата на човека

Харта на основните права, член 53 — Ниво на защита

Никоя разпоредба на настоящата Харта не трябва да се тълкува като ограничаваща или накърняваща права на човека и основни свободи, които в съответните им приложни полета са признати от правото на Съюза, от международното право и от международните конвенции, по които Съюзът или всички държави членки са страни, и по-специално от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, както и от конституциите на държавите членки.

- Възможно е и други международни инструменти в областта на правата да функционират като минимални стандарти и при всички случаи са източници на тълкуване. Следва да се запази степента на закрила, осигурявана от други инструменти в областта на правата на човека, „по които Съюзът или всички държави членки са страни“³⁷. Съдът на ЕС взема под внимание тези инструменти, когато прилага основните права на ЕС.
- Международни конвенции от основно значение включват Международния пакт за граждански и политически права (ICCPR)³⁸; Международния пакт за икономически, социални и културни права (ICESCR)³⁹; Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW)⁴⁰; Международната конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация (ICERD)⁴¹; Конвенцията против изтезанията (КПИ)⁴²; и Конвенцията за правата на детето (CRC)⁴³, както и незадължителните

37 ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз, член 53 (ОВ С 326, 26.10.2012 г.)

38 Общо събрание на Организацията на обединените нации (ОСООН) (1966 г.), *Международен пакт за граждански и политически права*, 16 декември 1966 г.

39 ОСООН (1966 г.), *Международен пакт за икономически, социални и културни права*, 16 декември 1966 г.

40 ОСООН (1979 г.), *Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените*, 18 декември 1979 г.

41 ОСООН (1965 г.), *Международна конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация*, 21 декември 1965 г.

42 ОСООН (1984 г.), *Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или уничително отнасяне или наказание*, 10 декември 1984 г.

43 ОСООН (1989 г.), *Конвенция за правата на детето*, 20 ноември 1989 г.; вж. също Решение на Съда от 27 юни 2006 г., *Европейски парламент срещу Съвет на Европейския съюз*, C-540/03, т. 37.

протоколи към тези инструменти⁴⁴. Конвенцията за правата на хората с увреждания (CRPD⁴⁵) е от особено голямо значение, тъй като самият ЕС е страна по тази Конвенция на Организацията на обединените нации.

- Редица членове на Хартата отразяват разпоредби, залегнали в международните инструменти в областта на правата на човека, които следователно са от значение при тълкуване на определени разпоредби на Хартата. В член 78 от Договора за функционирането на Европейския съюз (относно общата политика в областта на убежището, субсидиарната закрила и временната закрила) изрично се посочва Женевската конвенция, както и Европейската социална харта в член 151 (социална политика). Вж. [приложението](#) за преглед на сравнимите права. На равнището на европейските инструменти ЕС подписа също Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Конвенцията от Истанбул)⁴⁶.

Национални основни права

Харта на основните права, член 52, параграф 4

Доколкото настоящата Харта признава основни права, които произтичат от общите за държавите членки конституционни традиции, тези права трябва да бъдат тълкувани в хармония с тези традиции.

- Националните органи и съдилища остават свободни да прилагат национални стандарти на защита на основните права. Степента на закрила от Хартата винаги се прилага като минимален стандарт за националните мерки за прилагане на правото на ЕС.⁴⁷ Следователно, когато акт на ЕС налага национални мерки за изпълнение, националните органи и съдилищата остават свободни да прилагат по-високи национални стандарти на защита на основните права.

44 За преглед на всички инструменти и незадължителни протоколи на ООН относно инструментите в областта на правата на човека вж. [уебсайта](#) на Службата по правата на човека; за преглед на статуса на ратификация сред държавите – членки на ЕС, вж. [Държави – членки на ЕС, и международни задължения – Организация на обединените нации](#).

45 ОСООН (2006 г.), [Конвенция за правата на хората с увреждания](#), 13 декември 2006 г.

46 Съвет на Европа (2011 г.), [Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие](#), CETS № 210, 11 май 2011 г. За преглед на статуса на ратификация сред държавите – членки на ЕС, вж. [онлайн портала за данни на FRA \(Държави – членки на ЕС, и международни задължения – Съвет на Европа\)](#).

47 ЕС (2012 г.), [Харта на основните права на Европейския съюз \(ОВ С 326, 26.10.2012 г.\)](#), член 53.

- Съгласно съдебната практика на Съда на ЕС обаче това се прилага само при условие че „не се намалява нивото на защита, предвидено от Хартата съгласно тълкуването на Съда, нито предимството, единството и ефективността на правото на Съюза“⁴⁸. Съдът на ЕС стига до това заключение от принципа на предимство, според който не може да се допусне правилата на националното законодателство — дори и на конституционен ред — да накърняват ефективността на правото на ЕС на територията на тази държава.
- Националните основни права също могат да бъдат от помощ при тълкуване на правата съгласно Хартата: доколкото Хартата признава основни права, като произтичащи от общите за държавите членки конституционни традиции, тези права се тълкуват в хармония с тези традиции.⁴⁹

3. Причини за проверка на приложимостта на Хартата

Задължение за зачитане, спазване и насърчаване на прилагането на Хартата

- Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата държавите членки имат задължението да зачитат правата, спазват принципите и насърчават прилагането на Хартата.
- Следователно, когато прилагат правото на ЕС, държавите членки трябва да зачитат Хартата и да насърчават нейното прилагане. Това задължение имат всички органи на държавите членки, включително националните законодатели, администрациите, съдиите и др.
- Използването на Хартата в законодателния процес не е единствено средство за гарантиране, че националното законодателство е „съобразено с Хартата“, то също така допринася за насърчаване на нейното прилагане. За допълнително обяснение вж. глава 4.

⁴⁸ Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., *Stefano Melloni срещу Ministero Fiscal* [голям състав], С-399/11, т. 60.

⁴⁹ ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 52, параграф 4.

Повече и/или по-силни права, осигурявани от Хартата

- Хартата осигурява добавена стойност в сравнение с други инструменти. Това се постига чрез подобряване на видимостта на правата, като към съществуващи каталози се добавят някои права и като се използва силата на правото на ЕС.
- Редица от допълнителните права, предвидени в Хартата, вече са включени в съдебната практика на ЕСПЧ или на националните съдилища. Хартата обаче спомага за подобряване на видимостта на правата и принципите, понеже е нов съвременен инструмент, който събира в едно широк набор от политически, граждански, икономически и социални права и принципи, вече признати в правния ред на ЕС.
- В допълнение към това тя включва специфични за ЕС права, като например редица права, предвидени за гражданите на Съюза в договорите на ЕС (за преглед вж. приложението).

Пример: права, които се съдържат в Хартата, но рядко са налични в текстовете на националните конституции или инструментите в областта на правата на човека

Право на информиране и консултиране на работниците в предприятието (член 27 от Хартата); Защита при неоснователно уволнение (член 30 от Хартата); Забрана на детския труд и защита на работещите младежи (член 32 от Хартата); Достъп до услугите от общ икономически интерес (член 36 от Хартата); Защита на потребителите (член 38 от Хартата).

Фигура 3: Сравнение на текстовете от Хартата и ЕКПЧ

Членове на Хартата и текст на ЕКПЧ: разлики и съответствия в обхвата

- Няма съответствие в ЕКПЧ
- По-обширно от ЕКПЧ
- Еквивалентна защита с тази в ЕКПЧ
- Специфично за контекста на ЕС

Чл. 1–5
Достойнство

- 1 Човешко достойнство
- 2 Живот
- 3 Неприкосновеност на личността
- 4 Изтезания; нечовешко, унизително отношение
- 5 Робство и принудителен труд

Чл. 6–19
Свободи

- 6 Свобода и сигурност
- 7 Личен и семеен живот
- 8 Лични данни
- 9 Встъпване в брак и създаване на семейство
- 10 Мисъл, съвест и религия
- 11 Изразяване на мнение и информация
- 12 Събрания и сдружения
- 13 Изкуства и науки
- 14 Образование
- 15 Избор на професия и право на труд
- 16 Стопанска инициатива
- 17 Собственост
- 18 Убежище
- 19 Принудително отвеждане, експулсиране и екстрадиране

Чл. 20–26
Равенство

- 20 Равенство пред закона
- 21 Недискриминация
- 22 Културно, религиозно и езиково многообразие
- 23 Равенство между жените и мъжете
- 24 Детето
- 25 Възрастни хора
- 26 Интеграция на хората с увреждания

Чл. 27–38
Солидарност

- 27 Информирание и консултиране на работниците
- 28 Колективни преговори и действия
- 29 Достъп до услугите за намиране на работа
- 30 Неоснователно уволнение
- 31 Справедливи и равни условия на труд
- 32 Забрана на детския труд; защита на работещите
- 33 Семеен и професионален живот
- 34 Социална сигурност и помощ
- 35 Закрила на здравето
- 36 Достъп до услугите от общ икономически интерес
- 37 Опазване на околната среда
- 38 Защита на потребителите

Чл. 39–46
Граждански права

- 39 Да избираш и да бъдеш избран в изборите за ЕП
- 40 Да избираш и да бъдеш избран в общинските избори
- 41 Добра администрация
- 42 Достъп до документи
- 43 Европейски омбудсман
- 44 Петиции (ЕП)
- 45 Движение и пребиваване
- 46 Дипломатическа и консулска закрила

Чл. 47–50
Правосъдие

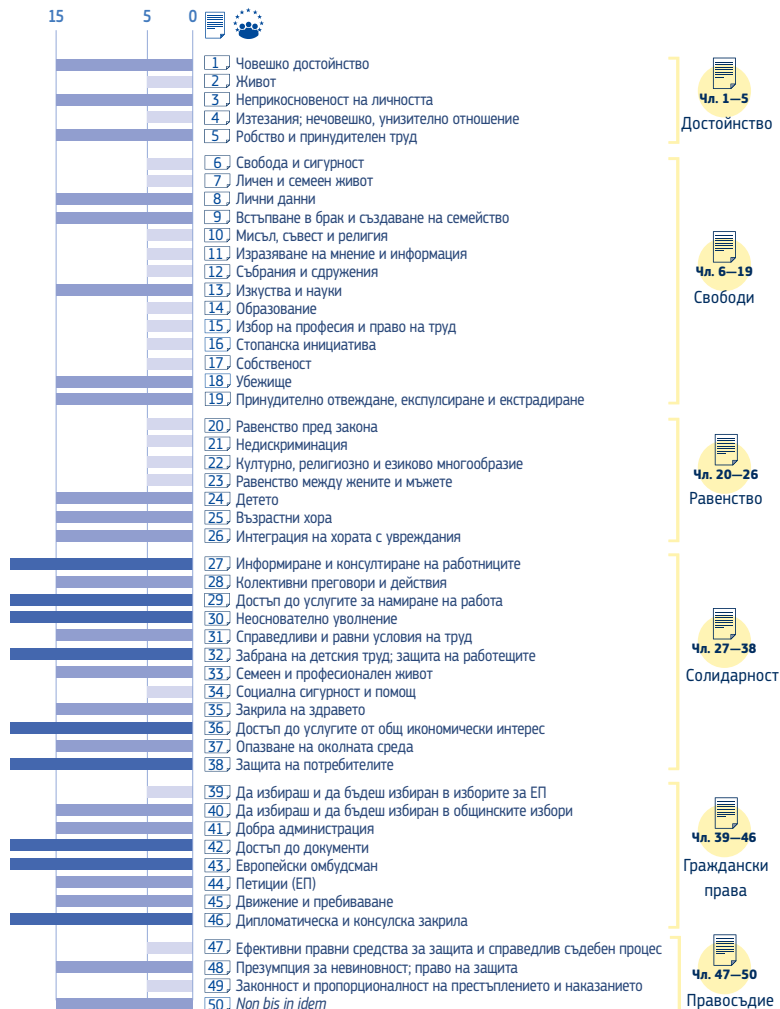
- 47 Ефективни правни средства за защита и справедлив съдебен процес
- 48 Презумпция за невинност; право на защита
- 49 Законност и пропорционалност на престъплението и наказанието
- 50 *Non bis in idem*

Забележка: Информацията в тази фигура се основава на обясненията на Хартата и съпоставка между текстовете на двата документа и има за цел да покаже как Хартата увеличава видимостта на правата (някои от правата, които не са изрично включени в ЕКПЧ, са обхванати от съдебната практика, но така те остават по-малко видими за неспециалистите).

Източник: FRA, 2018 г.

Фигура 4: Права от Хартата, които често не са изрично обхванати в националните конституции

Брой на държавите — членки на ЕС, за всеки член на Хартата, които нямат еквивалентни и изрични разпоредби в конституционните си текстове

Забележка: Информацията в тази фигура се основава на съпоставка между текстовете на Хартата и писменото конституционно право на държавите — членки на ЕС, и има за цел да покаже кои разпоредби на Хартата е най-вероятно да увеличат видимостта на правата. Правата, специфични за ЕС (разпоредбите на Хартата, поместени във фигура 3, маркирани в жълто), се считат за отразени в националните конституции, ако може да се идентифицира съпоставима разпоредба (например конституционна разпоредба относно национален омбудсман).

- Когато Хартата включва права, вдъхновени от международни или други европейски инструменти, като например ЕКПЧ, тя понякога разширява тези права.

Примери: Права по Хартата, които имат по-широк обхват, отколкото сродни права по ЕКПЧ

- С член 6 от ЕКПЧ се гарантира достъп до съд и правото на защита само за граждански иски и в контекста на наказателно преследване. Член 47 от Хартата отива по-далеч: в обхвата на правото на ЕС той гарантира правото на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес във всички области, включително в административни процедури, като например такива, свързани с предоставяне на убежище и миграция, както и с правото в областта на данъчното облагане.
- С член 20 от Хартата се установява равенство пред закона. В допълнение към това член 21 от Хартата съдържа подробни, разширени и изрични основания за недискриминация – включително възраст, увреждане или сексуална ориентация, – които не са включени в по-традиционни международни инструменти в областта на правата на човека от по-ранно поколение. (Обикновено тези инструменти включват неограничен списък със забранени основания за дискриминация; член 14 от ЕКПЧ е един пример за това). Този стандарт за недискриминация се допълва от специфични разпоредби, като например изброените в член 23 от Хартата, според които равенството между жените и мъжете трябва да бъде гарантирано във всички области, включително заетостта, труда и възнаграждението (имайте предвид, че член 23 съдържа „елементи, отнасящи се до дадено право и принцип“⁵⁰). С член 24 от Хартата е кодифицирана същността на правата на детето, залегнали в Конвенция за правата на детето. Член 25 се отнася до „правата на възрастните хора“, а член 26 – до „интеграцията на хората с увреждания“.
- Член 14 от Хартата (право на образование), който е основан на общите конституционни традиции на държавите членки и на член 2 от Протокола към ЕКПЧ, има по-широк обхват от съответната разпоредба в ЕКПЧ. Той включва също достъп до професионално и продължаващо обучение, принципа на безплатно задължително образование и свободата на учредяване на частни образователни институции.

50 ЕС (2007 г.), Разяснения относно Хартата на основните права на Европейския съюз, (ОВ С 303, 14.12.2007 г. стр. 17), на стр. 35.

- Тълкуването на определени основни права от Съда на ЕС в рамките на специфичния контекст на правния ред на ЕС понякога може да води до различни резултати от тези, които може да бъдат получени в други системи, което е още една причина да се проверява дали правото на ЕС се прилага към даден въпрос от областта на правата на човека.

Пример: различен резултат

В дело *Soukupová* Съдът на ЕС разглежда чешкия закон относно пенсионното осигуряване, в който пенсионната възраст се определя в контекста на предоставянето на подпомагане за ранно пенсиониране в селското стопанство въз основа на регламент на ЕС⁵¹. В това чешко законодателство в областта на пенсионирането пенсионната възраст е определена като зависеща от пола на заявлия, а при жените — от броя на отгледаните деца. Съдът на ЕС постанови, че в контекста на подпомагането от ЕС за ранно пенсиониране е несъвместимо с общия принцип на ЕС за недискриминация „нормалната пенсионна възраст“ да се определя по различни начини в зависимост от пола на заявлия, а по отношение на заявилите жени — в зависимост от броя на децата, отгледани от заинтересованото лице.

В по-ранно дело Европейският съд по правата на човека постанови, че чешкият закон за пенсия за осигурителен стаж и възраст е съвместим с член 14 в комбинация с правото на имущество съгласно член 1, Протокол № 1 към ЕКПЧ⁵². Делото *Soukupová* показва, че е възможно национален закон да бъде съвместим с гаранцията за недискриминация при упражняването на правата по ЕКПЧ (член 14 в съчетание с член 1, Протокол № 1 към ЕКПЧ) и въпреки това да бъде определен като несъвместим с принципите на равенство и недискриминация, гарантирани в правния ред на ЕС в специфичен контекст.

- В член 52, параграф 3, четен във връзка с Разясненията относно Хартата, е предвидено, че протоколите към ЕКПЧ (включително тези, които все още не са ратифицирани от дадена държава членка), може да представляват средство за тълкуване⁵³.

51 Решение на Съда от 11 април 2013 г., *Blanka Soukupová срещу Ministerstvo zemědělství*, C-401/11.

52 Европейски съд по правата на човека (ЕСПЧ), Решение, *Andrle срещу Чешката република*, № 6268/08, 20 юни 2011 г.

53 В съответствие с член 52, параграф 3 от Хартата „доколкото правата в настоящата Харта съответстват на гарантирани от [ЕКПЧ] права, смисъла и обхвата на тези права, включително допустимите ограничения, съответстват на предвидените от [ЕКПЧ].“ В тази връзка разясненията относно член 52 гласят, че „позоваването на ЕКПЧ обхваща както Конвенцията, така и протоколите към нея.“

Национални съдилища, които прилагат Хартата

- Действието на Хартата в рамките на националното право не зависи от конституционното право на държавите членки (напр. по какъв начин то е свързано с международното право или от разграничението между монизма и дуализма), а произтича от правото на ЕС и следователно е основано на принципите на прякото действие и на върховенството.
- Националните съдилища са задължени да тълкуват националните мерки в съответствие с Хартата винаги, когато мерките попадат в обхвата на правото на ЕС (както е тълкувано от Съда на ЕС)⁵⁴.
- Националните мерки могат да бъдат преразглеждани в светлината на Хартата винаги, когато попадат в обхвата на правото на ЕС. Когато разпоредбите на Хартата са достатъчно точни и безусловни, те могат да имат пряко действие⁵⁵. Това предполага, че националните стандарти в конфликт с Хартата стават неприложими.
- Прякото действие дава възможност на отделните лица да се позовават на Хартата в производства пред националните съдилища. Освен това прякото действие на Хартата може да доведе и до създаване на права, които не са налични в националното право.

Пример: задължение за осигуряване на суспензивно действие

Дело *Abdida* се отнася до белгийското право в областта на убежището и е пример за член 47 от Хартата (право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес), според който при определени обстоятелства се предоставя правото на обжалване със суспензивно действие⁵⁶. Съдът на ЕС отсъди, че жалбата срещу решение за връщане е трябвало да включва междинна закрила, понеже изпълнението на решението за връщане би могло да изложи засегнатия гражданин на трета страна на сериозен риск от налагане на смъртно наказание, на изтезания или на нечовешко или унижително отношение или на други наказания.

54 Решение на Съда от 18 юли 2013 г., *Mark Alemo-Herron u др. срещу Parkwood Leisure Ltd*, C-426/11, т. 30 и 36; Решение на Съда от 17 юли 2014 г., *Juan Carlos Sánchez Morcillo u María del Carmen Abril García срещу Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*, C-169/14, т. 50 и 51.

55 Решение на Съда от 5 февруари 1963 г., *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos срещу Administration fiscale néerlandaise*, Дело 26-62.

56 Решение на Съда от 18 декември 2014 г., *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve срещу Moussa Abdida* [голям състав], C-562/13, т. 52 и 53; Решение на Съда от 17 декември 2015 г., *Abdoulaye Amadou Tall срещу Centre public d'action sociale de Huy (CPAS de Huy)*, C-239/14, т. 58.

- След установяването на наличие на дискриминация в разрез с правото на Съюза и до приемането на мерки за възстановяване на равното третиране националният съд трябва да отмени всяка дискриминационна разпоредба от националното право. Той не трябва да иска или да изчаква нейната предварителна отмяна от законодателя и трябва да приложи по отношение на категорията ощетени лица същия режим като този, от който се ползват лицата от облагодетелстваната група⁵⁷.

Пример: задължение за предоставяне на обезщетения на групата ощетени лица

Предметът на дело *Milkova* е Българският кодекс на труда. В този закон е предвидена правна рамка, която предоставя специфична предварителна закрила при уволнение на лица с увреждания, работещи по трудово правоотношение, но тази гаранция не се отнася до държавни служители със същите увреждания. Съдът на ЕС счете, че в случай че запитващата юрисдикция установи, че не е спазен принципът на равно третиране, този съд трябва да въведе повторно равно третиране, като предостави на държавните служители с увреждания, необлагодетелствани от настоящата система, същите обезщетения като на тези, с които се ползват лицата с увреждания, работещи по трудово правоотношение, които са облагодетелствани от тази система. В резултат на това задължението за спазване на правото на ЕС би наложило обхватът на националните правила за защита на лица с определено увреждане, работещи по трудово правоотношение, да се разшири, за да могат и държавните служители със същото увреждане се ползват от тези правила за закрила.

- При определени обстоятелства правата по Хартата може да породят също и хоризонтално действие, тоест задължения между частни страни. Особено значимите дела на Съда на ЕС, които илюстрират наличието на хоризонтално пряко действие на основните права на ЕС, са дела *Mangold* и *Kücükdeveci*⁵⁸. В тези дела Съдът на ЕС постанови националните съдилища да отменят всяка разпоредба от националното законодателство, която противоречи на общия принцип на недопускане на дискриминация, основана

57 Решение на Съда от 12 декември 2002 г., *Ángel Rodríguez Caballero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-442/00, т. 42 и 43; Решение на Съда от 22 юни 2011 г., *Marie Landtová срещу Česká správa sociálního zabezpečení*, C-399/09, т. 51; Решение на Съда от 14 март 2018 г., *Georg Stollwitzer срещу ÖBB Personenverkehr AG*, C-482/16, т. 30 и 45.

58 Решение на Съда от 22 ноември 2005 г., *Werner Mangold срещу Rüdiger Helm* [голям състав], C-144/04; Решение на Съда от 19 януари 2010 г., *Seda Küçükdeveci срещу Swedex GmbH & Co. KG* [голям състав], C-555/07.

на възраст. Когато правата по Хартата са пряко приложими, Хартата може да се прилага в съдебни дела между частни страни (хоризонтално пряко действие).

Пример: хоризонтално действие на забрана на дискриминацията, основана на възраст

Дело *Kücükdeveci*, заведено в Германия, се отнася до спор между служителка и частен работодател относно срок на предизвестие за уволнение. Този срок е бил изчислен въз основа на прослуженото време на служителката. Съгласно германското право обаче не са взети предвид периодите на заетост преди служителката да навърши 25-годишна възраст. Съдът на ЕС определи това като изключение, противоречащо на принципа на недопускане на дискриминация, основана на възраст. В резултат на това се наложи националният съд да отмени това изключение.

- В дело *Egenberger* Съдът на ЕС определи, че императивният характер на член 21 от Хартата по принцип не се различава от различните разпоредби в Учредителните договори, забраняващи дискриминацията въз основа на редица основания, дори когато такива форми на дискриминация произтичат от договори, сключени между частноправни субекти⁵⁹. Следователно при спор между частноправни субекти националният съд би бил длъжен да осигури, в рамките на своята компетентност, съдебната защита, която произтича за правните субекти от член 21 (недискриминация⁶⁰) и член 47 (право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес) от Хартата, и да гарантира пълното действие на тези разпоредби,

59 Решение на Съда от 17 април 2018 г., *Vera Egenberger срещу Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.* [голям състав], C-414/16, т. 76, 77 и 79. Съдът на ЕС прави съпоставки с дело *Defrenne* (Решение на Съда от 8 април 1976 г., *Gabrielle Defrenne срещу Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, Дело 43-75, т. 39), дело *Angonese* (Решение на Съда от 6 юни 2000 г., *Roman Angonese срещу Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, C-281/98, т. 33–36), дело *Angelo Ferlini* (Решение на Съда от 3 октомври 2000 г., *Angelo Ferlini срещу Centre hospitalier de Luxembourg*, C-411/98, т. 50), дело *International Transport Workers' Federation and Finnish Seamen's Union* (Решение на Съда от 11 декември 2007 г., *International Transport Workers' Federation u Finnish Seamen's Union срещу Viking Line ABP u OÜ Viking Line Eesti*, C-438/05, т. 57–61). Вж. също Решение на Съда от 11 септември 2018 г., *IR срещу JQ* [голям състав], C-68/17, т. 69–71.

60 „Забранена е всяка форма на дискриминация, основана по-специално на пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация.“

като при необходимост остави без приложение всяка национална разпоредба, която им противоречи.

- В дело *AMS Съдът на ЕС* поясни, че други основни права – не само на недискриминация – също може да имат този вид хоризонтално пряко действие и че подходът от дело *Mangold/Kücükdeveci* по принцип е приложим както към общите принципи на правото на Съюза, така и на основните права по Хартата⁶¹.
- Освен това държавите членки могат да бъдат държани отговорни за причинените на частноправните субекти щети в резултат на нарушения на Хартата. Следователно държавата членка е длъжна да поправи нанесените вреди, когато:
 - нарушената правна разпоредба имала за цел да предоставя права на лицата,
 - нарушението е достатъчно сериозно (въпросната държава членка явно и сериозно е нарушила границите на правото си на преценка),
 - и съществува пряка причинно-следствена връзка между неизпълнението на задължението на държавата и вредата, понесена от засегнатите лица⁶².

Отговорността на държавата може да се ангажира и при по-малко ограничителни условия въз основа на националното право⁶³.

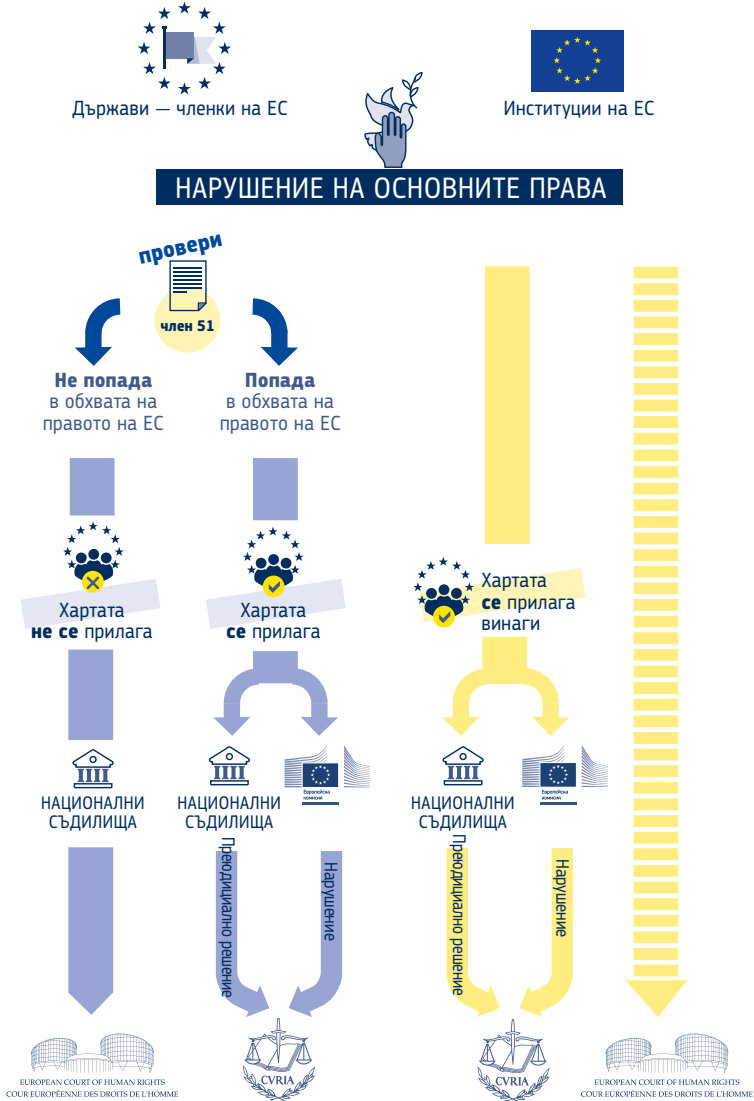
61 Решение на Съда от 15 януари 2014 г., *Association de médiation sociale срещу Union locale des syndicats CGT* и др. [голям състав], C-176/12, т. 47.

62 Вж. Решение на Съда от 19 ноември 1991 г., *Andrea Francovich* и *Danila Bonifaci* и други срещу *Италианска република*, Съединени дела C-6/90 и C-9/90. В специфичния контекст на нарушаването на основните права вж. Решение на Съда от 12 септември 2006 г., *M. G. Eman* и *O. B. Sevinger* срещу *College van burgemeester en wethouders van Den Haag* [голям състав], C-300/04, т. 69.

63 Решение на Съда от 5 март 1996 г., *Brasserie du Pêcheur SA* срещу *Bundesrepublik Deutschland* и *The Queen* срещу *Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd* и др., Съединени дела C-46/93 и C-48/93, т. 66.

Съдът на Европейския съюз може да тълкува Хартата

Фигура 5: Хартата и достъпът до Съда на Европейския съюз

Източник: FRA, 2018 г.

Договор за функционирането на Европейския съюз, член 267

Съдът на Европейския съюз е компетентен да се произнася преюдициално относно:

- а) тълкуването на Договорите;
- б) валидността и тълкуването на актовете на институциите, органите, службите или агенциите на Съюза;

Когато такъв въпрос бъде повдигнат пред юрисдикция в държава членка, тази юрисдикция би могла, ако счита, че по този въпрос е необходимо решение, за да бъде постановено нейното решение, да поиска от Съда на Европейския съюз да се произнесе.

Когато такъв въпрос е повдигнат по всящо дело пред национална юрисдикция на дадена държава, чиито решения не подлежат на обжалване съгласно националното право, тази юрисдикция е длъжна да сезира Съда на Европейския съюз.

Ако такъв въпрос бъде повдигнат по всящо дело пред национален съдебен орган във връзка със задържано лице, Съдът на Европейския съюз се произнася в най-кратък срок.

- Националните съдилища могат да отнасят предварителни въпроси до Съда на ЕС⁶⁴. Възможността или задължението за отнасяне на въпрос до Съда на ЕС е въз основа на сътрудничеството, установено с оглед гарантиране на правилното прилагане и единното тълкуване на правото на ЕС, включително Хартата на основните права.
- Националният съд трябва да вземе решението за отнасяне на дело до Съда на ЕС. Често преюдициалното запитване осигурява по-бърза и по-голяма правна защита, отколкото жалба до Европейския съд по правата на човека. Съдът на ЕС има изключителната компетентност да обявява за невалидни актове на ЕС. Следователно, ако и когато националните съдилища имат съмнения относно валидността на такъв акт, те трябва да отнасят въпроса до Съда, като посочват причините, поради които считат този акт за невалиден. Освен това националните съдилища или трибунали, чиито решения не подлежат на обжалване съгласно националното право, имат законовото задължение да отнесат до Съда на ЕС повдигнатия пред тях въпрос относно правото на ЕС. Това не е така, когато съдът установи, че „въпросът не е от

64 Вж. Съд на ЕС, Препоръки към националните юрисдикции относно отправянето на преюдициални запитвания в ОВ С 257, 20 юли 2018 г. Вж. също тематичния фиш на Съда относно [Приложно поле на хартата на основните права на европейския съюз](#), декември 2017 г.

значение“ или че разпоредбата „вече е тълкувана от Съда“, или че правилното прилагане на разпоредбата „е толкова очевидно, че да не оставя място за никакво основателно съмнение“. Когато разглежда липсата на такива съмнения, съдът следва да вземе под внимание „специфичните характеристики“ на правото на ЕС, включително „особените трудности при неговото тълкуване и риска от разминавания в съдебната практика“ в рамките на ЕС⁶⁵.

Пример: различно положение на националния съдия спрямо Европейския съд по правата на човека

Докато преюдициално решение съгласно правото на ЕС осигурява на националните съдилища пряк достъп до Съда на ЕС, (понастоящем) положението е различно спрямо Европейския съд по правата на човека. Преди подаване на заявление в ЕСПЧ трябва да бъдат изчерпани наличните чрез националните съдилища правни средства за защита, както и да бъдат спазени другите условия за допустимост. Такива пречки не съществуват в производствата по преюдициално запитване пред Съда на ЕС. Съдът на ЕС осигурява и много по-бърз процес. Средната продължителност на производството е 16,3 месеца⁶⁶.

Трябва да се отбележи обаче, че на 1 октомври 2018 г. влезе в сила Протокол № 16 към ЕКПЧ. Той дава възможност на най-върховните национални съдилища да искат от ЕСПЧ консултативни становища „по принципни въпроси, свързани с тълкуването или прилагането на правата и свободите, определени в Конвенцията или протоколите към нея“, по висящи пред тях дела. В този смисъл новата процедура до известна степен наподобява преюдициалното производство⁶⁷.

65 Решение на Съда от 6 октомври 1982 г., *Srl CILFIT u Lanificio di Gavardo SpA срещу Ministero della sanità*, Дело 283/81, т. 21.

66 Съд на ЕС (2018 г.), *Годишен доклад за 2017 г.*, Люксембург 2018 г., стр. 14.

67 Читано от 1 август, само пет държави — членки на ЕС, са ратифицирали инструмента (Естония, Финландия, Франция, Литва и Словения).

Нарушаването на правата по Хартата би могло да доведе до производство за установяване на нарушение

Договор за функционирането на Европейския съюз, член 258

Ако Комисията счита, че дадена държава членка не е изпълнила задължение, произтичащо от Договорите, тя издава мотивирано становище по този въпрос, след като е дала възможност на съответната държава да изложи своите съображения.

Ако съответната държава не се съобрази с това становище в срока, определен от Комисията, Комисията може да сезира Съда на Европейския съюз.

- Европейската комисия извършва надзор над прилагането на Договорите. Когато „Комисията счита, че дадена държава членка не е изпълнила задължение, произтичащо от Договорите“, тя може да открие производство по установяване на нарушение (официално уведомително писмо, мотивирано становище и отнасяне до Съда)⁶⁸.
- Хартата е част от първичното законодателство на ЕС и Европейската комисия може да открива производство по установяване на нарушение срещу нарушение на Хартата от държава членка, при условие че Хартата се прилага (т.е. предполагаемото нарушение на правата на човека е възникнало в приложното поле на правото на ЕС; вж. глава 4)⁶⁹.

Пример: Хартата и производството по установяване на нарушение

Настоящите примери за такава намеса от Комисията включват производство по установяване на нарушение срещу национален закон в областта на убежището, в което Комисията е определила, че този закон не е в съответствие със законодателството на ЕС (Директива 2013/32/ЕС относно процедурите за предоставяне на убежище, Директива 2008/115/ЕО относно връщането,

68 Европейски общности (2012 г.), Консолидиран текст на Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 258.

69 Относно производството по установяване на нарушение и начините за оптимизиране на използването му в контекста на основните права вж. de Schutter, O. (2017), *Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union* (Производството по установяване на нарушение като инструмент за прилагане на основните права в Европейския съюз), институт „Отворено общество“, октомври 2017 г.

Директива 2013/33/ЕС относно условията за приемане) и няколко разпоредби от Хартата⁷⁰. Друг пример (също все още висящ в момента на съставяне на документа) е свързан със закона за реструктуриране на съдебната власт, в резултат на което значителен брой от членовете на Върховния съд ще бъдат принудени да се пенсионират. Комисията счита, че аспектите от реформата накърняват принципа на съдебна независимост, включително на несменяемост на съдиите, което противоречи на задълженията по член 19, параграф 1 от Договора за Европейския съюз във връзка с член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз⁷¹.

4. Как се извършва проверка на приложимостта на Хартата

Откъде трябва да започне Вашата проверка?

- Член 51 е отправната точка за всяка оценка на приложимостта на Хартата. Той кодифицира съдебната практика на Съда на ЕС относно прилагането на общите принципи на правото на ЕС⁷². Вж. глава 1, разделите *Приложно поле* и *Каква е обосновката на член 51 от Хартата?*
- За да се избегне нарушение на правото на ЕС, в процесите по вземане на решения на национално равнище (включително по-специално законодателните процедури) следва систематично да се проверява дали се прилага Хартата на основните права на ЕС. Тази оценка следва да се извършва още в най-ранните етапи от всяка предвидена законодателна или политическа инициатива. Ако още отначало някои категории законотворчество или създаване на политики бъдат освободени от преглед във връзка с Хартата, има риск при последваща оценка на въздействието или правен контрол на предложението да не се вземат под внимание разпоредбите на Хартата, дори и ако Хартата се прилага — противно на твърде общото предположение за неприложимост на законите на ЕС.

70 Нарушение № 20152201.

71 Нарушение № 20172121.

72 Вж. Разясненията относно член 51, параграф 1 от Хартата (ОВ С 303, 14.12.2007 г., стр. 17). Вж. също Заключение на генералния адвокат, представено на 12 юни 2012 г., т. 25, във връзка с Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., *Åklagaren срещу Hans Åkerberg Fransson* [голям състав], С-617/10. По отношение на общите принципи на правото и член 51 от Хартата вж. бележка 8.

- Систематичната проверка на това дали са спазени условията, изложени в член 51, служи като важен инструмент, за да се гарантира утвърждаването на Хартата. Редовната „проверка по член 51“ създава видимост, осведоменост и знания относно приложимостта на Хартата.

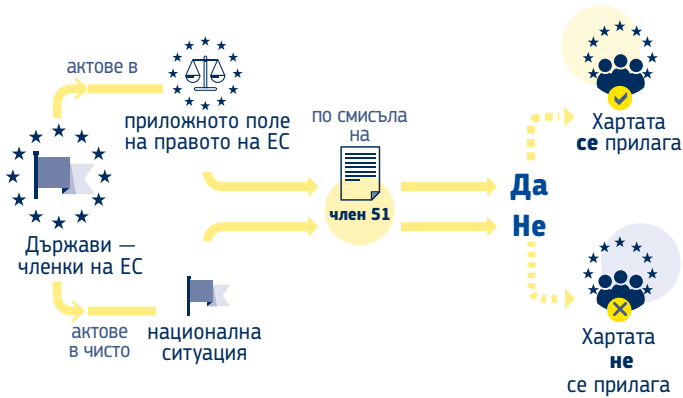
Какво е необходимото изискване за прилагане на Хартата?

- Хартата винаги е обвързваща за органите на Съюза, дори и „когато те действат извън правната рамка на Съюза“⁷³, но за държавите членки само когато „прилагат правото на Съюза“.
- Според съдебната практика на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща цялото изпълнение (*mise en œuvre*) и прилагане на правото на Съюза от държавите членки⁷⁴. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.
- Следователно, за да бъде приложима Хартата към национален акт, тя (потенциално) трябва да може да се определя като акт за прилагане на правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата, което означава, че тя е в приложното поле на правото на ЕС.

73 Вж. Решение на Съда от 20 септември 2016 г., *Ledra Advertising Ltd* и др. срещу Европейска комисия и Европейска централна банка (ЕЦБ) [голям състав], Съединени дела C-8/15 P—C-10/15 P, т. 67.

74 Решение на Съда от 17 декември 2015 г., *WebMindLicenses kft* срещу *Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság*, C-419/14, т. 66; Решение на Съда от 6 октомври 2015 г., *Thierry Delvigne* срещу *Commune de Lesparre Médoc* и *Préfet de la Gironde* [голям състав], C-650/13, т. 25–27; Решение на Съда от 26 септември 2013 г., *Texdata Software GmbH*, C-418/11, т. 73; Решение на Съда от 27 март 2014 г., *Emiliano Torralbo Marcos* срещу *Korota SA* и *Fondo de Garantía Salarial*, C-265/13, т. 29 и 30; Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., *Åklagaren* срещу *Hans Åkerberg Fransson* [голям състав], C-617/10, т. 19.

Фигура 6: Проверка на приложимостта на Хартата

Източник: FRA, 2018 г.

Наличие на връзка с право на Европейския съюз като минимално изискване

- Когато не е възможно да се установи връзка с право на ЕС, държавите — членки на ЕС, нямат задължение по линия на основни права на ЕС — Хартата не се прилага.
- Основните права на ЕС се прилагат само „ръка за ръка“ с разпоредбите на правото на ЕС. Минималното изискване за прилагането на основните права на ЕС е, че трябва да има достатъчна връзка с право на Съюза, различно от Хартата⁷⁵.
- Наличието на каквато и да е връзка с правото на ЕС не е задължително да означава, че се прилагат основните права на ЕС; не всяка връзка с правото на Съюза е достатъчна, за да води до прилагането на основните права на ЕС⁷⁶.

75 Вж. например Определение на Съда (шести състав) от 3 юли 2014 г., *Liliana Tudoran и др. срещу SC Suport Colect SRL*, C-92/14, т. 43–48; Решение на Съда от 8 май 2014 г., *Pelckmans Turnhout NV срещу Walter Van Gestel Balen NV и др.*, C-483/12, т. 20; Определение на съда от 1 март 2011 г., *Claude Chartry срещу Белгийската държава*, C-457/09, т. 22–25.

76 Вж. например Определение на Съда от 11 ноември 2010 г., *Vino Cosimo Damiano срещу Poste Italiane SpA*, C-20/10, т. 53, 54, 56, 57 и 64; Определение на Съда от 22 юни 2011 г., *Vino Cosimo Damiano срещу Poste Italiane SpA*, C-161/11, т. 38 и 39.

Примери: „недостатъчни“ връзки с ЕС

- Областите (на националния акт и разпоредбата от правото на ЕС) имат „сходство помежду си или непряко въздействие на една от областите върху другата“⁷⁷ (вж. глава 7, ситуация Б.1).
- Самият факт, че националната мярка попада в област, в която ЕС има правомощия⁷⁸ (вж. глава 7, ситуация Б.6).
- Националният акт се определя като „по-строги защитни мерки на националното право“ (актове, които надхвърлят минималните изисквания, изложени от Съюза)⁷⁹ (вж. глава 7, ситуация А.3).
- В националното право има доброволни позовавания на правото на Съюза⁸⁰ (вж. глава 7, ситуация Б.5).
- Връзката с правото на ЕС следва да бъде в достатъчна степен конкретна, за да отговаря на условията, така че да се определя като „прилагаща правото на Съюза“. Връзката е достатъчно конкретна, ако държавите членки изпълняват ролята на представители за ЕС или ако трябва да се ползват от даден вид разрешение съгласно правото на ЕС (вж. глава 5).

77 Решение на Съда от 10 юли 2014 г., *Victor Manuel Julian Hernández u др. срещу Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) u др.*, C-198/13, т. 34–36. Вж. също Решение на Съда (четвърти състав) от 15 септември 2011 г., *Наказателни производства срещу Magatte Gueye (C-483/09) u Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, Съединени дела C-483/09 и C-1/10.

78 Решение на Съда от 6 март 2014 г., *Cruciano Siragusa срещу Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, C-206/13; Решение на Съда от 10 юли 2014 г., *Victor Manuel Julian Hernández u др. срещу Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) u др.*, C-198/13; т. 24, 27, 34–36 и 46. Вж. също Решение на Съда от 18 декември 1997 г., *Daniele Annibaldi срещу Sindaco del Comune di Guidonia u Presidente Regione Lazio*, C-309/96.

79 Решение на Съда от 14 април 2005 г., *Deponiezweckverband Eiterköpfe срещу Land Rheinland-Pfalz*, C-6/03, т. 58–64; Решение на Съда от 17 декември 1998 г., *Società italiana petroli SpA (IP) срещу Borsana Srl*, C-2/97.

80 Решение на Съда от 21 декември 2011 г., *Teresa Cicala срещу Regione Siciliana*, C-482/10.

5. В какви ситуации се прилага Хартата?

Когато държавите членки изпълняват ролята на представител за Европейския съюз

- Държава членка изпълнява ролята на „агент“ или „представител“ на ЕС, ако действа от името на Съюза. Всички органи и съдебната власт на държавите членки могат да изпълняват тази роля.
- „Ситуацията на представителя“ е свързана с изпълнението или транспонирането на правните актове, извършвано от институциите, органите, службите или агенциите на Европейския съюз⁸¹. То би могло да се отнася за актове като регламенти⁸², директиви⁸³, външни споразумения (международни споразумения, сключени от ЕС)⁸⁴ или специфични договорни разпоредби⁸⁵. „Прилагане на правото на Съюза“ като представител може да възникне в различни ситуации, в които имат роля (проекти на) национални актове. Въз основа на обширната съдебна практика на Съда на ЕС относно приложимостта на основните права на ЕС могат да се определят различни ситуации на представител⁸⁶.

81 Решение на Съда от 15 юни 2017 г., *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras срещу Gintaras Dockevičius u Jurgita Dockevičienė*, C-587/15, т. 36 и 44; Решение на Съда от 13 юни 2017 г., *Eugenia Florescu u др. срещу Casa Județeană de Pensii Sibiu u др.* [голям състав], C-258/14, т. 35.

82 Вж. например Решение на Съда (четвърти състав) от 11 януари 2007 г., *Johan Piek срещу Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, C-384/05, т. 32.

83 Вж. например Решение на Съда от 10 юли 2003 г., *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) u Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) срещу The Scottish Ministers*, Съединени дела C-20/00 и C-64/00, т. 88.

84 Решение на Съда от 28 март 2000 г., *Dieter Krombach срещу André Bamberski*, C-7/98, т. 18–28; Решение на Съда от 29 март 2012 г., *Staatssecretaris van Justitie срещу Tayfun Kahveci u Osman Inan*, Съединени дела C-7/10 и C-9/10, т. 23. Вж. също Решение на Съда от 27 ноември 2012 г., *Thomas Pringle срещу Government of Ireland u др.*, C-370/12, т. 178–181.

85 Вж. например В специфичния контекст на нарушаването на основните права вж. Решение на Съда от 12 септември 2006 г., *M. G. Eman u O. B. Sevinger срещу College van burgemeester en wethouders van Den Haag* [голям състав], C-300/04, т. 56–61; Решение на Съда [голям състав] от 6 октомври 2015 г., *Thierry Delvigne срещу Commune de Lesparre Médoc u Préfet de la Gironde* [голям състав], C-650/13, т. 33.

86 Тези ситуации са отчасти базирани на *De Mol, M. (2014), De directe werking van de grondrechten van de Europese Unie*, дисертация, Маастрихтски университет, Издателство за юридическа литература Oisterwijk Wolf Legal. Очевидно съдебната практика на Съда е в процес на развитие и следователно списъкът не трябва да се счита за изчерпателен или непроменен.

- Транспониране на правни актове на Съюза в националното право⁸⁷: в тази често срещана ситуация националните актове имат за цел транспонирането на специфични задължителни изисквания по силата на правни актове на Съюза: например чрез прилагането на директива. За допълнително обяснение вж. глава 7, [ситуация А.1](#) и [ситуация А.2](#).
- Национални актове, приети на базата на правомощия, предоставени по линия на правото на Съюза⁸⁸: тук държава членка използва дискреционни правомощия по силата на правото на ЕС. Пример за това биха били решенията на държавите членки въз основа на свобода на преценка или на изключение, което им е предоставено съгласно правен акт на Съюза. За допълнителна информация вж. глава 7, [ситуация А.3](#).
- Национални актове, включващи средства за правна защита, санкциониране или принудително изпълнение, които могат да бъдат прилагани във връзка с правен акт на Съюза или разпоредба от Договора: според задължението за лоялно сътрудничество, изложено в член 4, параграф 3 от ДЕС, и при липсата на свързани процедурни правила на ЕС държавите членки са задължени да гарантират ефективността на правата и задълженията на ЕС съгласно правото на Съюза⁸⁹. Въпреки че държавите членки се ползват с процедурна автономност, те трябва да използват своите процедури, за да гарантират правилното прилагане на съществените права в ЕС (глава 7, [ситуация А.4](#)).
- Национални актове, съдържащи правни понятия, които се споменават в правен акт на Съюза⁹⁰: понякога правните актове на Съюза се отнасят до понятия от националното право. Може да се каже, че такива национални понятия допринасят за „прилагане на правото на ЕС“, когато се

87 Вж. например Решение на Съда от 10 юли 2003 г., *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) u Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) срещу The Scottish Ministers*, Съединени дела C-20/00 и C-64/00; Решение на Съда от 12 септември 2006 г., *M. G. Eman u O. B. Sevinger срещу College van burgemeester en wethouders van Den Haag* [голям състав], C-300/04.

88 Вж. например Решение на Съда от 6 декември 2012 г., *O u S срещу Maahanmuuttovirasto u Maahanmuuttovirasto срещу L.*, Съединени дела C-356/11 и C-357/1; Решение на Съда от 22 октомври 2013 г., *Jiří Sabou срещу Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* [голям състав], C-276/12.

89 Вж. например Решение на Съда от 16 май 2017 г., *Berlios Investment Fund SA срещу Directeur de l'administration des contributions directes* [голям състав], C-682/15, т. 40–42 и 49–52; Решение на Съда от 10 ноември 2011 г., *Наказателно производство срещу Özlem Garenfeld*, C-405/10; Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., *Åklagaren срещу Hans Åkerberg Fransson* [голям състав], C-617/10; Решение на Съда от 26 септември 2013 г., *Texdata Software GmbH*, C-418/11.

90 Вж. например Решение на Съда от 12 декември 2002 г., *Ángel Rodríguez Caballero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-442/00, т. 29–32; Решение на Съда от 16 декември 2004 г., *José Vicente Ojasso Valero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-520/03, т. 34; Решение на Съда от 13 декември 2005 г., *María Cristina Guerrero Pecino срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-177/05, т. 25 и 26.

използват в контекста на разглежданите разпоредби на ЕС (глава 7, ситуация А.5).

- Национални актове, попадащи в (точния) обхват на законодателството на Съюза, без да съществуват изрично законодателство за прилагане⁹¹: тази ситуация като цяло се отнася до пропуск в изпълнението (глава 7, ситуация Б.1).

Кога е необходимо държавите членки да разчитат на разрешение съгласно правото на Европейския съюз

- Тази форма на „прилагане на правото на Съюза“ се отнася до национални актове, които спадат към забрана на ЕС. За да обосноват такива национални актове, държавите членки трябва да използват изключенията, предвидени от правото на ЕС. В такива ситуации правото на ЕС разрешава съществуването на такива национални актове, които обаче не трябва да накърняват основните права на ЕС. Поради тази причина Хартата се прилага, за да се гарантира, че правото на ЕС не дава разрешение на държавите членки да предприемат мерки в нарушение на основните права⁹².

Пример: национална мярка, която се определя като ограничение за свободното движение (и следователно се нуждае от обосновка)

Пример за това е национално законодателство, което забранява функционирането на игрални автомати извън казината. Такова законодателство ограничава свободата за предоставяне на услуги, гарантирани от член 56 от ДФЕС, и следователно е допустимо съгласно правото на ЕС само ако може да бъде обосновано с първостепенни причини от обществен интерес. В проверката на основателността на такава мярка Хартата придобива значение. Въпросните национални правила могат да се считат за основателни само ако са съвместими с Хартата⁹³.

91 Вж. например Решение на Съда от 19 януари 2010 г., *Seda Küçükdeveci срещу Swedex GmbH & Co. KG* [голям състав], С-555/07.

92 Решение на Съда от 18 юни 1991 г., *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE u Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou срещу Dimotiki Etairia Pliroforissis u Sotirios Kouvelas u Nicolaos Avdellas u други*, С-260/89, т. 41–43. Вж. също Решение на Съда от 30 април 2014 г., *Robert Pfleger u др.*, С-390/12, т. 30–37; Решение на Съда от 23 ноември 2010 г., *Land Baden-Württemberg срещу Panagiotis Tsakouridis* [голям състав], С-145/09, т. 52.

93 Решение на Съда от 11 юни 2015 г., *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft u др. срещу Magyar Állam*, С-98/14.

- Въз основа на съдебната практика на Съда на ЕС относно приложимостта на основните права на ЕС могат да се отличат две основни подкатегории в тази ситуация, свързана с разрешение в ЕС⁹⁴. За допълнително разяснение на тези категории направете справка с глава 7, ситуация Б.2.
- Националните актове, които се определят като ограничения на свободното движение на лица, услуги, стоки или капитал, или право на установяване⁹⁵; тази ситуация отразява класическия подход в съдебната практика на Съда на ЕС.
- Националните актове, които се определят като лишавачи от гражданство на ЕС по смисъла на член 20 от ДФЕС⁹⁶; тази ситуация се отнася до по-скорошни развития в съдебната практика на Съда на ЕС.

Специфични насоки за национални законодателни и политически процеси: направете справка с нашия контролен списък!

Глава 7 от настоящия наръчник съдържа „Контролен списък по член 51“, който трябва да се използва в националните законодателни и политически процеси за оценяване дали (проект на) национален акт се определя като „прилагане на правото на Съюза“ по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата.

6. Как се прилага Хартата

Когато по време на проверката на изготвянето на национален закон или политики бъде направено заключението, че Хартата се прилага, тези национален закон и политики трябва да се тълкуват в съответствие с Хартата и, ако е необходимо, да се преразглеждат спрямо нея. За това е необходимо националните участници да знаят по какъв начин да тълкуват Хартата и да разбират дали и в каква степен може да бъде ограничено упражняването на правата по Хартата.

94 Очевидно в бъдещата съдебна практика може да възникнат и други.

95 Решение на Съда от 30 април 2014 г., *Robert Pfleger u др.*, C-390/12., т. 30–37.

96 Решение на Съда от 11 юни 2015 г., *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft u др.* срещу *Magyar Állam*, C-98/14, т. 74.

Какви са съответните инструменти за тълкуване?

Правата по Хартата може да се тълкуват посредством различни инструменти:

- Разясненията, свързани с Хартата⁹⁷. Разясненията са полезна отправна точка, която осигурява насоки относно тълкуването на Хартата, и трябва да се вземат под внимание при тълкуване на нейните разпоредби⁹⁸.
- Съдебната практика на Съда на ЕС⁹⁹.
- ЕКПЧ и съдебната практика на Европейския съд по правата на човека¹⁰⁰.
- Общи за държавите членки конституционни традиции¹⁰¹.
- Съответни източници на международно право (различни от ЕКПЧ, по-специално Европейската социална харта, вдъхновили формулирането на редица разпоредби от Хартата на основните права на ЕС. И в Хартата, и в Разясненията към нея се посочват определени инструменти от международното право, които са от значение за тълкуването на Хартата¹⁰².
- Свързани национални закони. В някои разпоредби от Хартата има препратки към националното право. Член 9 (право на встъпване в брак и право на създаване на семейство) например гласи, че „правото на встъпване в брак и правото на създаване на семейство са гарантирани в съответствие с националните закони, които уреждат упражняването на тези права“.

97 Официален вестник на Европейския съюз (ОВ L 303, 14.12.2007 г., стр. 17).

98 Европейски общности (2012 г.), Консолидирана версия на Договора за Европейския съюз (ДЕС) (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 6, параграф 1 и ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 52, параграф 7.

99 Достъпна на [Curia](#) или [EUR-Lex](#).

100 ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 52, параграф 3.

101 ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 52, параграф 4.

102 Вж. приложението към настоящото ръководство.

ДЕЙНОСТ НА FRA

Помощ от FRA: Charterpedia и ръководства

На уебсайта на FRA са налични няколко тематични ръководства, създадени съвместно от FRA и Съвета на Европа/Европейския съд по правата на човека. Те съдържат преглед на всички езици на ЕС на най-значимата съдебна практика на Съда на ЕС и на Европейския съд по правата на човека във връзка с използването на Хартата и на ЕКПЧ в съответните области на политиката:

- Ръчник по европейско право в областта на защитата на данните – издание от 2018 г., 2018 г.
- Handbook on European non-discrimination law – 2018 edition (Ръчник по европейско право в областта на недопускането на дискриминация – издание от 2018 г.), 2018 г.
- Ръчник по европейско право в областта на достъпа до правосъдие, 2016 г.
- Ръчник по европейско право в областта на правата на детето, 2015 г.
- Ръчник по европейско право относно убежището, границите и имиграцията, 2014 г.

Charterpedia на FRA осигурява онлайн единно звено за контакт, което чрез статии дава достъп до европейската и националната съдебна практика във връзка с Хартата. Освен това по отношение на всички разпоредби на Хартата Charterpedia предоставя съответните разпоредби на националното конституционно право, както и международното и европейското право в областта на правата на човека. Charterpedia също така дава лесен достъп до свързана с Хартата информация по държави (напр. документи по държави във връзка с Хартата).

Достъп до Charterpedia е наличен чрез уебсайта на FRA.

При какви обстоятелства може да бъде ограничено упражняването на правата?

Харта на основните права, член 52 — Обхват и тълкуване на правата и принципите

1. Всяко ограничаване на упражняването на правата и свободите, признати от настоящата Харта, трябва да бъде предвидено в закон и да зачита основното съдържание на същите права и свободи. При спазване на принципа на пропорционалност ограничения могат да бъдат налагани само ако са необходими и ако действително отговарят на признати от Съюза цели от общ интерес или на необходимостта да се защитят правата и свободите на други хора.

- Член 52 от Хартата съдържа обща разпоредба относно ограничаването на права.
- Ограничаване на упражняването на признатите от Хартата права и свободи се допуска при следните условия:
 - то трябва да бъде предвидено в закон;
 - то трябва да зачита основното съдържание на същите права и свободи;
 - то трябва да преследва признати от Съюза цели от общ интерес или необходимостта да се защитят правата и свободите на други хора (законсъобразна цел);
 - в съответствие с принципа на пропорционалност то трябва да бъде необходимо и действително да отговаря на заложените цели (принцип на пропорционалност).
- В допълнение към това ограничаването на право по Хартата, което съответства на право по ЕКПЧ, трябва също така да отговаря на изискванията за ограничаване съгласно ЕКПЧ¹⁰³.

Специфични насоки: консултирайте се с нашия контролен списък!

Глава 8 от настоящия наръчник съдържа контролен списък, който може да се използва за проверка на съответствието на законодателните предложения с Хартата на основните права.

¹⁰³ ЕС (2012 г.), Харта на основните права на Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), член 52, параграф 3.

Част II: Практически инструменти

7. Контролен списък относно приложимостта на Хартата

- Този контролен списък представлява инструмент за оценка дали и в каква степен основните права на ЕС се прилагат в националните законодателни и политически процеси. Той е изготвен въз основа на съдебната практика на Съда на ЕС преди приемането на Хартата и след това¹⁰⁴.
- Ключовият въпрос при такава проверка по член 51 е дали (проектът на) разглежданият национален акт се определя като „прилагане на правото на Съюза“ по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата (наричано по-нататък „прилагане на правото на Съюза“). За общо обяснение вж. глава 1, глава 4 и глава 5.

Изберете маршрут, който отразява Вашата отправна точка

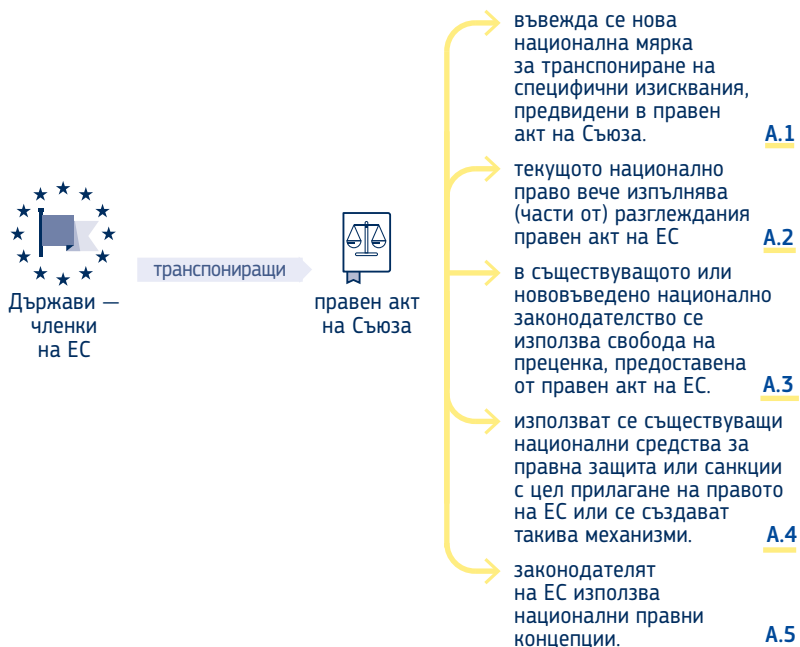
- Този контролен списък е изготвен въз основа на два различни „маршрута“ в зависимост от това дали националният или политически процес е в отговор на специфичен акт на ЕС (напр. регламент, директива, външно

¹⁰⁴ Този контролен списък до голяма степен е изготвен въз основа на de Mol, M. (2016 г.), „Article 51 of the EU Charter in the legislative processes of the Member States“ (Член 51 от Хартата на ЕС в законодателните процеси на държавите членки), *Maastricht Journal of European and Comparative Law (MJ)*, 23(4), стр. 640–666.

споразумение или специфична разпоредба от Договора). Вашата ситуация (вж. глава 5) ще бъде от различно естество в зависимост от отправната Ви точка.

- Използвайте маршрут А, ако целта на националния законодателен или политически процес е транспонирането, прилагането или изпълнението на акт на ЕС в националната правна система.
- Използвайте маршрут Б, ако целта на националния законодателен или политически процес не е правен акт на ЕС.

Фигура 7: Ситуации на прилагане на Хартата в отговор на правен акт на Съюза

Източник: FRA, 2018 г.

Маршрут А: Причината за националното законодателно действие е акт на ЕС

- Най-очевидният пример за „прилагане на правото на Съюза“ е сценарий, в който държава членка предприема действие за транспониране или прилагане на правен акт на Съюза. В този сценарий държавите членки изпълняват ролята на „агенти“ или „представители“ на ЕС („положението на представител“, вж. глава 4). В такъв сценарий е ясно, че по принцип основните права на ЕС се прилагат.
- Правните актове на Съюза могат да окажат влияние на националните законодателни актове по различни начини, като така породят различни форми на „прилагане на правото на Съюза“ в смисъла на член 51 от Хартата. Следният набор от ситуации включва по-подробни примери за това, което в този контекст може да се счита за „прилагане на правото на Съюза“.

Въвежда се нова национална мярка за транспониране на специфични съществени и/или процедурни изисквания, предвидени в правен акт на Съюза (ситуация А.1)

Разглежданият правен акт на Съюза може да налага въвеждането на нови национални мерки за транспониране на специфични съществени и процедурни изисквания. Тези национални мерки се определят като „прилагане на правото на Съюза“¹⁰⁵. По принцип се прилагат основните права на ЕС.

Различни видове обвързващи актове на Съюза

- Член 51: прилагането е свързано с транспонирането или прилагането на правните актове, извършвано от институциите, органите, службите или агенциите на ЕС¹⁰⁶.

105 Решение на Съда от 13 юли 1989 г., *Hubert Wachauf срещу Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, дело 5/88.

106 Решение на Съда от 15 юни 2017 г., *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras срещу Gintaras Dockevičius и Jurgita Dockevičienė*, C-587/15, т. 36 и 44; Решение на Съда от 13 юни 2017 г., *Eugenia Florescu и др. срещу Casa Județeană de Pensii Sibiu и др.* [голям състав], C-258/14, т. 35.

- Тези правнообвързващи актове на ЕС могат да бъдат например регламенти¹⁰⁷, директиви¹⁰⁸, външни споразумения (склучени от ЕС)¹⁰⁹ или специфични разпоредби на Договори¹¹⁰.

Транспониране чрез национални мерки

- Новите национални регулаторни или законодателни мерки, които трябва да бъдат приети с цел включване на задължителните изисквания на актовете на ЕС в националния правен ред, се определят като „прилагане на правото на Съюза“.
- „Прилагането на правото на Съюза“ обхваща всички видове национални мерки от органите на държавите членки: то включва национални законодателни или политически актове от централни и децентрализирани органи, от по-висши и по-нисши законодателни органи, от административни органи и др. Всички национални мерки, които могат да бъдат проследени до правни актове на ЕС, представляват „прилагане на правото на Съюза“. В сценарии, в които правните актове на ЕС се транспонират чрез националното законодателство, а впоследствие се прилагат (въз основа на това национално законодателство) чрез други видове законодателни или административни мерки, всички равнища на националните мерки се определят като „прилагане на правото на Съюза“.

Свобода на преценка

- Много често актовете на ЕС дават на държавите членки свобода на преценка. Най-ясни са директивите, които изискват държавите трябва да постигнат конкретен резултат, без в тях да се определят правилата за постигане на този резултат. Други правни актове на ЕС обаче, като например

107 Вж. например Решение на Съда от 11 януари 2007 г., *Johan Piek срещу Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, C-384/05, т. 32.

108 Вж. например Решение на Съда от 10 юли 2003 г., *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) u Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) срещу The Scottish Ministers*, Съединени дела C-20/00 и C-64/00, т. 88.

109 Решение на Съда от 28 март 2000 г., *Dieter Krombach срещу André Bamberški*, C-7/98, т. 18–28; Решение на Съда от 29 март 2012 г., *Staatssecretaris van Justitie срещу Tayfun Kahveci u Osman Inan*, Съединени дела C-7/10 и C-9/10, т. 23. Вж. също Решение на Съда от 27 ноември 2012 г., *Thomas Pringle срещу Government of Ireland u др.*, C-370/12, т. 178–181.

110 Вж. например Решение на Съда от 12 септември 2006 г., *M. G. Eman u O. B. Sevinger срещу College van burgemeester en wethouders van Den Haag* [голям състав], C-300/04, т. 56–61; Решение на Съда от 6 октомври 2015 г., *Thierry Delvigne срещу Commune de Lesparre Médoc u Préfet de la Gironde* [голям състав], C-650/13, т. 33.

регламентите, често оставят на държавите членки известна свобода на действие при прилагането.

- Националните мерки, при които се използва право на преценка, предвидена от законодателния орган на ЕС, се определят като „прилагане на правото на Съюза“¹¹¹.

Пример: платен годишен отпуск

Директива на ЕС относно организацията на работното време предвижда, че държавите членки могат да предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че всеки работник има право на платен годишен отпуск от най-малко четири седмици в съответствие с условията за придобиване на право и предоставяне на такъв отпуск, предвидени от националното законодателство и/или в практиката. В този пример транспонирането в националното законодателство на правото на платен годишен отпуск от четири седмици се определя като „прилагане на правото на Съюза“. В допълнение към това условията за придобиване на право и предоставяне на такъв отпуск представляват „прилагане на правото на Съюза“, макар че съгласно директивата на ЕС тези условия са предмет на преценката на държавите членки. Когато упражняват тази свобода на преценка, държавите членки трябва да зачитат основните права на ЕС¹¹².

С настоящото национално право се прилага правото на ЕС, доколкото то вече отразява (части от) разглеждания правен акт на ЕС (ситуация А.2)

Вероятно в настоящото национално право вече са посочени някои съществени и процедурни изисквания, произтичащи от разглеждания правен акт на Съюза. В този случай съществуващите национални правила, които (вече) отговарят на съществените и процедурни изисквания, произтичащи от правните актове на Съюза, се определят като „прилагане на правото на Съюза“¹¹³. По принцип се прилагат основните права на ЕС.

Транспониране чрез съществуващото национално законодателство

- Понякога е възможно да се гарантира, че националното право съответства на разглеждания акт на Съюза на базата на предварително съществуващи

111 Решение на Съда от 11 януари 2007 г., *Johan Piek срещу Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, С-384/05, т. 32.

112 Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 г. относно някои аспекти на организацията на работното време (ОВ L 299, 18.11.2003 г., стр. 9), член 7.

113 Решение на Съда от 13 юли 1989 г., *Hubert Wachauf срещу Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, дело 5/88.

национални разпоредби. В такъв случай не е необходимо да се създават национални разпоредби, предназначени специално за прилагане на правен акт на Съюза.

- Тези видове предварително съществуващи национални разпоредби, с които може да се гарантира, че националното право е в съответствие с въпросния правен акт на Съюза, се определят като „прилагане на правото на Съюза“. С влизане в сила на съответното законодателство на ЕС те се променят от чисто национални мерки в мерки за „прилагане на правото на Съюза“.
- Когато предварително съществуващите национални разпоредби гарантират, че националното право е в съответствие с правните актове на Съюза, възниква необходимостта да се провери пълното съответствие на тези разпоредби с разглеждания правен акт на Съюза и да се разгледа съответствието им с Хартата.

В съществуващото или нововъведено национално законодателство се използва свобода на преценка, предоставена от правен акт на ЕС (ситуация А.3)

Упражняването на дискреционни правомощия по силата на правни актове на Съюза по принцип се определя като „прилагане на правото на Съюза“. По принцип се прилагат основните права на ЕС, но от това правило има изключения.

Дискреционни правомощия

- Много често в правните актове на ЕС на държавите членки се оставя свобода на преценка, което е най-видно в случая на директивите.
- Упражняването от страна на държавите членки на такава свобода на преценка по принцип се определя като „прилагане на правото на Съюза“, независимо дали се отнася до задължително или незадължително упражняване на дискреционни правомощия¹¹⁴. Има обаче изключения, при които използването на свобода на преценка не се счита за прилагане на правото на ЕС.

¹¹⁴ Решение на Съда от 22 октомври 2013 г., *Jiří Šabou срещу Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* [голям състав], С-276/12, т. 41–43; Решение на Съда на ЕС от 9 март 2017 г., *Петя Милкова срещу Изпълнителния директор на Агенцията за приватизация и следприватизационен контрол*, С-406/15, точки 52 и 53; Решение на Съда от 21 декември 2011 г., *N. S. (С-411/10) срещу Secretary of State for the Home Department и М. Е. и други (С-493/10) срещу Refugee Applications Commissioner and Minister for Justice, Equality and Law Reform* [голям състав], Съединени дела С-411/10 и С-493/10, т. 64–69 и 77.

Изключение: по-благоприятни или по-строги национални разпоредби (свръхрегулиране)

- Правните актове на ЕС могат да дават възможност на държавите членки да надхвърлят минималните изисквания на ЕС, като приемат по-благоприятни или по-строги национални разпоредби. Упражняването на тази компетентност от държавите членки не се определя като „прилагане на правото на ЕС“, ако възможността за по-благоприятно законодателство предполага просто признаване на правомощията, с които държавите членки (вече) се ползват съгласно националното право. Разпоредбата на ЕС единствено потвърждава, че държавите членки запазват въпросното правомощие. Тя не предполага, че действията на държавата по линия на такава клауза биха попаднали в обхвата на правото на ЕС¹¹⁵.
- Признак за това, че дадена ситуация включва самото признаване на вече съществуващи правомощия за приемане на по-благоприятни национални разпоредби, е, че клаузата за „по-благоприятни национални разпоредби“ съществува в глава относно общи и заключителни разпоредби. Друг признак е, че правото за приемане на по-благоприятни национални разпоредби е основано на разпоредби от договор, като например член 153, параграф 4 (социална политика), член 169, параграф 4 (защита на потребителите) или член 193 (околна среда) от ДЕС.

Пример: по-благоприятни национални разпоредби, които не се определят като „прилагане на правото на Съюза“

В съответствие с Директивата относно организацията на работното време държавите членки трябва да предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че всеки работник има право на платен годишен отпуск от най-малко четири седмици. В допълнение към това една от общите разпоредби на Директивата гласи, че „[н]астоящата директива не засяга правото на държавите членки да прилагат или въвеждат закони, подзаконови или административни разпоредби, които са по-благоприятни за защитата на безопасността и здравето на работниците“.

¹¹⁵ Решение на Съда от 17 декември 1998 г., *Società italiana petroli SpA (IP) срещу Borsana Srl*, C-2/97, т. 40, Решение на Съда от 14 април 2005 г., *Deponiezweckverband Eiterköpfe срещу Land Rheinland-Pfalz*, C-6/03, т. 62 и 63; Решение на Съда от 24 януари 2012 г., *Maribel Dominguez срещу Centre informatique du Centre Ouest Atlantique u Préfet de la région Centre* [голям състав], C-282/10, т. 45–50 (по подразбиране); Решение на Съда от 10 юли 2014 г., *Victor Manuel Julian Hernández u др. срещу Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) u др.*, C-198/13, т. 44 и 45.

Ако държава членка избере да предоставя годишен отпуск от пет седмици, основните права на ЕС биха били приложими само към националното прилагане на минимума за ЕС от четири седмици, но не и към допълнителната седмица, предвидена от националния законодател. Това например би било от значение, ако петата седмица на платения годишен отпуск се предоставя само на служители, навършили 50 години. Предполага се, че към тази разлика в третирането въз основа на възраст не би се прилагал принципът на Съюза за недопускане на дискриминация, основана на възраст, понеже петата седмица не би се определяла като „прилагане на правото на Съюза“.

В разглеждания правен акт на Съюза обаче може изрично да е предвидено, че националното свръхрегулиране попада в обхвата на правото на ЕС и следователно трябва да бъде в съответствие с Хартата. В този сценарий е ясно, че правото на ЕС, включително основните права на ЕС, се прилагат.

Пример: свръхрегулиране, което се определя като „прилагане на правото на Съюза“

В член 4, параграф 1 от Директивата за аудиовизуалните медийни услуги е предвидено, че „Държавите членки запазват свободата си да изискват от доставчиците на медийни услуги, попадащи под тяхна юрисдикция, да спазват по-подробни или по-строги правила в областите, координирани с настоящата директива, при условие че тези правила са в съответствие с правото на Съюза“ (курсивът е добавен)¹¹⁶. В този случай от самата директива следва, че по-строгите защитни мерки съгласно националното право попадат в обхвата на правото на ЕС. Следователно Хартата се прилага не само към минималните изисквания на Директивата, но и към националното свръхрегулиране¹¹⁷.

- Възможно е по-строгите защитни мерки от националното право да попадат под някакъв вид забрана на Съюза. Ако това е така, Хартата действително се прилага към националното свръхрегулиране, понеже е необходимо тези мерки да бъдат разрешени от ЕС на базата на възможни основания за обосноваване. За допълнителна информация вж. [ситуация Б.2](#).

¹¹⁶ Директива 2010/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 10 март 2010 г. за координирането на някои разпоредби, установени в закони, подзаконовни и административни актове на държавите членки, отнасящи се до предоставянето на аудиовизуални медийни услуги (ОВ L 95/1, 15.4.2010 г., стр. 1 и поправка в ОВ L 263/15, 6.10.2010 г., стр. 15).

¹¹⁷ Решение на Съда от 18 юли 2013 г., *Sky Italia Srl срещу Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, C-234/12, т. 14.

Изключения: отлагателни клаузи

- Понякога правните актове на ЕС позволяват на държавите членки да запазят определени разпоредби от по-ранното си национално законодателство, които биха били несъвместими с този правен акт на Съюза без това разрешение.
- Доколкото държавата членка запазва такива разпоредби, тя не прилага правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата. С това изключение по-скоро се признава правомощието, с което държавите членки (вече) се ползват съгласно националното право, както е в случая на свръхрегулирането.

Пример: отлагателна клауза в сферата на данъчното право

С Директива 77/388/ЕИО от 17 май 1977 г. относно хармонизиране на законодателствата на държавите членки в областта на данъците върху оборота не бе постигната пълна хармонизация. Това се дължи на факта, че с така наречената Шеста директива — по силата на член 28, параграф 3, буква б) от нея — на държавите членки безусловно се предоставя разрешение да запазват определени разпоредби от своето национално законодателство, предшестващи Шестата директива, които без това разрешение биха били несъвместими с тази директива. Вследствие на това Съдът на ЕС заяви, че „доколкото дадена държава членка запазва такива разпоредби, то тя не транспонира Шестата директива и по този начин не нарушава нито тази директива, нито общите принципи на общностното право, които държавите членки трябва да съблюдават съгласно Решение *Klensch* при прилагане на законодателството на Общността“¹¹⁸.

Въвеждането или използването на национални разпоредби относно средства за правна защита, санкциониране и принудително изпълнение, приложими във връзка с разглеждания правен акт на ЕС или във връзка с националното законодателство за транспониране на този правен акт на ЕС (ситуация А.4)

Националните мерки, използвани за гарантиране на прилагането и ефективността на правото на ЕС (санкциониране, средства за правна защита и принудително изпълнение), се определят като „прилагане на право на Съюза“ по смисъла на член 51, параграф 1. Към тези национални мерки, ако те се използват в този контекст, се прилагат основните права на ЕС. Това правило обикновено се прилага независимо дали разглежданият правен акт на Съюза съдържа специфични разпоредби (задължения) относно ефективността (санкциониране, средства за правна защита и прилагане) на правото на ЕС.

¹¹⁸ Решение на Съда от 13 юли 2000 г., *Idéal tourisme SA* срещу Белгийската държава, С-36/99, т. 37 и 38.

Договор за Европейския съюз, член 4, параграф 3

По силата на принципа на лоялното сътрудничество Съюзът и държавите членки при пълно взаимно зачитане си съдействат при изпълнението на задачите, произтичащи от Договорите.

Държавите членки вземат всички общи или специални мерки, необходими за гарантиране на изпълнението на задълженията, произтичащи от Договорите или от актовете на институциите на Съюза.

Държавите членки съдействат на Съюза при изпълнението на неговите задачи и се въздържат от всякакви мерки, които биха могли да застрашат постигането на целите на Съюза.

Задължение за предприемане на всички необходими мерки за ефективността на правните актове на Съюза

- Задължението на държавите членки да прилагат специфичните (съществени и процедурни) задължения от правните актове на Съюза се допълва от задължение за предприемане на всички необходими мерки за ефективността на правните актове на Съюза в рамките на своя национален правен ред.
- Съществува задължение за прилагане на правото на ЕС, така че отделни лица да могат да се позовават на правата, с които разполагат по силата на законодателството на ЕС. Това задължение винаги съществува, дори и когато правните актове на ЕС не съдържат специфични разпоредби относно санкции, средства за правна защита и принудително изпълнение¹¹⁹. Съществува

119 Вж. например *Директива 2000/78/ЕО на Съвета 27 ноември 2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите* (ОВ L 303, 2.12.2000 г., стр. 16), член 9. Примери в съдебната практика на Съда на ЕС от случаи, в които се прилагат Хартата или общите принципи на правото на Съюза, макар че вторичното законодателство не предвижда специфично задължение за ефективност на правото на ЕС (напр. чрез санкциониране на неспазването): Решение на Съда от 12 юли 2001 г., *Paraskevas Louloudakis срещу Elliniko Dimosio*, C-262/99, т. 67; Решение на Съда от 5 юли 2007 г., *Ntioni Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis u Ioannis Michail Pikoulas срещу Epitropi Kefalaiaogoras*, C-430/05, т. 50, 52 и 53; Решение на съда от 31 март 2011 г., „*Аурубус България*“ АД срещу Началник на Митница – Столична, C-546/09, т. 41; Решение на Съда от 10 ноември 2011 г., *Наказателно производство срещу Özlem Garenfeld*, C-405/10, т. 48; Решение на Съда от 16 май 2017 г., *Berlioz Investment Fund SA срещу Directeur de l'administration des contributions directes* [голям състав], C-682/15, т. 41.

общо задължение относно ефективността на правото на ЕС, произтичащо от принципа на лоялно сътрудничество, предвиден в член 4, параграф 3 от ДЕС. От съдебната практика на Съда на ЕС следва, че това предполага задължение за ефективност на правото на ЕС¹²⁰. По-специфични изражения на този принцип могат да бъдат намерени в член 19, параграф 1 и член 325 от ДФЕС и разпоредбите от вторичното право на ЕС.

- Националните мерки, предназначени или използвани за гарантиране на прилагането и ефективността на правото на ЕС, се определят като „прилагане на правото на ЕС“ по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата¹²¹. Такива мерки включват санкции (наказателни или административни) за нарушение на правото на ЕС, средства за правна защита за гарантиране на съдебна защита на правата на лицата съгласно правото на Съюза, процедурни правила, регулиращи такива действия, мерки относно възстановяване на наложените такси в нарушение на правото на ЕС и мерки за санкциониране на поведение, което накърнява финансовите интереси на Съюза.
- Тези видове мерки се определят като „прилагане на правото на Съюза“, независимо дали са приети с цел транспониране на правото на ЕС в националното право¹²². Те могат да бъдат и общи мерки на наказателното или процедурното право, които попадат в националните суверенни компетентности на държавите членки, но само доколкото се използват в контекста на правото на ЕС.

Пример: административна санкция за неспазване на правото на ЕС

В Директива 2001/34/ЕО относно допускането на ценни книжа до официална регистрация на фондова борса и относно информацията, която подлежи на публикуване, не е изрично предвидена система от санкции, в случай че записаната в регистрациите информация се окаже неточна или подвеждаща.

120 Решение на Съда от 27 февруари 1997 г., *Ebony Maritime SA u Loten Navigation Co. Ltd срещу Prefetto della Provincia di Brindisi u други*, C-177/95, т. 35; Решение на Съда от 8 юли 1999 г., *Наказателни производства срещу Maria Amélia Nunes u Evangelina de Matos*, C-186/98, т. 14; Решение на Съда от 13 март 2007 г., *Unibet (London) Ltd u Unibet (International) Ltd срещу Justitiekansler*, C-432/05, т. 38; Решение на Съда от 15 април 2008 г., *Impact срещу Minister for Agriculture and Food u други* [голям състав], C-268/06, т. 44.

121 Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., *Åklagaren срещу Hans Åkerberg Fransson* [голям състав], C-617/10, т. 26 и 27.

122 Решение на Съда от 6 октомври 2016 г., *Наказателно производство срещу Gianpaolo Paoletti u др.*, C-218/15, т. 18.

Съответно държавите членки са оправомощени да избират санкциите, които преценят за подходящи. В Решение, *Ntioni en Pikoulas* Съдът на ЕС посочи, че упражняването на това правомощие трябва да бъде в съответствие с общите правни принципи¹²³.

Пример: наказателна санкция за неспазване на правото на ЕС

Друг пример е Регламент (ЕС) № 1013/2006 относно превози на отпадъци¹²⁴. Националните наказателни санкции в случай на неспазване на разпоредбите на този регламент се определят като прилагане съгласно член 51. В Решение *Garenfeld* Съдът заключи, че германският Наказателен кодекс се определя като прилагане в контекста на този регламент и че се прилага член 49, параграф 1 от Хартата (принцип на законност на престъплението и наказанието)¹²⁵.

Съдът на ЕС посочва: „Този принцип [принципът на законност на престъплението и наказанието], който държавите членки са длъжни да спазват по-специално когато предвиждат наказание, чиято цел е да санкционира неизпълнение на разпоредбите на правото на Съюза, предполага законът ясно да определи престъпленията и наказанията за тях. Това условие е изпълнено само когато от редакцията на приложимата разпоредба и при нужда чрез тълкуването ѝ от съдилищата правните субекти могат да разберат за кои действия и бездействия се предвижда наказателна отговорност.“

- В съдебна практика на Съда на ЕС все още не е установено дали към мерки, предвидени от гражданското право, срещу частни страни се прилага същият подход, както срещу частни лица за нарушение на нормите, основани на правото на ЕС (напр. гражданска отговорност). Тези видове мерки, независимо дали следва да се считат за мерки, имащи характер на достъп до правосъдие (компенсация), и/или за мерки от наказателно естество, могат да се определят като „мерки за прилагане“¹²⁶. Дело *Miravittles et al.*

123 Решение на Съда от 5 юли 2007 г., *Ntioni Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis u Ioannis Michail Pikoulas срещу Epitropi Kefalaiaogoras*, C-430/05, т. 50, 52 и 53.

124 Регламент (ЕО) № 1013/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 14 юни 2006 г. относно превози на отпадъци (ОВ L 190, 12.7.2006 г., стр. 1).

125 Решение на Съда (четвърти състав) от 10 ноември 2011 г., *Наказателно производство срещу Özlem Garenfeld*, C-405/10, т. 48.

126 Заключение на генералния адвокат Y. Bot, представено на 27 юли 2017 г., т. 53, във връзка с Решение на Съда от 14 декември 2017 г., *Antonio Miravittles Ciurana u др. срещу Contimark SA u Jordi Socias Gisbert*, C-243/16.

обаче би могло да бъде признак за по-строг подход от страна на Съда¹²⁷. Тези видове национални актове определено се определят като „мерки за прилагане“, ако са изрично предвидени в законодателните актове на ЕС.

Пример: гражданскоправна санкция за неспазване на правото на ЕС

Член 12 от Единадесета директива на Съвета относно изискванията за оповестяване на данни за клонове гласи, че държавите членки задължително предвиждат подходящи санкции, ако данните по Директивата не бъдат оповестени¹²⁸. В дело *Texdata Software* Съдът счете, че австрийското законодателство, с което се налага глоба за неизпълнение на задължението за оповестяване съгласно Единадесетата директива, представлява случай на „прилагане на правото на Съюза“ за целите на член 5, параграф 1 от Хартата. В резултат на това разпоредбите на австрийския Търговски кодекс действително са в съответствие с Хартата¹²⁹.

В правен акт на ЕС има позовавания на понятия от националното право (ситуация А.5)

В тази ситуация основните права на ЕС се прилагат към (вероятно вече съществуващи) национални понятия, ако те се използват в съчетание с разглежданите правни актове на Съюза или с националното законодателство за транспортиране на този правен акт на Съюза.

Позовавания на понятия от националното право от страна на законодателя на ЕС

- Разпоредбите на правните актове на Съюза може да съдържат позовавания на понятия от националното право — например при липсата на хармонизиране на равнището на ЕС. По този начин законодателя на ЕС „взема назаем“ понятия от националното право, които попадат в компетентността на държавите членки.
- В резултат на това законодателните или политическите актове, в които се използват такива съществуващи национални концепции, може да доведат

127 Решение на Съда от 14 декември 2017 г., *Antonio Miravittles Ciurana и др. срещу Contimark SA и Jordi Socias Gispert*, C-243/16, т. 33 и 34.

128 *Единадесета директива на Съвета 89/666/ЕИО от 21 декември 1989 г. относно изискванията за оповестяване на данни за клонове, открити в една държава членка от някои видове дружества, регулирани от правото на друга държава*, ОВ L 395/36, 30 декември 1989 г., стр. 36–39.

129 Решение на Съда от 26 септември 2013 г., *Texdata Software GmbH*, C-418/11, т. 71–75.

до ситуации, в които държавите членки прилагат правото на ЕС по смисъла на член 51, но само ако концепциите се използват в рамките на разглежданите разпоредби на ЕС¹³⁰.

- Поради това националният законодател в качеството си на такъв е необходимо да проверява дали тези национални концепции са „съобразени с Хартата“, когато се прилагат в контекста на правото на ЕС.

Пример: несъстоятелност

Директивата относно закрилата на работниците и служителите в случай на неплатежоспособност на техния работодател гласи, че тя не накарнява националното законодателство по отношение на понятията „работник и служител“, „работодател“ и „възнаграждение“. Следователно в Директивата се прави позоваване на националното право; задача на националното право е да предвиди тези термини и да определи значението им. Ако тези национални правни понятия се използват в контекста на тази директива, основните правила на ЕС се прилагат независимо дали понятията са въведени в ново национално законодателство, предназначено специално за транспониране на Директивата, или са съществуващи национални правни концепции (напр. в областта на трудовото право)¹³¹.

Маршрут Б: Законодателни предложения извън процеса на транспониране на правните актове на ЕС

- Национално законодателство, което не е прието с цел прилагане на правото на ЕС и следователно е от изцяло национален произход, може да включва „прилагане на правото на Съюза“ в няколко ситуации (вж. [фигура 8](#)).
- За законодателни предложения, които са от изцяло национален произход и следователно не са породени от правни актове на Съюза, е възможно осведомеността за възможната обвързваща сила на Хартата да е по-малка или никаква.
- Хартата обаче може да се прилага дори и в сценарии, при които държавите членки законодателстват в рамките на своята компетентност или без намерението да транспонират правото на ЕС в националното.

130 Вж. например Решение на Съда от 12 декември 2002 г., *Ángel Rodríguez Caballero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-442/00, т. 29–32; Решение на Съда от 13 декември 2005 г., *María Cristina Guerrero Pecino срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-177/05, т. 25 и 26.

131 Решение на Съда от 16 декември 2004 г., *José Vicente Olaso Valero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-520/03, т. 4 и 34.

Фигура 8: Ситуации, в които Хартата се прилага извън процеса на транспониране на правни актове на ЕС

Източник: FRA, 2018 г.

Националната законодателна мярка попада в обхвата на правен акт на ЕС (ситуация Б.1)

Националните мерки, които попадат в материалния, индивидуалния и свързания с времето обхват на правните актове на Съюза, се определят като прилагане по член 51 дори и да не са предназначени за прилагане на това законодателство¹³².

Неприлагане като прилагане по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата

- По същество тази форма на „прилагане на правото на Съюза“ може да се счита за пропуск в изпълнението. Националният законодател не възнамерява да прилага правото на ЕС; той обаче следва да го направи.

¹³² Решение на Съда от 19 януари 2010 г., *Seda Küçükdeveci срещу Swedex GmbH & Co. KG* [голям състав], C-555/07, т. 25.

Пример: случай, свързан с германския Граждански кодекс

В дело *Kücükdeveci* съответното национално законодателство е германският Граждански кодекс (*Bürgerliches Gesetzbuch*), в който са включени разпоредби относно срока на предизвестие за уволнение¹³³. Законодателството не е било коригирано с цел прилагане на правото на ЕС. Съдът на ЕС обаче счете, че в този конкретен случай германското законодателство попада в обхвата на правото на Съюза, тъй като условията за уволнение са въпрос, регулиран от Директива 2000/78/ЕО¹³⁴. Следователно с тази директива разглежданото национално законодателство е попаднало в обхвата на правото на ЕС. В резултат на това е приложим общият принцип за недопускане на дискриминация, основана на възраст.

Не е достатъчно само взаимодействие с правните актове на ЕС

- Разглежданото законодателство следва действително да попада в обхвата на даден правен акт на Съюза, било то във връзка с индивидуалния му обхват (какво включва?), материалния му обхват (какви ситуации се включват?) или прилагането му във времето. Само взаимодействието на предмета на националното законодателство с правен акт на Съюза не е достатъчно, за да попадне това национално законодателство в обхвата на правото на ЕС¹³⁵.

Пример: случай, свързан с испанския Наказателен кодекс

В дело *Gueye u Sanchez* въпросът е дали член 7 от Хартата (зачитане на личния и семейния живот) се прилага по отношение на разпоредбата от испанския Наказателен кодекс (*Código Penal*) относно последиците от допълнителна санкция, според която нарушителят е длъжен да стои надалеч и му се забранява да доближава по-специално жертвата¹³⁶. Съдът на ЕС счете, че разглежданото материално национално право не би могло да се оцени в светлината

133 Решение на Съда от 19 януари 2010 г., *Seda Küçükdeveci срещу Swedex GmbH & Co. KG* [голям състав], C-555/07.

134 Директива 2000/78/ЕО на Съвета 27 ноември 2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите (ОБ L 303/16, 2.12.2000 г., стр. 16).

135 Решение на Съда от 6 март 2014 г., *Cruciano Siragusa срещу Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, C-206/13, т. 24; Решение на Съда от 10 юли 2014 г., *Victor Manuel Julian Hernández u др. срещу Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) u др.*, C-198/13; т. 25 и 37.

136 Решение на Съда от 15 септември 2011 г., *Наказателни производства срещу Magatte Gueye (C-483/09) u Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, Съединени дела C-483/09 и C-1/10, т. 69. Вж. също Решение на Съда от 5 февруари 2015 г., *Grima Janet Nisttahuz Poclava срещу Jose María Ariza Toledano*, C-117/14, т. 30–38 и 40–42.

на разпоредбите на Хартата. По-специално рамковото решение относно правното положение в наказателното производство на жертвите на престъпления¹³⁷ не води до попадане на разглежданото национално законодателство в обхвата на правото на ЕС. Целта на рамковото решение е единствено в рамките на наказателни производства да се изготвят минимални стандарти за защита на жертвите на престъпления и на жертвите да се предоставя високо ниво на защита, по-специално по отношение на достъпа им до правосъдие. Освен това трябва да се има предвид, че ако държава членка при упражняване на правомощията си да прилага правото гарантира, че разпоредбите на нейното наказателно право осигуряват защита от актове на домашно насилие, целта е да се защитават не само интересите на пострадалия по начина, по който той ги възприема, но и други, по-общии интереси на обществото.

Националната законодателна мярка спада към забрана съгласно правото на ЕС и следователно трябва да се позовава на разрешение (обосновка, дерогация) по смисъла на правото на ЕС (ситуация Б.2.)

Националните мерки, които спадат към забрана съгласно правото на ЕС и се позовават на обосновка по силата на правото на ЕС, се определят като „прилагане на правото на Съюза“¹³⁸.

Забрана и разрешение

- Понятието за прилагане не е приложимо само в ситуации, в които държава членка извършва действия като представител на ЕС (вж. глава 4). Друга форма на прилагане съществува в ситуации, в които държава членка използва изключение, предвидено от правото на ЕС, с цел да се обоснове национален акт, който иначе би бил забранен от правото на ЕС. Тези национални мерки се нуждаят от разрешение по силата на правото на ЕС и поради тази причина се прилагат основните права на ЕС. В основата на

137 Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета от 15 март 2001 г. относно правното положение в наказателното производство на жертвите от престъпления (ОВ L 82, 22.3.2001 г., стр. 1).

138 Решение на Съда от 18 юни 1991 г., *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE u Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou срещу Dimotiki Etairia Pliroforissis u Sotirios Kouvelas u Nicolaos Avdellas u други*, C-260/89, т. 41–43; Решение на Съда от 21 декември 2016 г., *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) срещу Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengysis* [голям състав], C-201/15, т. 62–64.

тази форма на прилагане е фактът, че правото на ЕС може да не разрешава на държавите членки да предприемат мерки в нарушение на Хартата¹³⁹.

- Според съответната съдебна практика, както е развита до момента, тази ситуация възниква, когато националните мерки:
 - се определят като дискриминация, основана на гражданство, по смисъла на член 18 от ДФЕС;
 - се определят като ограничения на свободното движение на граждани на Съюза (член 21 от ДФЕС), лица (членове 45 и 49 от ДФЕС), услуги (член 56 от ДФЕС) или капитали (член 63 от ДФЕС) или като (мерки с равностоен ефект на) количествени ограничения върху вноса и износа (членове 34 и 35 от ДФЕС);
 - имат (потенциално) последици, които водят до лишаване на гражданите на Съюза от ефективно упражняване на най-съществената част от правата, предоставени им от техния статут на граждани на Съюза (член 20 от ДФЕС).
- За да се реши дали законодателно предложение включва тази форма на „прилагане на правото на Съюза“, преди всичко е необходимо да се оцени дали националното законодателно предложение попада в обхвата на някакъв вид забрана от правото на ЕС¹⁴⁰.

Пример: национални правила относно почивното време на магазините

Дело *Pelckmans* се отнася до белгийското законодателство относно работното време в сферата на търговията, занаятчийството и услугите¹⁴¹. Според Съда на ЕС Хартата на се прилага, понеже националните правила относно почивното време на магазините обикновено не се определят като ограничение на свободното движение на стоки (членове 34 и 36 от ДФЕС), ако такива правила са приложими за всички заинтересовани оператори, действащи на националната територия, и засягат по един и същ начин от правна

139 Решение на Съда от 10 март 2016 г., *Safe Interenvios, SA срещу Liberbank, SA у др.*, C-235/14, т. 109; Решение на Съда от 18 юни 1991 г., *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE u Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou срещу Dimotiki Etairia Pliroforissis u Sotirios Kouvelas u Nicolaos Avdellas u др.*, C-260/89, т. 41–43; Решение на Съда от 30 април 2014 г., *Robert Pflieger u др.*, C-390/12, т. 30–37; Решение на Съда от 23 ноември 2010 г., *Land Baden-Württemberg срещу Panagiotis Tsakouridis* [голям състав], C-145/09, т. 52.

140 Решение на Съда от 4 октомври 1991 г., *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd срещу Stephen Grogan u др.*, C-159/90, т. 27 и 31.

141 Решение на Съда от 8 май 2014 г., *Pelckmans Turnhout NV срещу Walter Van Gestel Balen NV u др.*, C-483/12, т. 24 и 25.

и фактическа гледна точка търговията с национални продукти и с продуктите с произход от други държави членки.

Ограничения на свободното движение

- Националните мерки, които се определят като дискриминация, основана на гражданство, по смисъла на член 18 от ДФЕС; като ограничение на свободното движение на граждани на Съюза (член 21 от ДФЕС), лица (член 45 от ДФЕС), услуги (член 56 от ДФЕС) или капитали (член 63 от ДФЕС), или на свободата на установяване (член 49 от ДФЕС) или като (мерки с равностоеен ефект на) количествени ограничения върху вноса и износа (членове 34 и 35 от ДФЕС), по принцип са забранени, освен ако държавата членка не може да обоснове въпросното ограничение.
- Ограничение на свободното движение е основателно, ако е необходимо за постигането на законосъобразна цел от обществен интерес. Хартата е от значение при оценяване дали разглежданото законодателно предложение е обосновано съгласно правото на ЕС; при националните правила, които се определят като ограничения на свободното движение, могат да се използват изключения/обосновки от ЕС само ако са съвместими с основните права на Съюза¹⁴².
- Националните законодателни актове, определяни като ограничения на свободното движение, трябва да бъдат в съответствие с Хартата дори и ако се отнасят до области, попадащи в компетентността на държавите членки.

Пример: забрана на кръстословици

Предметът на дело *Familiapress* е австрийският Закон за нелоялната конкуренция (*Gesetz über unlauteren Wettbewerb, UWG*)¹⁴³. UWG съдържа обща забрана за предлагане на потребителите на безплатни подаръци при покупката на стоки или предоставянето на услуги. Тази забрана се отнася и до издатели на периодични издания, приканващи потребителите да вземат участие в тегления на награди. Законността на тази забрана е оспорена от издател на вестник, установен в Германия. Той е искал да продава публикации в Австрия, които дават възможност на читателите да участват в игри

142 Решение на Съда от 11 юни 2015 г., *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft u. őr. срещу Magyar Állam*, C-98/14, т. 74; Решение на Съда от 21 декември 2016 г., *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) срещу Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisiss kai Koinonikis Allilengyis* [голям състав], C-201/15, т. 63.

143 Решение на Съда от 26 юни 1997 г., *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH срещу Heinrich Bauer Verlag*, C-368/95.

(кръстословици) за награди. Съдът на ЕС счете, че забраната представлява ограничение на свободното движение на стоки (мярка с равностоен ефект). Впоследствие на Австрия се налага да се позове на обосновка.

Австрийското правителство изтъкна, че целта на въпросното национално законодателство е да се поддържа медийният плурализъм. За да реши дали разглежданото ограничение е обосновано, Съдът на ЕС оцени дали поддържането на медийния плурализъм би представлявало императивно съображение, което обосновава ограничение на свободното движение на стоки, и дали е спазен принципът на пропорционалност. В допълнение към това като общ принцип на правото на Съюза бе приложен член 10 от ЕКПЧ (свободата на изразяване). Съдът на ЕС счете, че разглежданата забрана би накърнила правото на свобода на изразяване. Следователно забраната трябва да отговаря на изискванията на член 10 от ЕКПЧ (т.е. да е предвидена в правото и да е необходима в демократичното общество), за да бъде обоснована съгласно правото на ЕС.

Лишаване от най-съществената част от правата, свързани с гражданството на ЕС

Договор за функционирането на Европейския съюз, член 20

Създава се гражданство на Съюза. Всяко лице, което притежава гражданство на държава членка, е гражданин на Съюза. Гражданството на Съюза се добавя към, а не замества националното гражданство. [...]

Тези права се упражняват при условията и в границите, определени от Договорите и от мерките, приети за тяхното прилагане.

- Националните мерки, имащи потенциалните последици, които водят до лишаване на гражданите на Съюза от ефективно упражняване на най-съществената част от правата, предоставени им от техния статут на граждани на Съюза, по принцип са забранени съгласно член 20 от ДФЕС¹⁴⁴. Както обаче е случаят с разпоредбите относно свободното движение, член 20 от ДФЕС дава възможност за обосновка с цел дерогация.

¹⁴⁴ Решение на Съда от 8 март 2011 г., *Gerardo Ruiz Zambrano срещу Office national de l'emploi (ONEm)* [голям състав], С-34/09; Решение на Съда от 8 май 2013 г., *Kreshnik Ymeraga и др. срещу Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, С-87/12.

- Държавите членки могат да се позовават на изключение, по-специално свързано с поддържането на обществения ред и опазването на обществената сигурност.
- Хартата е от значение при оценяване дали разглежданото законодателно предложение е основателно съгласно правото на ЕС; националното предложение може да се ползва от изключения/обосновки от ЕС само ако в него се вземат под внимание основните права на Съюза¹⁴⁵.

Пример: разрешително за пребиваване на бащата на гражданин на ЕС

Г-н Rendón Marín, колумбийски гражданин, упражнява сам родителски права по отношение на децата си в Испания. Поради това, че е осъждан обаче, му е отказано издаването на разрешение за пребиваване и е било възможно да бъде изведен от територията на Испания и следователно от територията на ЕС, което като последица би довело до напускането заедно с него на двете му ненавършили пълнолетие деца, които са на негова издръжка. Запитващата юрисдикция не е сигурна с оглед на член 20 от ДФЕС дали в такава ситуация националното право би забранило без възможност за дерогация предоставянето на разрешение за пребиваване. Макар че Съдът на ЕС признава, че член 20 от ДФЕС не възпрепятства държавите членки от това да се позовават на обществена сигурност, той подчертава, че трябва да се зачита член 7 от Хартата (зачитане на личния и семейния живот), тълкуван в съчетание със задължението да се вземат под внимание висшите интереси на детето, признати в член 24, параграф 2 от Хартата¹⁴⁶.

Националната законодателна мярка включва средства за правна защита, санкциониране или принудително изпълнение, които могат да бъдат приложени във връзка с правни актове на ЕС (ситуация Б.3)

Националните мерки, използвани за гарантиране на прилагането и ефективността на правото на ЕС (санкциониране, средства за правна защита и принудително изпълнение) се определят като „прилагане на право на Съюза“ по смисъла на член 51, параграф 1. Към тези национални мерки, ако те се използват в този контекст, се прилагат основните права на ЕС.

¹⁴⁵ Решение на Съда от 13 септември 2016 г., *Secretary of State for the Home Department срещу CS* [голям състав], C-304/14, т. 36; Решение на Съда от 13 септември 2016 г., *Alfredo Rendón Marín срещу Administración del Estado* [голям състав], C-165/14, т. 81.

¹⁴⁶ Решение на Съда от 13 септември 2016 г., *Alfredo Rendón Marín срещу Administración del Estado* [голям състав], C-165/14, т. 66 и 81.

За повече информация и специфични точки, на които да се обърне внимание във връзка с такива мерки, вж. [разяснението за ситуация А.4](#).

Националната законодателна мярка включва правна концепция, използвана в правен акт на ЕС (ситуация Б.4)

Понякога в правен акт на Съюза се прави позоваване на понятия от националното право. Основните права на ЕС се прилагат към тези национални понятия, ако те се използват в съчетание с разглежданите правни актове на Съюза или с националното законодателство за транспониране на този правен акт на Съюза¹⁴⁷.

За повече информация и специфични точки, на които да се обърне внимание във връзка с такива мерки, вж. [разясненията за ситуация А.5](#).

Националната законодателна мярка включва доброволни позовавания на (понятия от) правото на ЕС (ситуация Б.5)

Хартата не се прилага в обстоятелства, в които националното законодателство – при регулиране на чисто национални ситуации – съдържа доброволни позовавания на разпоредби или понятия от правото на Съюза.

Доброволно позоваване на правото на ЕС не се определя като „прилагане на правото на Съюза“

- Само позоваването на понятия от правото на Съюза не води до попадане на националните мерки в обхвата на правото на ЕС¹⁴⁸.
- Следователно по силата на правото на Съюза държавите членки нямат задължението да зачитат основните права на ЕС в тази ситуация.

Бележка относно правомощията на Съда на ЕС

- Трябва да се отбележи, че в определени обстоятелства Съдът на ЕС е компетентен съгласно член 267 от ДФЕС (преюдициално производство) да тълкува разпоредби или понятия от правото на Съюза дори когато въпросната ситуация не се регулира пряко от правото на Съюза (напр. ако националното позоваване на правото на ЕС е „пряко и безусловно“).

¹⁴⁷ Вж. например Решение на Съда от 12 декември 2002 г., *Ángel Rodríguez Caballero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-442/00, т. 29–32; Решение на Съда от 16 декември 2004 г., *José Vicente Ojoso Valero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-520/03, т. 34; Решение на Съда от 13 декември 2005 г., *María Cristina Guerrero Pecino срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-177/05, т. 25 и 26.

¹⁴⁸ Решение на Съда от 21 декември 2011 г., *Teresa Cicala срещу Regione Siciliana*, C-482/10, т. 17 и застъпеното становище.

- В основата на този подход стои фактът, че е в интерес на Съюза да се избегнат последващи различия в тълкуването на възприетите въз основа на правото на Съюза разпоредби или понятия, тъй като те трябва да бъдат тълкувани еднакво независимо от обстоятелствата, при които се прилагат¹⁴⁹. В процеса на тълкуване на разпоредбите на ЕС Хартата може да изпълнява ролята на тълкувателен инструмент¹⁵⁰.

Съществуването на правомощия на ЕС само по себе си не е достатъчно

- Само по себе си обстоятелството, че предметът на национално законодателно предложение попада в област, в която Европейският съюз има правомощия, не е достатъчно, за да доведе до прилагане на основните права на ЕС¹⁵¹.

Националното законодателно предложение спада към област, в която ЕС има правомощия (ситуация Б.6)

Само по себе си обстоятелството, че национално законодателно предложение попада в област, в която ЕС има компетенции, не е достатъчно, за да доведе до прилагане на основните права на ЕС¹⁵².

Пример: Испанско трудово право

Дело *Poclava* се отнася до испанското законодателство, с което се установяват и регулират безсрочните трудови договори за насърчаване на предприемачеството, като се предвижда срок за изпитване от една година¹⁵³. Съдът на ЕС заявява, че макар закрилата на работниците при прекратяване на трудовия договор да е едно от средствата за постигане на целите, посочени в член 151 от ДФЕС, и законодателят на Съюза да е компетентен в тази област

149 Решение на Съда от 17 юли 1997 г., *A. Leur-Bloem срещу Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2*, C-28/95, т. 34; Решение на Съда от 21 декември 2011 г., *Teresa Cicala срещу Regione Siciliana*, C-482/10, т. 17–20.

150 Това става видно и във връзка с националното право. Вж. FRA (2018 г.) *Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights* (Предизвикателства и възможности, свързани с прилагането на Хартата на основните права), Становище 04/2018 на Агенцията на Европейския съюз за основните права.

151 Решение на Съда от 10 юли 2014 г., *Victor Manuel Julian Hernández u др. срещу Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) u др.*, C-198/13, т. 46. Вж. обаче всеобхватното предположение на генералния адвокат Sharpston в заключението ѝ, C-34/09 от 30 септември 2010 г., т. 163.

152 Решение на Съда от 10 юли 2014 г., *Victor Manuel Julian Hernández u др. срещу Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) u др.*, C-198/13, т. 46.

153 Решение на Съда от 5 февруари 2015 г., *Grima Janet Nisttahuz Poclava срещу Jose María Ariza Toledano (Taberna del Marqués)*, C-117/14, т. 41.

съгласно условията, поставени в член 153, параграф 2 от ДФЕС, положения, които не са предмет на мерки, приети на основание на посочените членове, не попадат в приложното поле на правото на Съюза.

- Съществуването на компетентност на ЕС в съответната сфера придобива значение само ако са изпълнени две условия:
 - ЕС е упражнил компетентността си, приемайки законодателни мерки;
 - националната мярка попада в точното приложно поле на тези законодателни мерки на ЕС (за повече информация вж. [ситуация Б.1](#)).

Има друг вид връзка между националното законодателно предложение и разпоредбите на правото на ЕС (ситуация Б.7)

Основните права на ЕС се прилагат само ако тази връзка с правото на Съюза предполага, че националното предложение включва прилагането на правото на ЕС.

Оценка на други връзки с ЕС в светлината на обосновката на член 51, параграф 1 от Хартата

- Ако въз основа на описаните по-горе ситуации не достигнете до заключението, че се прилагат основните права на ЕС, е вероятно те да не се прилагат.
- Ако обаче сте определили някакъв друг вид връзка с ЕС, не може да се изключи, че тази връзка може да доведе до прилагане на основните права на ЕС.
- За окончателна оценка е необходимо да се има предвид обосновката на член 51, параграф 1 от Хартата, която е да се гарантира ненарушаването на правата на ЕС в областите на дейност на Съюза, независимо дали поради действие на Съюза или във връзка с прилагането на правото на Съюза от държавите членки (вж. [глава 4](#))¹⁵⁴.

8. Проверка на съответствието с Хартата

- Тази глава съдържа 11 въпроса за проверка дали националните законодателни предложения са в съответствие с основните права.

¹⁵⁴ Решение на Съда от 6 март 2014 г., *Cruciano Siragusa срещу Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, C-206/13, т. 31.

- Тя е с акцент върху основните права на ЕС като общи принципи на правото на ЕС или съгласно Хартата. Основните права на ЕС могат да бъдат изразени и в разпоредби на Договори¹⁵⁵ или във вторичното законодателство на ЕС¹⁵⁶. Ако законодателно предложение попадне в рамките на такива разпоредби на правото на ЕС, следва да се вземат под внимание и специфичните изисквания на тези разпоредби.
- От гледна точка на правната теория и практика последователността и точният обхват на стъпките, които трябва да се предприемат, и въпросите, които трябва да се зададат при оценяване на спазването на правата на човека, се различават. Съдебната практика също не е напълно последователна по този въпрос. Този контролен списък няма за цел да установява „модел“; той по-скоро е предназначен да помогне на потребителя при оценяването на съответните измерения на правата на човека във връзка с конкретно законодателно предложение.

Етап I: Определяне на ограничения на основните права

Харта на основните права, член 52, параграф 1

Всяко ограничаване на упражняването на правата и свободите, признати от настоящата Харта, трябва да бъде предвидено в закон и да зачита основното съдържание на същите права и свободи. При спазване на принципа на пропорционалност ограничения могат да бъдат налагани само ако са необходими и ако действително отговарят на признати от Съюза цели от общ интерес или на необходимостта да се защитят правата и свободите на други хора.

1. С предложението ограничават ли се основните права на ЕС?

- Правата засегнати ли са от предложената национална мярка?
- Проверете точното съдържание на съответните основни права с помощта на източниците на тълкуване, посочени в [глава 6](#). Това ще спомогне да се разбере дали с предложението се ограничава упражняването на основните права, признати от Хартата.

¹⁵⁵ Вж. член 157 от консолидирания текст на Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) (ОВ С 326, 26.10.2012 г.).

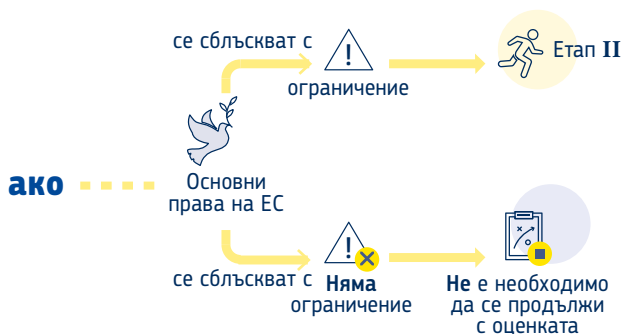
¹⁵⁶ Вж. например *Директива 2000/78/ЕО на Съвета 27 ноември 2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите* (ОВ L 303, 2.12.2000 г., стр. 16).

Примери: Ограничения, налагани върху правата

Пример за ограничение на член 15, параграф 1 от Хартата (всеки има право да работи и да упражнява свободно избрана професия) е отнемане на летателната правоспособност на пилотите, навършили 65-годишна възраст. Същевременно с такава забрана се установява дискриминационно третиране, основано на възрастта (член 21, параграф 1 от Хартата)¹⁵⁷.

Пример за ограничение на упражняването на правото на избиране (член 39, параграф 2 от Хартата) е национална правна уредба, която предвижда лишаване от активно избирателно право в случай на осъждане за извършено престъпление¹⁵⁸.

Пример за ограничаване на правото на зачитане на личния живот (член 7 от Хартата) е изготвянето и използването на психологическа експертиза в контекста на молба за международна закрила, свързана със сексуалната ориентация на молителя¹⁵⁹. Това е така дори и ако извършването на психологическите тестове, на които се основава психологическата експертиза, официално зависи от изразяването на съгласие от съответното лице. Според Съда на ЕС в контекста на процедура за предоставяне на убежище следва да се приеме, че това съгласие не е непременно свободно, тъй като фактически е наложено под натиска на обстоятелствата, в които се намират лицата, търсещи международна закрила.

157 Решение на Съда от 5 юли 2017 г., *Werner Fries срещу Lufthansa CityLine GmbH*, C-190/16, т. 34 и 71

158 Решение на Съда от 6 октомври 2015 г., *Thierry Delvigne срещу Commune de Lesparre Médoc u Préfet de la Gironde* [голям състав], C-650/13, т. 45.

159 Решение на Съда от 25 януари 2018 г., *F срещу Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-473/16, т. 52–54.

Пример за ограничаване на свободата на стопанската инициатива (член 16 от Хартата) е задължението определени данъчнозадължени лица да учредяват гаранция за целите на регистрацията по ДДС (чийто размер може да достигне 500 000 EUR). Съдът на ЕС счете, че в случая на *BB Construct* тежестта ограничава свободното използване на притежаваните от предприятието финансови средства и следователно засяга свободата му на стопанска инициатива¹⁶⁰.

Етап II: Оценка дали изобщо са допустими или не ограничения

2. Възможно ли е засегнатите основни права да бъдат предмет на ограничения?

- Проверете дали е засегнато абсолютно право по Хартата.
- В Хартата абсолютните права не са изрично определени. Въз основа на Разясненията относно Хартата¹⁶¹, ЕКПЧ и съдебната практика на европейските съдилища се приема, че човешкото достойнство (член 1 от Хартата)¹⁶², забраната на изтезанията и на нечовешкото или унизително отношение или наказание (член 4 от Хартата)¹⁶³, забраната на робството и на принудителния труд (член 5, параграфи 1 и 2 от Хартата)¹⁶⁴, вътрешната свобода на мисълта, съвестта и религията (член 10, параграф 1 от Хартата)¹⁶⁵, презумп-

160 Решение на Съда от 26 октомври 2017 г., *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky срещу BB construct s.r.o.*, C-534/16, т. 38.

161 Съгласно Разясненията относно Хартата както значението, така и обхватът на член 4, член 5, параграфи 1 и 2, член 10, параграф 1, член 48 и член 49, параграф 1 от Хартата са същите като съответните членове от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ).

162 Съгласно Разясненията относно Хартата нито едно от правата в Хартата не може да се използва за накърняване на достойнството на друго лице, като достойнството на човешката личност е част от същината на правата, записани в Хартата. Следователно то не може да се накърнява дори в случай на ограничаване на дадено право.

163 Съответстващо на член 3 от ЕКПЧ. Тази разпоредба не съдържа клауза за ограничаване. Освен това в член 15, параграф 2 от ЕКПЧ тя изрично се посочва като неотменима (член 15 се отнася до дерогиране при извънредни обстоятелства).

164 Съответстващо на член 4 от ЕКПЧ. Тази разпоредба не съдържа клауза за ограничаване. Освен това в член 15, параграф 2 от ЕКПЧ тя изрично се посочва като неотменима.

165 Съответстващо на член 9, параграф 1 от ЕКПЧ. Според тази разпоредба предмет на ограничения при определени условия може да бъде единствено свободата на изповядване на религия или убеждения. Имайте предвид обаче, че в член 15 от ЕКПЧ член 9, параграф 1 не се посочва като неотменим.

цията за невиновност и право на защита (член 48 от Хартата)¹⁶⁶, принципът на законност (член 49, параграф 1 от Хартата)¹⁶⁷ и правото на всеки да не бъде съден или наказван два пъти за едно и също престъпление (член 50 от Хартата)¹⁶⁸ може да се считат за абсолютни права.

3. Има ли предвидени в правото ограничения?

- Проверете дали ограниченията са предвидени в правото; те може да са предвидени или в националното право¹⁶⁹, или в правни актове на ЕС¹⁷⁰.
- Проверете дали ограниченията са достатъчно достъпни и предвидими. Предвидимостта е основен критерий при изготвяне на правни актове и е развита до известна степен в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека.

166 Съответстващо на член 6, параграфи 2 и 3 от ЕКПЧ. Тези разпоредби не съдържат клаузи за ограничаване. Имайте предвид обаче, че в член 15 от ЕКПЧ параграфи 2 и 3 от член 6 не се посочват като неотменими.

167 Съответстващо на член 7, параграф 1 от ЕКПЧ. Тази разпоредба не съдържа клауза за ограничаване. Освен това в член 15, параграф 2 от ЕКПЧ тя изрично се посочва като неотменима.

168 Както е посочено в Разясненията относно член 50, в съответствие с член 4 от Протокол № 7 към ЕКПЧ не може да се прилага дерогация *ne bis in idem*.

169 Вж. например Решение на Съда от 6 октомври 2015 г., *Thierry Delvigne срещу Commune de Lesparre Médoc и Préfet de la Gironde* [голям състав], С-650/13, т. 47.

170 Например регламент или директива на ЕС: Решение на Съда от 5 юли 2017 г., *Werner Fries срещу Lufthansa CityLine GmbH*, С-190/16, т. 37; Решение на Съда от 15 февруари 2016 г., *J. N. срещу Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* [голям състав], С-601/15 PPU, т. 51.

Пример: достъпност и предвидимост

Един акт е достъпен, ако е публикуван по съответния начин (правото на ЕС например се публикува в Официален вестник на ЕС). За предвидимостта е необходимо актът да е формулиран достатъчно точно, за да може гражданинът да коригира своето поведение спрямо нормата. Гражданите трябва да могат в разумна степен да предвиждат последиците, свързани със закона. В закона трябва достатъчно ясно да е посочен обхватът на свобода на действие, предоставена на компетентните органи, които прилагат правото¹⁷¹.

4. Гарантирано ли е зачитане на същността на разглежданото основно право?

- Проверете дали е засегната същността¹⁷² на разглежданото право. С ограничението поставя ли се под въпрос правото като такова? С ограничението зачита ли се самата същност на разглежданото право?
- Вероятно е дадено ограничение да не поставя под въпрос правото като такова, ако ограничава упражняването му при добре определени и ограничени обстоятелства¹⁷³.

Пример: право на зачитане на личния живот (член 7 от Хартата)

В дела *Schrems* и *Digital Rights* Съдът на ЕС счете, че правна уредба, осигуряваща общ достъп на публичните органи до съдържанието на електронни съобщения, трябва да се счита за засягаща същественото съдържание на основното право на зачитане на личния живот, гарантирано с член 7 от Хартата¹⁷⁴.

171 Решение на ЕСПЧ от 26 април 1979 г., *The Sunday Times срещу Обединеното кралство*, № 6538/74, т. 49; Решение на ЕСПЧ от 2 август 1984 г., *Malone срещу Обединеното кралство*, № 8691/79, т. 68.

172 Съдът на ЕС използва също изрази като „действителната същност“, „самата същност“ и „самия принцип“, вж. например Решение на Съда от 9 март 2010 г., *Raffinerie Mediterranee (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA и Syndial SpA срещу Ministero dello Sviluppo economico и други (C-379/08) и ENI SpA срещу Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare и други (C-380/08)* [голям състав], Съединени дела C-379/08 и C-380/08, т. 88.

173 Вж. например Решение на Съда от 13 юни 2017 г., *Eugenia Florescu и други срещу Casa Județeană de Pensii Sibiu и др.* [голям състав], C-258/14, т. 55, Решение на Съда от 5 юли 2017 г., *Werner Fries срещу Lufthansa CityLine GmbH*, C-190/16, т. 38 и 75; Решение на Съда от 20 март 2018 г., *Наказателно производство срещу Luca Mancì* [голям състав], C-524/15, т. 43

174 Решение на Съда от 25 юли 2014 г., *Maximillian Schrems срещу Data Protection Commissioner* [голям състав], C-362/14, т. 94.

Пример: право на ефективни правни средства за защита (член 47 от Хартата)

В дело *Schrems* Съдът на ЕС счете, че правна уредба, в която не се предвижда никаква възможност правният субект да използва правни средства за защита, за да получи достъп до засягащи го лични данни или да поправи или заличи такива данни, не зачита същественото съдържание на основното право на ефективна съдебна защита, признато в член 47 от Хартата¹⁷⁵.

Пример: право на гражданите на Съюза да избират на избори за Европейски парламент (член 39, параграф 2 от Хартата)

Дело *Delvigne* се отнася до националното законодателство, което предвижда лишаване от избирателно право в случай на осъждане за извършено престъпление¹⁷⁶. Съдът на ЕС счете, че това ограничение на упражняването на правото, гарантирано с член 39, параграф 2 от Хартата, е в съответствие със същността на това право. Ограничението не поставя под въпрос посоченото право като такова, тъй като при специфични условия и поради тяхното поведение то води до изключване на определени лица от групата на лицата, които имат право да избират в изборите за Европейски парламент, ако тези условия са изпълнени.

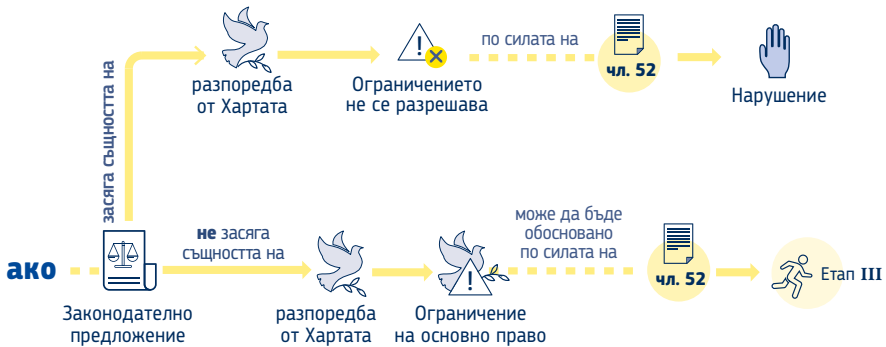
Пример: право на всеки да работи и да упражнява свободно избрана или приета професия (член 15, параграф 1 от Хартата)

В дело *Fries* Съдът на ЕС оцени валидността на регламент на ЕС, който води до ограничаване на свободата при избора на професия на притежателите на свидетелства за летателна правоспособност, навършили 65 години, тъй като след датата, на която навършват 65 години, те не могат да упражняват професията пилот в търговския въздушен транспорт¹⁷⁷. Разглежданата забрана не засяга самата същност на свободата при избора на професия, тъй като тя налага само някои ограничения на професионалната дейност на притежателите на свидетелства за летателна правоспособност, навършили 65 години.

175 Пак там, точка 95.

176 Решение на Съда от 6 октомври 2015 г., *Thierry Delvigne срещу Commune de Lesparre Médoc u Préfet de la Gironde* [голям състав], C-650/13, т. 48.

177 Решение на Съда от 5 юли 2017 г., *Werner Fries срещу Lufthansa CityLine GmbH*, C-190/16, т. 38.

Етап III: Оценка дали са допустими ограничения

5. Ограниченията служат ли за постигане на законосъобразна цел?

- Каква е целта на ограничението?
- Проверете дали тази цел е законосъобразна. Тя отговаря ли на цели от общ интерес или на необходимостта да се защитят правата и свободите на други хора? При определяне на дадена цел като законосъобразна Съдът на ЕС следва доста широк подход¹⁷⁸.
- Съвместното съществуване на няколко цели не представлява пречка за съществуването на законосъобразна цел¹⁷⁹.

¹⁷⁸ Следните цели например се считат за „законосъобразни“: установяването на обща организация на пазара (Решение на Съда от 13 декември 1979 г., *Liselotte Hauer срещу Land Rheinland-Pfalz*, Дело 44/79); защитата на общественото здраве и сигурност (Решение на Съда от 29 април 1999 г., *The Queen срещу Secretary of State for the Environment, Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte: H.A. Standley и други*, C-293/97); и изисквания на международната сигурност (Решение на Съда от 3 септември 2008 г., *Yassin Abdullah Kadi и Al Barakaat International Foundation срещу Съвет на Европейския съюз и Комисия на Европейските общности* [голям състав], Съединени дела C-402/05 P и C-415/05 P). Чисто икономическите основания обаче, като например насърчаването на националната икономика или доброто функциониране на същата, не могат да обосноват ограничения, забранени от правото на ЕС (Решение на Съда от 21 декември 2016 г., *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) срещу Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis* [голям състав], C-201/15, т. 72).

¹⁷⁹ Вж. например Решение на Съда от 21 юли 2011 г., *Gerhard Fuchs (C-159/10) и Peter Köhler (C-160/10) срещу Land Hessen*, Съединени дела C-159/10 и C-160/10, т. 44.

- Проверете дали съдилищата могат да определят законосъобразната цел за целите на прегледа: набелязаната цел трябва да става ясна или от самата мярка, или от другите елементи на общия контекст на въпросната мярка.

Пример: право на зачитане на личния и семейния живот (член 7 от Хартата)

В контекста на молба за предоставяне на убежище намесата в личния живот на молител може да бъде обоснована от търсенето на елементи, позволяващи да се прецени действителната му нужда от международна закрила. В този случай намесата се отнася до преценката на декларациите на лице, търсещо международна закрила относно сексуалната си ориентация¹⁸⁰.

Пример: свобода на стопанската инициатива (член 16 от Хартата)

В контекста на ДДС намесата в свободата на стопанската инициатива на лицето може да бъде оправдана от легитимните цели да се осигури правилното събиране на този данък и да се предотвратят данъчните измами¹⁸¹. В този случай намесата е свързана с изискването лицето да учреди гаранция, за да бъде регистрирано по ДДС.

6. Ограничението целесъобразно ли е, за да се разреши установеният проблем?

- Проверете целесъобразността на ограничението. Ограничението подходящо ли е, за да се постигне преследваната цел?
- Проверете вътрешната последователност: Законодателството е в състояние да гарантира осъществяването на преследваната цел единствено ако в него тези цели се преследват по съгласуван и систематичен начин¹⁸².
- Проверете дали изключения от разпоредбите на даден закон могат в някои случаи да накърнят неговата съгласуваност, по-специално когато поради своя обхват те водят до резултат, противоположен на преследваната от посочения закон цел¹⁸³.

180 Решение на Съда от 25 януари 2018 г., *F срещу Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-473/16, т. 58.

181 Решение на Съда от 26 октомври 2017 г., *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky срещу BB construct s.r.o.*, C-534/16, т. 39.

182 Решение на Съда от 5 юли 2017 г., *Werner Fries срещу Lufthansa CityLine GmbH*, C-190/16, т. 48.

183 Пак там.

7. Ограничението надхвърля ли необходимото за постигане на преследваната цел? Налични ли са мерки, които биха представлявали по-малка намеса в основните права?

- Проверете необходимостта на ограничението. Има ли алтернативи?
- Когато съществува избор между няколко подходящи мерки, трябва да се прибегне до най-малко обременителната, тоест тази, която води до най-малко вмешателства в разглежданото основно право¹⁸⁴.

8. Ограниченията пропорционални ли са на преследваната цел?

- Неблагоприятните последици не трябва да са непропорционални на преследваната цел¹⁸⁵.
- Мярката не следва да налага непропорционална и прекомерна тежест на лицата, засегнати от ограничението във връзка с преследваната цел¹⁸⁶.
- Необходимо е да се балансира интересът за изпълнение на легитимната цел с намесата в разглежданото основно право.
- Когато се разглеждат няколко основни права и свободи, е необходимо да се съчетаят изискванията, свързани със защитата на тези различни права и свободи, и да се постигне справедливо равновесие между тях¹⁸⁷.

184 Решение на Съда от 30 юни 2016 г., *Lidl GmbH & Co. KG срещу Freistaat Sachsen*, C-134/15, т. 33; Решение на Съда от 12 юли 2001 г., *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren and Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren срещу Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, C-189/01, т. 81.

185 Решение на Съда [голям състав] от 9 ноември 2010 г., *Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) и Hartmut Eifert (C-93/09) срещу Land Hessen* [голям състав], Съединени дела C-92/09 и C-93/09, т. 76 и 77 Решение на Съда от 12 юли 2001 г., *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren u Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren срещу Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, C-189/01, т. 81.

186 Решение на Съда от 13 юни 2017 г., *Eugenia Florescu и др. срещу Casa Județeană de Pensii Sibiu и др.* [голям състав], C-258/14, т. 58

187 Решение на Съда от 22 януари 2013 г., *Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk* [голям състав], C-283/11, т. 60; Решение на Съда от 29 януари 2008 г., *Productores de Música de España (Promusicae) срещу Telefónica de España SAU* [голям състав], C-275/06, т. 65 и 66.

Пример за право на зачитане на личния и семейния живот (член 7 от Хартата)

В дело *F. Съдът на ЕС* счита, че изготвянето и използването на психологическа експертиза в контекста на молба за международна закрила, свързана със сексуалната ориентация на молителя, е несъразмерно спрямо преследваната цел, тъй като тежестта на намесата по отношение на правото на зачитане на личния живот не може да се счита за пропорционална на ползата, която евентуално може да има от нея за оценяването на фактите и обстоятелствата съгласно съответната директива, а именно Директива 2011/95/ЕС¹⁸⁸.

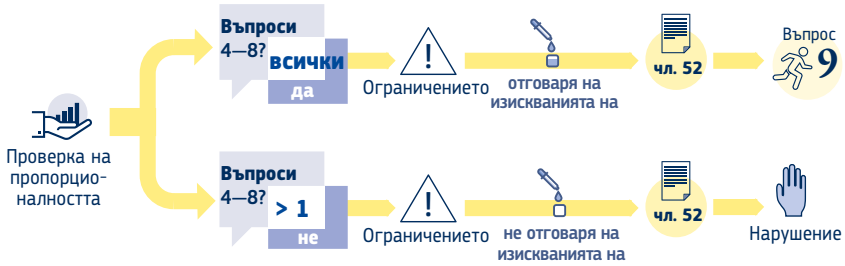
Пример за свобода на стопанската инициатива (член 16 от Хартата)

В дело *BB Construct Съдът на ЕС* определи елементите, които трябва да се вземат предвид, за да се оцени дали национално законодателство, според което се изисква гаранция за регистрация по ДДС, е необходимо, за постигане на целта да се осигури правилното събиране на ДДС и да се предотвратят данъчните измами¹⁸⁹. Фактори от значение са фактът, че размерът на гаранцията се изчислява автоматично от информационна система, без да е налице възможност за адаптиране на този размер. Това може да доведе в определени случаи до резултат, който надхвърля необходимото за осигуряване на правилното събиране на ДДС и за предотвратяване на данъчните измами. Освен това принципът на пропорционалност изисква размерът на гаранцията да се определя в зависимост от риска от неплащане в бъдеще и от предходните неизплатени данъчни задължения.

В разглежданото дело запитващата юрисдикция уточнява, че посочената гаранция възлиза на 500 000 EUR и че предвид размера си може да принуди *BB construct* да поиска да бъде обявено в несъстоятелност. Съдът на ЕС постанови, че учредяването на гаранция със значителен размер би лишило без основание съответното дружество от неговите ресурси още със създаването му и би му попречило да развива стопанската си дейност, както и че гаранцията представлява очевидно несъразмерно засягане на свободата на стопанска инициатива.

188 Решение на Съда от 25 януари 2018 г., *F срещу Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-473/16, т. 59–69.

189 Решение на Съда от 26 октомври 2017 г., *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky срещу BB construct s.r.o.*, C-534/16, т. 40–42.

9. Разглежданото право по Хартата съответства ли на право, гарантирано от ЕКПЧ?

- Проверете Разясненията относно Хартата във връзка с разглежданото право и списъка, предоставен в Разясненията относно член 52, параграф 3 от Хартата. Вж. приложението.

10. Ограниченията в съответствие ли са с ЕКПЧ?

- При определяне на ограничения на правата, съответстващи на правата по ЕКПЧ, е необходимо да се спазват стандартите, определени в предвидената в ЕКПЧ подробна правна уредба на ограниченията.
- Проверете ЕКПЧ и съдебната практика на Европейския съд по правата на човека, за да определите дали ограничението е позволено.

Пример: правото на свобода на изразяване

Член 10 от ЕКПЧ (свобода на изразяване) съдържа ограничени подробни основания за ограничаване на тази свобода. Следователно единствено тези основания могат да се вземат предвид като законосъобразни цели, обосноваващи ограниченията на съответното право по Хартата (член 11).

Пример: право на свобода

Дело *Al Chodor* се отнася до оценката на ограничаване на упражняването на основното право на свобода, заложено в член 6 от Хартата, което съответства на член 5 от ЕКПЧ¹⁹⁰. Поради това Съдът на ЕС се позова на Европейския съд по правата на човека, според който всяко лишаване от свобода трябва да бъде законосъобразно не само в смисъл, че трябва да е извършено на предвидено във вътрешното право правно основание, но в смисъл, че тази законосъобразност се отнася и до качеството на закона и предполага, че национален закон, който допуска лишаване от свобода, трябва да бъде достатъчно достъпен, точен и предвидим в своето прилагане, за да се избегне всякакъв риск от произвол.

Дело *Al Chodor* се отнася до задържането на кандидати за убежище. Съдът на ЕС определя това като сериозно засягане на правото им на свобода, което е обвързано със спазването на стриктни гаранции, а именно наличието на правно основание, яснота, предвидимост, достъпност и защита от произвол. По това дело той постанови, че тези изисквания биха могли да бъдат спазени единствено чрез задължителна разпоредба с общо приложение.

190 Решение на Съда от 15 март 2017 г., *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie срещу Salah Al Chodor и др.*, C-528/15, т. 37–47.

11. Има ли сред разглежданите права по Хартата еквивалентна разпоредба в други инструменти в областта на правата на човека, по които са страни Съюзът или всички държави членки?

- Проверете дали съществуват такива еквивалентни разпоредби. Вж. приложението за преглед на такива права.
- Проверете дали е спазено нивото на защита на тази еквивалентна разпоредба.

Приложение: Преглед на правата по Хартата

Въз основа на Разясненията относно Хартата настоящото приложение съдържа преглед на 50-те основни права по Хартата, като те се поставят в контекста на инструментите в областта на правата на човека на Съвета на Европа и Организацията на обединените нации, както и източници на правото на ЕС и на националното право в областта на правата на човека.

А. Съответни разпоредби на ЕКПЧ

- Съгласно член 52, параграф 3 от Хартата смисълът и обхватът (включително разрешените ограничения) на съответните права по Хартата трябва да бъдат същите като дадените им в ЕКПЧ (включително протоколите).
- Поради тази причина в прегледа съответните членове от ЕКПЧ са посочени въз основа на:
 - Разясненията относно Хартата за всяка разпоредба; и
 - Разясненията относно Хартата за член 52, параграф 2.

Б. Еквивалентни разпоредби в други инструменти в областта на правата на човека

- Съгласно член 53 от Хартата следва да се запази степента на закрила, осигурявана от други инструменти в областта на правата на човека, по които Съюзът или всички държави членки са страни.
- Поради тази причина прегледът съдържа **еквивалентна права в други инструменти в областта на правата на човека**, по които са страни Съюзът или всички държави членки. Тези източници понякога се посочват в Разясненията относно Хартата, но невинаги.
- Ако източникът не е посочен в Разясненията относно Хартата, разглежданата разпоредба е отбелязана със звезда (*).

В. Съответни правни източници на ЕС и национални правни източници

- Съгласно член 52, параграф 2 от Хартата признатите от тази Харта права, които са предмет на разпоредби на Договорите, се упражняват при определените в тях условия и граници. Поради тази причина в прегледа тези разпоредби се споменават, ако са посочени в Разясненията към Хартата.
- В прегледа се посочват съдържащи се в Разясненията към Хартата позовавания на разпоредби от вторичното законодателство на ЕС. За допълнителни позовавания посетете Charterpedia.
- Посочват се също правата, които съгласно Разясненията към Хартата съответстват на националните конституционни традиции. Съгласно член 52, параграф 4 от Хартата тези права трябва да бъдат тълкувани в хармония с тези традиции.
- Споменават се и позовавания на националното право, посочени в Разясненията към Хартата.
- Съдържа се разнообразна информация, получена от Разясненията към Хартата, като например дали правото на ЕС е специфично (напр. правото на глас на избори в ЕС).

Харта на основните права		Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 1	Човешко достойнство			член 1 от ICCPR; член 1 от ICESCR; член 17 от CRPD	Съдебна практика на Съда на ЕС
член 2, параграф 1	Право на живот	член 2		член 6, параграф 1 от ICCPR; член 10 от CRPD; член 6 от CRC	
член 2, параграф 2	Забрана на смъртното наказание	членове 1 и 2 от П6; П13-1		член 6, параграфи 2–6 от ICCPR; ICCPR-OP2	

1 Тези разпоредби от ЕКПЧ се посочват и в Разясненията относно Хартата (с изключение на членове 20 и 23 от Хартата, за които в Разясненията не се съдържа позоваване на ЕКПЧ).

2 Предоставена е само извадка от разпоредбите от значение. Взети са под внимание единствено основни конвенции за правата на човека, които са ратифицирани от всички 28 държави — членки на ЕС, (изключение: ЕС и ЕСС 96).

3 Предоставена е само извадка от разпоредбите от значение. Взети са под внимание единствено основни конвенции за правата на човека, които са ратифицирани от всички 28 държави — членки на ЕС, (изключение: OPCRC – SC е подписан от 28, но ратифициран само от 27).

* Разпоредбите, посочени в Разясненията към Хартата, са отбелязани със звезда (*).

Харта на основните права		Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 3	Право на неприкосновеност на личността		Конвенция за правата на човека и биомедицината (ETS 164 и Допълнителен протокол ETS 168)*	член 7 от ICCPR; член 7, параграф 1, буква г) от Статута на Международния наказателен съд, приет в Рим на 17 юли 1998 г.*	Съдебна практика на Съда на ЕС
член 4	Забрана на изтезанията и на нечовешкото или унижително отношение или наказание	член 3	ЕСРТ	член 7 от ICCPR; CAT член 15 от CRPD; член 37 от CRC; член 5, буква б) от ICERD	
член 5, параграф 1	Робство или принудително подчинение	член 4		член 8 от ICCPR	
член 5, параграф 2	Принудителен или задължителен труд				

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 5, параграф 3	Трафик на хора	Конвенция за борба с трафика на хора	член 8, параграфи 1 и 2 от ICCPR	Приложение към Конвенцията за Европа, по-специално член 27, параграф 1 от нея; Рамково решение на ЕС относно борбата с трафика на хора (ОВ L 203, 1.8.2002 г., стр. 1)
член 6	Право на свобода и сигурност		член 9 и 10 от ICCPR; член 14 от CRPD	членове 82, 83 и 85 от ДФЕС
член 7	Защитане на личния и семейния живот		член 17 от ICCPR, член 22 от CRPD; член 16 от CEDAW; член 16 от CRC; член 5, буква г) от ICERD	

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 8, параграф 1	член 8	Конвенция за защита на данните (Конвенция 108)*		член 16 от ДФЕС и член 39 от ДЕС; Директива 95/46/ЕО, Регламент (ЕО) № 45/2001
член 8, параграф 2				
член 8, параграф 3				
член 9	член 12		член 23 от ICCPR	Позоваване на „националното законодателство“
член 10, параграф 1	член 9		член 18 от ICCPR; член 14 от CRC; член 5, буква г) от ICERD	Позоваване на „национални конституционни традиции“ и „национално законодателство“

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
<p>член 10, параграф 2</p> <p>Отказ от военна служба по причини на съвестта</p>	<p>член 9</p>			<p>Съдебна практика на Съда на ЕС; Протокол за системата на публичното радиоразпръскване в държавите членки, приложен към Договорите; Директива 89/552/ЕО на Съвета (и по-специално седемнадесето съображение от нея)</p>

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 11, параграф 1	Свобода на изразяване	член 10	член 19 от ICCPR; член 21 от CRPD; член 13 от CRC; член 5, буква г) от ICERD	
член 11, параграф 2	Свобода и плурализъм на медиите		член 17 от CRC	Съдебна практика на Съда на ЕС; Протокол за системата на публичното радиоразпръскване в държавите членки, приложен към Договорите; Директива 89/552/ЕО на Съвета (и по-специално седемнадесето съображение от нея), позоваване на „правото на Съюза в областта на конкуренцията“
член 12, параграф 1	Свобода на събранията и сдруженията	член 11	член 21 и 22 от ICCPR; член 8 от ICESCR; член 15 от CRC; член 5, буква г) от ICERD	член 11 от Хартата на Общността за основните социални права на работниците (в следните: Харта на Общността)*
член 12, параграф 2	Политически партии			член 10, параграф 4 от ДЕС
член 13	Свобода на изкуствата и науките	член 10		Кръстосана препратка към член 1 от Хартата

Харта на основните права		Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 14	Право на образование	член 2. П 1.	член 10 от ESC*	член 13 от ICESCR; член 24 от CRPD; член 10 от CEDAW; член 28 от CRC; член 5, буква Д) от ICERD	Общи конституционни традиции на държавите членки; точка 15 от Харта на Общността*
член 14, параграф 1	Образование, професионално обучение, продължаващо обучение			член 13, параграф 2, буква б) от ICESCR	
член 14, параграф 2	Безплатно задължително образование			член 13, параграф 2 и член 14 от ICESCR	Кръстосана препратка към член 24 от Хартата
член 14, параграф 3	Образователни институции; избор на родителите			член 13, параграф 3 от ICESCR	Кръстосана препратка към член 16 от Хартата и „национално законодателство“
член 15, параграф 1	Свобода при избор на професия и право на труд		член 1, параграф 2 от ESC*	член 6, параграф 1 от ICESCR; член 27 от CRPD; член 11 от CEDAW; член 5, буква Д) от ICERD	Съдебна практика на Съда на ЕС; член 156 от ДФЕС (във връзка с термина „услуга на труд“); позоваване на националното законодателство; точка 4 от Хартата на Общността*

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 15, параграф 2	Свобода на търсене на работа, да се работи, на упражняване на правото на установяване и предоставяне на услуги			Свободи, гарантирани от членове 26, 45, 49 и 56 от ДФЕС
член 15, параграф 3	Недискриминация на граждани на трети Държави, които имат разрешение да работят	член 19, параграф 4 от ESC*		член 153, параграф 1, буква ж) от ДФЕС; позоваване на „националното законодателство“ (относно наемането на моряци)
член 16	Свобода на стопанската инициатива			Съдебна практика на Съда на ЕС; член 119, параграфи 1 и 3 от ДФЕС
член 17	Право на собственост		член 5, буква г) от ICERD	Съдебна практика на Съда на ЕС; позоваване на „вторичното законодателство“ на ЕС

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 18	Право на убежище			член 78 от ДФЕС; протоколи, свързани с Обединеното Кралство, Ирландия и Дания; Протокол относно убежището
член 19, параграф 1	Колективно експулсиране	член 4 от П4	член 5 от ICERD; член 13 от ICCPR*	
член 19, параграф 2	Защита в случай на принудително извеждане, експулсиране и екстрадиране	член 3*	член 3 от ЕЦПТ	
член 20	Равенство пред закона	член 6 и член 14; член 1 от П12	член 14, параграф 1 и член 16 от ICCPR	„Общ принцип на правото, включен във всички европейски институции“; съдебна практика на Съда на ЕС
член 21	Недискриминация	член 14	ICERD; членове 2 и 27 от ICCPR; член 5 от CRPD; CEDAW	член 19 от ДФЕС; параграф 2 съответства на член 18, параграф 1 от ДЕС „и следва да се прилага в съответствие с него“

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 22	Културно, религиозно и езиково многообразие		член 27 от ICCPR; член 15 от ICESCR; член 30 от CRPD; член 5, буква А) от ICERD	член 6 от ДЕС; член 167, параграфи 1 и 4 от ДФЕС; член 3, параграф 3 от ДЕС; член 17 от ДФЕС
член 23	Равенство между жените и мъжете	член 20 от ESC 96*; член 17 от Конвенция за борба с трафика на хора	член 3 от ICCPR; член 3 от CEDAW	член 3 от ДЕС; член 8 от ДФЕС; член 157 от ДФЕС; Директива 76/207/ЕО (равно третиране на мъжете и жените); точка 16 от Харта на Общността*
член 24	Права на детето		членове 3, 9, 12 и 13 от CRC*; член 24 от ICCPR; член 7 от CRPD; OPCRC – SC	член 81 ДЕС
член 25	Права на възрастните хора	член 23 от ESC 96*		членове 24 и 25 от Хартата на Общността
член 26	Интеграция на хората с увреждания	член 15 от ESC*	CRPD	точка 26 от Хартата на Общността*

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 27 Право на информирани и консултиране на работниците в предприятието		член 21 от ESC 96*	Конвенции на МОТ	членове 154 и 155 от ДФЕС; Директиви 2002/14/ЕО (консултиране на работниците и служителите), 98/59/ЕО (колективни уволнения), 2001/23/ЕО (прехвърляне на предприятия) и 94/45/ЕО (европейски работнически съвети); членове 17 и 18 от Хартата на Общността*
член 28 Право на колективни преговори и действия	член 11	член 6 от ESC*		Съдебна практика на ЕСПЧ относно член 11 от ЕКПЧ; позоваване на „национални закони и практики“; точки 12–14 от Хартата на Общността*
член 29 Право на достъп до услугите за намиране на работа		член 1, параграф 3 от ESC*		точка 13 от Хартата на Общността*
член 30 Защита при неоснователно уволнение		член 24 от ESC 96*	член 5, буква д) от ICERD	Директива 2001/23/ЕО (прехвърляне на предприятия), Директива 80/987/ЕО (неплатежоспособност на работодателя), изменена с Директива 2002/74/ЕО.

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 31, параграф 1 Справедливи условия на труд	член 3 от ESC*; член 26 от ESC 96*	член 7 от ICESCR; член 5, буква Д) от ICERD	Директива 89/391/ЕО (безопасност и здраве на работниците); „Условия на труд“ Трябва да се разбира по смисъла на член 156 от ДФЕС; точка 19 от Хартата на Общността*	
член 3, параграф 2 Максимално работно време	член 2 от ESC*;	член 7, буква г) от ICESCR	Директива 93/104/ЕО (работно време); точка 8 от Хартата на Общността*	
член 32 Забрана на детския труд и защита на работещите младежи	член 7 от ESC*	член 10, параграф 3 от ICESCR	Директива 94/33/ЕО (закрила на младите хора на работното място); точки 20–23 от Хартата на Общността*	
член 33, параграф 1 Семеен и професионален живот	член 16 от ESC*	член 23, параграф 1 от ICCPR и член 10 от ICESCR	Директива 92/85/ЕО на Съвета (здраве по време на работа на бременни работнички); Директива 96/34/ЕО относно рамковото споразумение за родителския отпуск	
член 33, параграф 2 Защита срещу уволнение	член 8 от ESC*; член 27 от ESC 96*	член 10, параграф 2 от ICESCR		

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 34 Социална сигурност и социална помощ			член 9—11 от ICESCR; член 28 от CRPD; член 13 от CEDAW; член 26 от CRC; член 5, буква д) от ICERD	
член 34, параграф 1 Социална сигурност и социална помощ		член 12 от ESC*		членове 153 и 156 от ДФЕС; точка 10 от Хартата на Общността*
член 34, параграф 2 Пребиваване или законно движение в ЕС		член 12, параграф 4 и член 13, параграф 4 от ESC*		Регламент (ЕИО) № 1408/71 и Регламент (ЕИО) № 1612/68; точка 2 от Хартата на Общността*
член 34, параграф 3 Борба със социалното изключване и бедността		член 13 от ESC*, членове 30 и 31 от ESC 96*	член 5, буква д) от ICERD	член 153 ДФЕС; точка 10 от Хартата на Общността* от
член 35 Закрила на здравето		членове 11 и 12 от ESC	член 12 от ICESCR; член 25 от CRPD; член 12 от CEDAW; член 24 от CRC	член 168 от ДФЕС
член 36 Достъп до услугите от общ икономически интерес				член 14 от ДФЕС; позоваване на „национални разпоредби“

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 37	Опазване на околната среда		член 12, буква б) от ICESCR	член 3, параграф 3 от ДЕС; членове 11 и 191 от ДФЕС; „ръководи се и от разпоредбите на някои национални конституции“
член 38	Защита на потребителите			член 169 от ДФЕС
член 39	Право на гражданите да избират и да бъдат избирани в изборите за Европейския парламент		член 29 от CRPD; членове 7–8 от CEDAW; член 25 от ICCPR; член 5, буква в) от ICERD	член 20, параграф 2 и член 22 от ДФЕС; член 14, параграф 3 от ДЕС
член 40	Право на гражданите да избират и да бъдат избирани в общинските избори		член 29 от CRPD; членове 7–8 от CEDAW; член 25 от ICCPR; член 5, буква в) от ICERD	член 20, параграф 2 и член 22 от ДФЕС

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 41 Право на добра администрация				Съдебна практика на Съда на ЕС; член 20, параграф 2, буква г), член 25, член 296, член 298 и член 340 от ДФЕС; кръстосана препратка към член 47 от Хартата
член 42 Право на достъп до документи				член 15, параграф 3 от ДФЕС; Регламент (ЕО) № 1049/2001 (достъп до документи);
член 43 Европейски омбудсман				членове 20 и 228 от ДФЕС
член 44 Право на петиции				членове 20 и 227 от ДФЕС
член 45 Свободно движение и пребиваване			член 12 от ICCPR; член 18 от CRPD; член 10 от CRC; член 5, буква г) от ICERD	член 20, параграф 2, буква а) от ДФЕС; съдебна практика на Съда на ЕС; членове 77, 78 и 79 от ДФЕС
член 46 Дипломатическа и консулска закрила				членове 20 и 23 от ДФЕС

Харта на основните права	Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 47, първа алинея	член 13		член 2, параграф 3 от ICCPR; член 13 от CRPD; член 40, параграф 2, буква б) от CRC; член 6, ICERD	съдебна практика на Съда на ЕС; членове 251 –281 от ДФЕС
член 47, втора алинея	член 6, параграф 1		член 14, параграф 3, буква г) от ICCPR; член 40, параграф 2, буква б) от CRC	съдебна практика на Съда на ЕС
член 47, трета алинея	член 6, параграф 1		член 14, параграф 3, буква г) от ICCPR; член 40, параграф 2, буква б) от CRC	
член 48	член 6, параграфи 2 и 3		член 14, параграфи 2 и 3 от ICCPR; член 40, параграф 2, буква б) от CRC	

Харта на основните права		Съответни разпоредби от ЕКПЧ (вкл. оперативни разпоредби) ¹	Други съответни инструменти на Съвета на Европа ²	Инструменти на ООН в областта на правата на човека ³	Право на ЕС/национално право, посочено в Разясненията към Хартата
член 49, параграфи 1 и 2	Принципи на законност и пропорционалност на престъплението и наказанието	член 7*		член 15 от ICCPR*; член 40, параграф 3 от CRC	позоваване на „обща конституционна традиция“ и съдебната практика на Съда на ЕС
член 49, параграф 3	Пропорционални санкции				
член 50	Право на всеки да не бъде съден или наказван два пъти за едно и също престъпление	член 4 от П7*		член 14, параграф 7 от ICCPR	съдебна практика на Съда на ЕС; Шенгенска конвенция; член 7 от Конвенцията за защитата на финансовите интереси на Европейските общности

Източник: FRA, 2018 г.

Индекс

Съдебна практика на Съда на Европейския съюз

- Решение на Съда от 17 юли 1997 г., *A. Leur-Bloem срещу Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2*, C-28/95..... 77
- Решение на Съда от 17 декември 2015 г., *Abdoulaye Amadou Tall срещу Centre public d'action sociale de Huy (CPAS de Huy)*, C-239/14..... 35
- Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., *Åklagaren срещу Hans Åkerberg Fransson* [голям състав], C-617/10..... 43, 44, 48, 65
- Решение на Съда от 13 септември 2016 г., *Alfredo Rendón Marín срещу Administración del Estado* [голям състав], C-165/14..... 75
- Решение на Съда от 19 ноември 1991 г., *Andrea Francovich u Danila Bonifaci u други срещу Италианска република*, Съединени дела C-6/90 и C-9/90 38
- Решение на Съда от 12 декември 2002 г., *Ángel Rodríguez Caballero срещу Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, C-442/00..... 36, 48, 68, 76
- Решение на Съда от 3 октомври 2000 г., *Angelo Ferlini срещу Centre hospitalier de Luxembourg*, C-411/98..... 37
- Решение на Съда от 21 декември 2016 г., *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) срещу Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis* [голям състав], C-201/15..... 71, 73, 85
- Решение на Съда от 14 декември 2017 г., *Antonio Miravittles Ciurana u др. срещу Contimark SA, Jordi Socias Gispert*, C-243/16 66, 67
- Решение на Съда от 15 януари 2014 г., *Association de médiation sociale срещу Union locale des syndicats CGT u др.* [голям състав], C-176/12 24, 38
- Решение на Съда от 11 юни 2015 г., *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft u др. срещу Magyar Állam*, C-98/14 49, 50, 73
- Решение на Съда от 16 май 2017 г., *Berlioz Investment Fund SA срещу Directeur de l'administration des contributions directes* [голям състав], C-682/15..... 48, 64

Решение на Съда от 11 април 2013 г., <i>Blanka Soukupová</i> срещу <i>Ministerstvo zemědělství, C-401/11</i>	20, 21, 34
Решение на Съда от 10 юли 2003 г., <i>Booker Aquacultur Ltd (C-20/00)</i> и <i>Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00)</i> срещу <i>The Scottish Ministers</i> , Съединени дела C-20/00 и C- 64/00	47, 48, 58
Решение на съда от 5 март 1996 г., <i>Brasserie du Pêcheur SA</i> срещу <i>Bundesrepublik Deutschland</i> и <i>The Queen</i> срещу <i>Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd</i> и други, Съединени дела C-46/93 и C-48/93.....	38
Решение на Съда от 18 декември 2014 г., <i>Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve</i> срещу <i>Moussa Abdida</i> [голям състав], C-562/13.....	35
Определение на съда от 1 март 2011 г., <i>Claude Chartry</i> срещу <i>Белгийската държава, C-457/09</i>	45
Решение на Съда от 6 март 2014 г., <i>Cruciano Siragusa</i> срещу <i>Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo</i> , C-206/13.....	46, 70, 78
Решение на Съда от 18 декември 1997 г., <i>Daniele Annibaldi</i> срещу <i>Sindaco del Comune di Guidonia</i> и <i>Presidente Regione Lazio, C-309/96</i>	46
Решение на Съда от 22 декември 2010 г., <i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH</i> срещу <i>Bundesrepublik Deutschland, C-279/09</i>	20, 22
Решение на Съда от 14 април 2005 г., <i>Deponiezweckverband Eiterköpfe</i> срещу <i>Land Rheinland-Pfalz, C-6/03</i>	46, 61
Решение на Съда от 28 март 2000 г., <i>Dieter Krombach</i> срещу <i>André Bamburgski, C-7/98</i>	47, 58
Решение на Съда от 27 февруари 1997 г., <i>Ebony Maritime SA</i> и <i>Loten Navigation Co. Ltd</i> срещу <i>Prefetto della Provincia di Brindisi</i> и други, C-177/95.....	65
Решение на Съда от 18 юни 1991 г., <i>Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE</i> и <i>Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou</i> срещу <i>Dimotiki Etairia Pliroforissis</i> и <i>Sotirios Kouvelas</i> и <i>Nicolaos Avdellas</i> и други, C-260/89.....	49, 71, 72

Решение на Съда от 27 март 2014 г., <i>Emiliano Torralbo Marcos срещу Korota SA u Fondo de Garantía Salarial</i> , C-265/13.....	44
Решение на Съда от 12 ноември 1969 г., <i>Erich Stauder срещу Stadt Ulm – Sozialamt</i> , Дело 29-69.....	18
Решение на Съда от 13 юни 2017 г., <i>Eugenia Florescu u друзи срещу Casa Județeană de Pensii Sibiu u др.</i> [голям състав], C-258/14.....	47, 57, 83, 87
Решение на Съда от 25 януари 2018 г., <i>F срещу Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> , C-473/16.....	80, 86, 88
Решение на Съда от 26 октомври 2017 г., <i>Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky срещу BB construct s.r.o.</i> , C-534/16.....	81, 86, 88
Решение на Съда от 8 април 1976 г., <i>Gabrielle Defrenne срещу Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena</i> , Дело 43-75.....	37
Решение на Съда от 29 април 2015 г., <i>Geoffrey Léger срещу Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes u Etablissement français du sang</i> , C-528/13.....	20
Решение на Съда от 14 март 2018 г., <i>Georg Stollwitzer срещу ÖBB Personenverkehr AG</i> , C-482/16.....	36
Решение на Съда от 8 март 2011 г., <i>Gerardo Ruiz Zambrano срещу Office national de l'emploi (ONEm)</i> [голям състав], C-34/09.....	74
Решение на Съда от 21 юли 2011 г., <i>Gerhard Fuchs (C-159/10) u Peter Köhler (C-160/10) срещу Land Hessen</i> , Съединени дела C-159/10 и C-160/10.....	85
Решение на Съда от 5 февруари 2015 г., <i>Grima Janet Nisttahuz Poclava срещу Jose María Ariza Toledano</i> , C-117/14.....	70, 77
Решение на Съда от 12 юли 2001 г., <i>H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren u Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren срещу Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i> , C-189/01.....	87
Решение на Съда от 13 юли 1989 г., <i>Hubert Wachauf срещу Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft</i> , дело 5/88.....	57, 59
Решение на Съда от 13 юли 2000 г., <i>Idéal tourisme SA срещу Белгийската държава</i> , C-36/99.....	63

Решение на Съда от 15 април 2008 г., <i>Impact срещу Minister for Agriculture and Food</i> и <i>други</i> [голям състав], C-268/06	65
Решение на Съда от 11 декември 2007 г., <i>International Transport Workers' Federation</i> и <i>Finnish Seamen's Union</i> срещу <i>Viking Line ABP</i> и <i>OÜ Viking Line Eesti</i> , C-438/05	37
Решение на Съда от 17 декември 1970 г., <i>Internationale Handelsgesellschaft mbH</i> срещу <i>Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel</i> , Дело 11-70	18
Решение на Съда от 11 септември 2018 г., <i>IR</i> срещу <i>JQ</i> [голям състав], C-68/17	37
Решение на Съда от 15 февруари 2016 г., <i>J. N.</i> срещу <i>Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [голям състав], C-601/15 PPU	25, 82
Решение на Съда от 14 май 1974 г., <i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung</i> срещу <i>Комисия на Европейските общности</i> , Дело 4-73	18
Решение на Съда от 22 октомври 2013 г., <i>Jiří Sabou</i> срещу <i>Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu</i> [голям състав], C-276/12	20, 48, 60
Решение на Съда от 11 януари 2007 г., <i>Johan Piek</i> срещу <i>Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i> , C-384/05	47, 58, 59
Решение на Съда от 16 декември 2004 г., <i>José Vicente Olaso Valero</i> срещу <i>Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)</i> , C-520/03	48, 68, 76
Решение на Съда от 17 юли 2014 г., <i>Juan Carlos Sánchez Morcillo</i> и <i>María del Carmen Abril García</i> срещу <i>Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA</i> , C-169/14	35
Решение на Съда от 8 май 2013 г., <i>Kreshnik Ymeraga</i> и <i>др.</i> срещу <i>Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-87/12	74
Решение на Съда от 23 ноември 2010 г., <i>Land Baden-Württemberg</i> срещу <i>Panagiotis Tsakouridis</i> [голям състав], C-145/09	49, 72
Решение на Съда от 20 септември 2016 г., <i>Ledra Advertising Ltd</i> и <i>др.</i> срещу <i>Европейска комисия</i> и <i>Европейска централна банка (ЕЦБ)</i> [голям състав], Съединени дела C-8/15 P – C-10/15 P	44

Решение на Съда от 30 юни 2016 г., <i>Lidl GmbH & Co. KG</i> срещу <i>Freistaat Sachsen</i> , C-134/15	87
Решение на Съда от 15 юни 2017 г., <i>Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras</i> срещу <i>Gintaras Dockeyčius</i> и <i>Jurgita Dockeyčienė</i> , C-587/15	47, 57
Определение на Съда от 3 юли 2014 г., <i>Liliana Tudoran</i> и др. срещу <i>SC Suport Colect SRL</i> , C-92/14	45
Решение на Съда от 13 декември 1979 г., <i>Liselotte Hauer</i> срещу <i>Land Rheinland-Pfalz</i> , Дело 44/79	85
Решение на Съда от 12 септември 2006 г., <i>M. G. Eman</i> и <i>O. B. Sevinger</i> срещу <i>College van burgemeester en wethouders van Den Haag</i> [голям състав], C-300/04	38, 47, 48, 58
Решение на Съда от 13 декември 2005 г., <i>María Cristina Guerrero Pecino</i> срещу <i>Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)</i> , C-177/05	48, 68, 76
Решение на Съда от 24 януари 2012 г., <i>Maribel Dominguez</i> срещу <i>Centre informatique du Centre Ouest Atlantique</i> и <i>Préfet de la région Centre</i> [голям състав], C-282/10	61
Решение на Съда от 22 юни 2011 г., <i>Marie Landtová</i> срещу <i>Česká správa sociálního zabezpečení</i> , C-399/09	36
Решение на Съда от 13 ноември 2014 г., <i>Mario Vital Pérez</i> срещу <i>Ayuntamiento de Oviedo</i> , C-416/13	20
Решение на Съда от 18 юли 2013 г., <i>Mark Alemo-Herron</i> и др. срещу <i>Parkwood Leisure Ltd</i> , C-426/11	35
Решение на Съда от 25 юли 2014 г., <i>Maximillian Schrems</i> срещу <i>Data Protection Commissioner</i> , C-362/14	83
Решение на Съда от 17 октомври 2013 г., <i>Michael Schwarz</i> срещу <i>Stadt Bochum</i> , C-291/12	21
Решение на Съда от 21 декември 2011 г., <i>N. S.</i> (C-411/10) срещу <i>Secretary of State for the Home Department</i> и <i>M. E.</i> и други (C-493/10) срещу <i>Refugee Applications Commissioner</i> и <i>Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> [голям състав], Съединени дела C-411/10 и C-493/10	10, 60

Решение на Съда от 5 юли 2007 г., <i>Ntioni Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis u Ioannis Michail Pikoulas</i> срещу <i>Epitropi Kefalaiagoras</i> , C-430/05	64, 66
Решение на Съда от 5 февруари 1963 г., <i>NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos</i> срещу <i>Netherlands Inland Revenue Administration</i> , Дело 26-62	35
Решение на Съда от 6 декември 2012 г., <i>O u S</i> срещу <i>Maahanmuuttovirasto u Maahanmuuttovirasto</i> срещу <i>L.</i> , Съединени дела C-356/11 и C-357/1	48
Решение на Съда от 24 април 2008 г., <i>Othmar Michaeler</i> (C-55/07 и C-56/07), <i>Subito GmbH</i> (C-55/07 и C-56/07) и <i>Ruth Volgger</i> (C-56/07) срещу <i>Amt für sozialen Arbeitsschutz u Autonome Provinz Bozen</i> , Съединени дела C-55/07 и C-56/07	18
Решение на Съда от 12 юли 2001 г., <i>Paraskevas Louloudakis</i> срещу <i>Elliniko Dimosio</i> , C-262/99	64
Решение на Съда от 8 май 2014 г., <i>Pelckmans Turnhout NV</i> срещу <i>Walter Van Gastel Balen NV u др.</i> , C-483/12	45, 72
Решение на Съда от 15 март 2017 г., <i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie</i> срещу <i>Salah Al Chodor u др.</i> , C-528/15	90
Решение на Съда от 29 януари 2008 г., <i>Productores de Música de España (Promusicae)</i> срещу <i>Telefónica de España SAU</i> [голям състав], C-275/06	87
Решение на Съда от 9 март 2010 г., <i>Raffinerie Mediterranee (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA u Syndial SpA</i> срещу <i>Ministero dello Sviluppo economico u другу</i> (C-379/08) и <i>ENI SpA</i> срещу <i>Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare u другу</i> (C-380/08) [голям състав], Съединени дела C-379/08 и C-380/08	83
Решение на Съда от 30 април 2014 г., <i>Robert Pflieger u др.</i> , C-390/12	20, 49, 50, 72
Решение на Съда от 6 юни 2000 г., <i>Roman Angonese</i> срещу <i>Cassa di Risparmio di Bolzano SpA</i> , C-281/98	37
Решение на Съда от 13 май 2014 г., <i>Safe Interenvios, S.A.</i> срещу <i>Liberbank, S.A. u др.</i> , C-235/14	72

Решение на Съда от 18 юли 2013 г., <i>Schindler Holding Ltd</i> и др. срещу Европейска комисия, C-501/11 P	25
Решение на Съда от 13 септември 2016 г., <i>Secretary of State for the Home Department</i> срещу CS [голям състав], C-304/14	75
Решение на Съда от 19 януари 2010 г., <i>Seda Küçükdeveci</i> срещу <i>Swedex GmbH & Co. KG</i> [голям състав], C-555/07.....	36, 49, 69, 70
Решение на Съда от 24 април 2012 г., <i>Servet Kamberaj</i> срещу <i>Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES)</i> и др. [голям състав], C-571/10.....	25
Решение на Съда от 18 юли 2013 г., <i>Sky Italia Srl</i> срещу <i>Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni</i> , C-234/12	21, 62
Решение на Съда от 22 януари 2013 г., <i>Sky Österreich GmbH</i> срещу <i>Österreichischer Rundfunk</i> [голям състав], C-283/11.....	87
Решение на Съда от 17 декември 1998 г., <i>Società italiana petroli SpA (IP)</i> срещу <i>Borsana Srl</i> , C-2/97.....	46, 61
Решение на Съда от 6 октомври 1982 г., <i>Srl CILFIT</i> и <i>Lanificio di Gavardo SpA</i> срещу <i>Ministero della sanità</i> , Дело 283/81.....	41
Решение на Съда от 29 март 2012 г., <i>Staatssecretaris van Justitie</i> срещу <i>Taufun Kahveci</i> и <i>Osman Inan</i> , Съединени дела C-7/10 и C-9/10.....	47, 58
Решение на Съда от 26 февруари 2013 г., <i>Stefano Melloni</i> срещу <i>Ministerio Fiscal</i> [голям състав], C-399/11.....	29
Решение на Съда от 21 декември 2016 г., <i>Tele2 Sverige AB</i> и <i>Secretary of State for the Home Department</i> срещу <i>Post- och telestyrelsen</i> и др. [голям състав], Съединени дела C-203/15 и C-698/15	25, 26
Решение на Съда от 21 декември 2011 г., <i>Teresa Cicala</i> срещу <i>Regione Siciliana</i> , C-482/10	46, 76, 77
Решение на Съда от 26 септември 2013 г., <i>Texdata Software GmbH</i> , C-418/11.....	21, 44, 48, 67
Решение на Съда от 29 април 1999 г., <i>The Queen</i> срещу <i>Secretary of State for the Environment, Minister of Agriculture, Fisheries and Food</i> , ex parte: <i>H. A. Standley</i> и други, C-293/97.....	85

Решение на Съда от 4 октомври 1991 г., <i>The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd срещу Stephen Grogan и другу</i> , C-159/90.....	72
Решение на Съда от 6 октомври 2015 г., <i>Thierry Delvigne срещу Commune de Lesparre Médoc и Préfet de la Gironde</i> [голям състав], C-650/13.....	44, 47, 58, 80, 82, 84
Решение на Съда от 27 ноември 2012 г., <i>Thomas Pringle срещу Government of Ireland и др.</i> , C-370/12.....	47, 58
Решение на Съда от 14 февруари 2012 г., <i>Toshiba Corporation и др. срещу Úřad pro ochranu hospodářské soutěže</i> [голям състав], C-17/10.....	20
Решение на Съда от 13 март 2007 г., <i>Unibet (London) Ltd и Unibet (International) Ltd срещу Justitiekansler</i> , C-432/05.....	65
Решение на Съда от 17 април 2018 г., <i>Vera Egenberger срещу Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.</i> [голям състав], C-414/16.....	37
Решение на Съда от 26 юни 1997 г., <i>Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH срещу Heinrich Bauer Verlag</i> , C-368/95.....	73
Решение на Съда от 10 юли 2014 г., <i>Víctor Manuel Julian Hernández и др. срещу Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) и др.</i> , C-198/13.....	46, 61, 70, 77
Определение на Съда от 11 ноември 2010 г., <i>Vino Cosimo Damiano срещу Poste Italiane SpA</i> , C-20/10.....	45
Определение на Съда от 22 юни 2011 г., <i>Vino Cosimo Damiano срещу Poste Italiane SpA</i> , C-161/11.....	45
Решение на Съда от 9 ноември 2010 г., <i>Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) и Hartmut Eifert (C-93/09) срещу Land Hessen</i> [голям състав], Съединени дела C-92/09 и C-93/09.....	87
Решение на Съда от 17 декември 2015 г., <i>WebMindLicenses kft срещу Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság</i> , C-419/14.....	44
Решение на Съда от 5 юли 2017 г., <i>Werner Fries срещу Lufthansa CityLine GmbH</i> , C-190/16.....	80, 82, 83, 84, 86

Решение на Съда от 22 ноември 2005 г., <i>Werner Mangold срещу Rüdiger Helm</i> [голям състав], С-144/04.....	36
Решение на Съда от 3 септември 2008 г., <i>Yassin Abdullah Kadi u Al Barakaat International Foundation срещу Съвет на Европейския съюз и Комисия на Европейските общности</i> [голям състав], Съединени дела С-402/05 Р и С-415/05 Р.....	85
Решение на съда от 31 март 2011 г., „Аурубис България“ АД срещу Началник на Митница – Столична, С-546/09.....	20, 64
Решение на Съда от 11 декември 2012 г., <i>Европейска комисия срещу Кралство Испания</i> [голям състав], С-610/10.....	23
Решение на Съда от 27 юни 2006 г., <i>Европейски парламент срещу Съвет на Европейския съюз</i> , С-540/03.....	27
Решение на Съда от 15 септември 2011 г., <i>Наказателни производства срещу Magatte Gueye</i> (С-483/09) и <i>Valentín Salmerón Sánchez</i> (С-1/10), Съединени дела С-483/09 и С-1/10.....	46, 70
Решение на Съда от 8 юли 1999 г., <i>Наказателни производства срещу Maria Amélia Nunes u Evangelina de Matos</i> , С-186/98.....	65
Решение на Съда от 6 октомври 2016 г., <i>Наказателно производство срещу Gianpaolo Paoletti u др.</i> , С-218/15.....	65
Решение на Съда от 20 март 2018 г., <i>Наказателно производство срещу Luca Menici</i> [голям състав], С-524/15.....	83
Решение на Съда от 10 ноември 2011 г., <i>Наказателно производство срещу Özlem Garenfeld</i> , С-405/10.....	48, 64, 66
Решение на Съда от 9 март 2017 г., <i>Петя Милкова срещу Изпълнителен директор на Агенцията за приватизация и следприватизационен контрол</i> , С-406/15.....	17, 60
Решение на Съда от 18 февруари 2016 г., <i>Съвет на Европейския съюз срещу Bank Mellat</i> , С-176/13 Р.....	23
Решение на Съда от 21 април 2016 г., <i>Съвет на Европейския съюз срещу Bank Saderat Iran</i> , С-200/13 Р.....	23

Съдебна практика на Европейския съд по правата на човека

Решение на ЕСПЧ от 20 юни 2011 г., <i>Andrle срещу Чешката република</i> , № 6268/08.....	34
Решение на ЕСПЧ от 2 август 1984 г., <i>Malone срещу Обединеното кралство</i> , № 8691/79.....	83
Решение на ЕСПЧ от 26 април 1979 г., <i>The Sunday Times срещу Обединеното кралство</i> , № 6538/74.....	83

Законодателство на ЕС

Директива 2000/78/ЕО на Съвета 27 ноември 2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите, ОВ L 303, 2 декември 2000 г., стр. 16–22.....	17, 64, 70, 79
Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета от 15 март 2001 г. относно правното положение в наказателното производство на жертвите от престъпления, ОВ L 82, 22 март 2001 г., стр. 4.....	71
Директива 2010/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 10 март 2010 г. за координирането на някои разпоредби, установени в закони, подзаконови и административни актове на държавите членки, отнасящи се до предоставянето на аудио-визуални медийни услуги, ОВ L 95/1, 15 април 2010 г.....	62
Единадесета директива на Съвета 89/666/ЕИО от 21 декември 1989 г. относно изискванията за оповестяване на данни за клонове, открити в една държава-членка от някои видове дружества, регулирани от правото на друга държава, ОВ L 395/36, 30 декември 1989 г., стр. 36–39.....	67
Регламент (ЕО) № 1013/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 14 юни 2006 г. относно превози на отпадъци, ОВ L 190, 12 юли 2006 г., стр. 1–98.....	66

За контакт с представители на ЕС

Лично

В целия Европейския съюз съществуват стотици информационни центрове „Europe Direct“. Адресът на най-близкия до Вас център ще намерите на уебсайта https://europa.eu/european-union/contact_bg

По телефона или по електронна поща

Europe Direct е служба, която отговаря на въпроси за Европейския съюз. Можете да се свържете с тази служба:

- чрез безплатния телефонен номер 00 800 6 7 8 9 10 11 (някои оператори може да таксуват обаждането),
- или стационарен телефонен номер +32 22999696, или
- по електронна поща чрез формуляра на разположение на адрес https://europa.eu/european-union/contact_bg.

За да намерите информация за ЕС

Онлайн

Информация за Европейския съюз на всички официални езици на ЕС е на разположение на уебсайта Europa на адрес https://europa.eu/european-union/index_bg.

Публикации на ЕС

Можете да изтеглите или да поръчате безплатни и платени публикации на адрес <https://publications.europa.eu/bg/publications>. Редица безплатни публикации може да бъдат получени от службата Europe Direct или от Вашия местен информационен център (вж. https://europa.eu/european-union/contact_bg).

Право на ЕС и документи по темата

За достъп до правна информация от ЕС, включително цялото право на ЕС от 1952 г. насам на всички официални езици, посетете уебсайта EUR-Lex на адрес <http://eur-lex.europa.eu>.

Свободно достъпни данни от ЕС

Порталът на ЕС за свободно достъпни данни (<http://data.europa.eu/euodp/bg>) предоставя достъп до набори от данни от ЕС. Данните могат да бъдат изтеглени и използвани повторно безплатно, както за търговски, така и за нетърговски цели.

От 2000 г. Европейският съюз разполага със собствена харта на правата — Хартата на основните права. Тя стана правнообвързваща през 2009 г. и има същата правна стойност като Договорите на ЕС. Хората, запознати с основните принципи на правото на Съюза, обикновено цитират текста от Хартата, който гласи, че тя винаги е обвързваща за ЕС, а за държавите членки — винаги когато „прилагат право на ЕС“. В действителност обаче дори в експертните кръгове невинаги се разбира ясно какво попада и какво не в приложното поле на Хартата. Този наръчник има за цел да се насърчава по-доброто разбиране за Хартата, включително когато тя се прилага при законотворчеството и разработването на политики.

FRA – АГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Виена – Австрия

Тел. +43 158030-0 – Факс +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Служба за публикации
на Европейския съюз